

T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE'DE ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI
(ORÜS ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Veysel ÖZTÜRK

**Enstitü Ana Bilim Dalı : ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
Enstitü Bilim Dalı : ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE SOSYAL SİYASET**

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Mahmut DEMİRKAN

HAZİRAN - 2001

T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI
(ORÜS ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Veysel ÖZTÜRK

Enstitü Ana Bilim Dalı : ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
Enstitü Bilim Dalı : ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE SOSYAL SİYASET

Bu tez/...../ 2001 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Adem UĞUR
Jüri Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Mahmut DEMİRKAN
Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Recai Çoşkun
Jüri Üyesi

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	VI
TABLolar.....	VII
ÖZET.....	VIII
SUMMARY.....	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖZELLEŞTİRME NEDENLERİ VE YÖNTEMLERİ

1.1	Özelleştirme ve İlgili Kavramlar	4
1.1.1	Özelleştirme	4
1.1.2	Özelleştirme Akımının Temelleri.....	4
1.1.3	Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT)	6
1.2	Özelleştirmenin Nedenleri.....	8
1.2.1	Genel Nedenler	9
1.2.2	Siyasal Nedenler	10
1.2.3	Mali Nedenler	13
1.3	Özelleştirmenin İlkeleri	16
1.4	Özelleştirme Yöntemleri.....	18
1.4.1	Borsada Satış Yolu ile Özelleştirme.....	18
1.4.2	Borsa Dışı Satış Yolu ile Özelleştirme	20
1.4.3	Geniş Anlamda Özelleştirme Yöntemleri	22

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI

2.1	Dünyada Özelleştirme Uygulamaları	28
2.2	İngiltere	29
2.2.1	İngiltere'de Kamu Sektörünün Yapısı ve Gelişimi	30
2.2.2	İngiltere'de Özelleştirme Sonuçları	32
2.2.3	İngiltere'de Örnek Özelleştirme: British Telekom (BT)	33
2.3	Fransa	36
2.3.1	Fransa'da Kamu Sektörünün Yapısı ve Gelişimi	36
2.3.2	Fransa'da Özelleştirme Uygulamaları	37
2.3.3	Fransa'da Özelleştirme Uygulamalarının Sonuçları	39
2.4	Almanya	40
2.4.1	Almanya'da Özelleştirme Uygulamaları	40
2.4.2	Almanya'da Özelleştirme Uygulamaları Sonuçları	41
2.5	Japonya	42
2.5.1	Japonya'da KİT'lerin Yapıları	42
2.5.2	Japonya'da Özelleştirme Uygulamaları	44
2.5.3	Japonya'da Özelleştirme Uygulamaları Sonuçları	46
2.6	Meksika	47
2.6.1	Meksika'da Özelleştirme Uygulamaları	48
2.6.2	Meksika'da Özelleştirme Uygulamaları Sonuçları	49
2.6.3	Meksika Telekomünikasyon Sektöründe Özelleştirme (TELMEX)	50
2.7	Şili	51
2.7.1	Şili'de Özelleştirme Uygulamaları	51
2.7.2	Şili'de Özelleştirme Uygulamaları Sonuçları	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI

3.1	Türkiye'de KİT'lerin Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi.....	55
3.1.1	1923 - 1932 Yılları Arası Yapılan Çalışmalar	57
3.1.2	1933-1938 Yıllar Arası Yapılan Çalışmalar.....	58
3.1.3	1939 - 1960 Yıllar Arası Yapılan Çalışmalar.....	60
3.1.4	1950-1960 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar	62
3.1.5	1961 - 1980 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar	65
3.1.6	24 Ocak 1980 Kararları.....	66
3.1.7	1980 Sonrası Ekonomik Gelişmeler.....	67
3.2	Türkiye'de Özelleştirme Hazırlıkları.....	69
3.2.1	Morgan Guaranty Özelleştirme Master Planı.....	70
3.2.2	Türkiye'de Özelleştirmenin Yasal Çerçevesi.....	73
3.3	Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları (1985-2001).....	75
3.3.1	Gerçekleştirilen Özelleştirme Uygulamaları	76
3.3.2	Özelleştirme Kapsamından Çıkarılan Kuruluşlar:	77
3.3.3	Özelleştirmesi Devam Eden Kuruluşlar.....	77
3.4	Türkiye'de Özelleştirme Uygulamalarının Sonuçları.....	79
3.4.1	Türkiye'de Özelleştirme Uygulamalarının Genel Sonuçları.....	80
3.4.2	Türkiye'de Özelleştirme Uygulamalarının Mali Sonuçları.....	83
3.4.3	Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Çalışanlara Etkileri.....	85
3.4.4	Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Çalışanlara Etkileri.....	85

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ORMAN ÜRÜNLERİ SANAYİİ

4.1	Tanım ve Kapsam	89
4.2	Orman Ürünleri Sanayiinin Tarihsel Gelişimi.....	89
4.3	Orman Ürünleri Sanayii A.Ş. (ORÜS).....	91
4.3.1	ORÜS'ün Kuruluş ve Gelişimi	91
4.3.2	ORÜS'ün Üretim Alanları.....	93
4.3.3	ORÜS'te Özelleştirme Uygulamalarında Çalışanların Durumu	146

4.3.4	ORÜS'ün Sermaye Yapısı	100
4.3.5	ORÜS'ün Yatırımları	101
4.3.6	ORÜS'ün Zarar Etmesinin Nedenleri.....	101
4.4	Özelleştirme Nedenleri ve ORÜS.....	103
4.5	ORÜS'te Özelleştirme Uygulamaları	106
4.5.1	ORÜS'ün Özelleştirme Kapsamında Olan ve Özelleştirilen İşletmeleri	106
4.5.1.1	AKKUŞ İŞLETMESİ	107
4.5.1.2	ANTALYA İŞLETMESİ.....	108
4.5.1.3	ARDANUÇ İŞLETMESİ	110
4.5.1.4	ARDEŞEN İŞLETMESİ	111
4.5.1.5	ARHAVİ İŞLETMESİ	112
4.5.1.6	ARTVİN İŞLETMESİ.....	114
4.5.1.7	AYANCIK İŞLETMESİ	115
4.5.1.8	BAFRA İŞLETMESİ.....	117
4.5.1.9	BARTIN İŞLETMESİ.....	119
4.5.1.10	BOLU İŞLETMESİ	121
4.5.1.11	BORÇKA İŞLETMESİ.....	123
4.5.1.12	CİDE İŞLETMESİ.....	124
4.5.1.13	DEMİRKÖY İŞLETMESİ.....	125
4.5.1.14	DEVREK İŞLETMESİ	127
4.5.1.15	DURSUNBEY İŞLETMESİ.....	129
4.5.1.16	DÜZCE İŞLETMESİ.....	130
4.5.1.17	ESKİPAZAR İŞLETMESİ	132
4.5.1.18	KALKIM İŞLETMESİ	134
4.5.1.19	PAZARKÖY İŞLETMESİ.....	135
4.5.1.20	ŞAVŞAT İŞLETMESİ.....	137
4.5.1.21	ULUPINAR İŞLETMESİ.....	138
4.5.1.22	VEZİRKÖPRÜ İŞLETMESİ	140
4.5.1.23	YENİCE İŞLETMESİ.....	142
4.5.2	ORÜS'ün Özelleştirilen Diğer Varlıkları.....	144

4.5.3	ORÜS'ün Özelleştirilmesinde Mali Olumsuzluklar.....	144
4.5.4	ORÜS'te Özelleştirme Uygulamalarında Çalışanların Durumu	146
4.5.5	ORÜS İçin Özelleştirme Modeli	148
4.5.6	ORÜS'teki Özelleştirme Uygulamalarının Değerlendirilmesi	151
	SONUÇ.....	155
	KAYNAKÇA	158
	EKLER.....	164
	ÖZGEÇMİŞ.....	197

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AĞAÇ-İŞ	: Türkiye Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası
BT	: British Telekom (İngiltere Telefon Kurumu)
ÇİMSE-İŞ	: Türkiye Çimento, Seramik, Toprak ve Cam Sanayii İşçileri Sendikası
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
İDT	: İktisadi Devlet Teşekkülü
İMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KİGEM	: Kamu İşletmeciliği Geliştirme Merkezi Vakfı
KİK	: Kamu İktisadi Kuruluşu
KİT	: Kamu İktisadi Teşekkülü
KKO	: Kapasite Kullanım Oranı
KOİ	: Kamu Ortaklığı İdaresi

ORKÖY	: Orman Köylerini Kalkındırma Kooperatifi
ÖİB	: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
ÖYK	: Özelleştirme Yüksek Kurulu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TES-İŞ	: Türkiye Enerji, Su ve Gaz İşçileri Sendikası
TL	: Türk Lirası
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
YPK	: Yüksek Planlama Kurulu

TABLÖLAR

• Tablo 2.1 British Telekom'da Hisse Senedi Sahiplerinin Analizi	
•	
(31 Mart 1997)	35
• Tablo 3.1 Osmanlı İmparatorluğunun Kurduğu KİT'ler	56
• Tablo 3.2 Atatürk Devrinde Kurulan KİT'ler (1923-1938)	60
• Tablo 3.3 İnönü Devrinde Kurulan KİT'ler (1938-1950)	62
• Tablo 3.4 Menderes Devrinde Kurulan KİT'ler (1950-1960)	64
• Tablo 3.5 Planlı Dönemde Kurulan KİT'ler (1960-1970)	65
• Tablo 3.6 Koalisyonlar Devrinde Kurulan KİT'ler	66
• Tablo 3.7 Türkiye'de Özelleştirme Önce ve Sonrası Çalışanların Durumu	

•	86
(2000).....	86
• Tablo 4.1 Türkiye'de Orman Ürünleri Sanayiinde Üretimde Kapasite	
•	
Kullanımı (%).....	100
• Tablo 4.2 ORÜS'ün İşletme Alanları ve Tespit Edilen Değerleri	
•	
(KOİ-Belediye)	145
• Tablo 4.3 ORÜS'te Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Çalışanların Durumu.....	147

ÖZET

Özelleştirme; devletin ekonomik faaliyetlerini azaltmak veya tamamen kaldırmak amacıyla, dar anlamda KİT'leri, geniş anlamda devletin sahip olduğu her türlü mal varlığının özel mülkiyete devredilmesi olarak tanımlanmaktadır. Özelleştirme kavramı Dünya ülkelerinde ve Türkiye'de yoğun olarak gündemde olması ve yapılan çalışmalarla bu konunun önemini daha da artırmaktadır. Özelleştirme uygulamaları açısından genel kabul görmüş yöntemler bulunmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı; Dünyadaki ve Türkiye'deki özelleştirme tecrübeleri çerçevesinde Orman Ürünleri Sanayii'nde (ORÜS) yapılan özelleştirme uygulamaları incelemektir. Çalışmanın birinci bölümünde özelleştirme; kavramı, nedenleri, uygulama önce ve sonrası dikkat edilmesi gereken hususları ve yöntemleri ile kapsamına giren kamu kuruluşları belirtilmiştir. İkinci bölümde ise; Dünya ülkelerinde yapılan özelleştirme çalışmaları ele alınarak yapılan uygulamalar ve sonuçları incelenmiştir. Üçüncü bölümde; Türkiye'de KİT'lerin kuruluşu, işleyişi, tarihsel gelişimi ve bu alanlarda yapılan çalışmalar kronolojik olarak ele alınmıştır. Özelleştirmenin Türkiye gündemine girmesi, yapılan hazırlıklar, uygulama aşamaları, özelleştirme yapılan ve devam etmekte olan çalışmaları ve sonuçları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde ise; ORÜS İşletmelerindeki özelleştirme uygulamaları verilen temel amaç ve hipotez çerçevesinde ne düzeyde gerçekleştiği tahlil edilmiştir.

Veysel ÖZTÜRK

Sakarya, Haziran 2001

SUMMARY

Privatisation can be defined as the transformation of the state companies (close meaning) and of all goods which are in the hand of the state (wide meaning) in private property in order to reduce the economic activities of the state or to eliminate these activities throughly.

İn many states as well as in Turkey, the privatisation term is in agenda. Also the efforts in this way gives the subject more importance.

The basic aim of this work is to analyse the privatisation of “Wood Work Industry (ORÜS)” in the course of privatisation experience in the world and in Turkey. İn the first chapter the definition, reasons, the subjects and methods of privatisation which are to be considered before and after its realisation and the state companies registrated in the privatisation program are given.

İn the second chapter the efforts of privatisation in the world, their realisations and results are examined.

İn the third chapter the foundation of the state companies (KİT) in Turkey, their managements, historical developments and the works in this area are given in a chronical order. Also in this chapter the beginning of privatisation in Turkey, its preparation, the phases of their realisations, some realised privatisation examples and some which have to realised in future are given.

İn the last chapter the privatisation applications of the company “ORÜS” are studied in their realisation degree within the scope of the given basic aim and hypothese.

Veysel Öztürk
Sakarya, June 2001.

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşına katılan devletlerin bütçe ve ekonomilerinde önemli tahribatlar yapması nedeniyle, savaş sonrası Avrupa ülkesi ekonomileri, savaşın olumsuzluklarının giderilmesi ve halkın refah ve mutluluğunun temin edilmesi yönünde birçok alanda

doğrudan devlet müdahalesine gitmiştir. Bu zorunluluk nedeniyle devletler her alanda işletmecilik ve üretim yapmaya başlamışlar. Kalkınma, gelişme ve büyüme aracı olarak kamu işletmelerini kullanmışlardır.

Savaş sonrası başarılı atılımlar yapan kamu kuruluşları zamanla aşırı büyümüşler ve özel sektörün gelişim alanlarını daraltmışlardır. Ancak zamanla KİT'lerin sürekli finansman ihtiyaçları ekonomik sıkıntılara sebep olmaya başlamıştır. Bu çerçevede gündeme gelen liberalizm anlayışı ve serbest piyasa ekonomisi uygulamaları rekabetçi piyasa düzenin ortaya koyduğu ekonomik değerlerin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Bu doğrultuda Avrupa'da kamunun piyasalara müdahalesi asgariye inmeye başlamıştır.

Bu gelişmeler sonrası devletlerin tekel durumundaki üretim alanlarında özel sektöre yer vermeleri görüşü ortaya çıkmıştır. Üretim alanlarından devlet tekelinin ve kontrolünün en aza indirilmesi önceden tepki ile karşılanırsa da kamuoyu baskısı bu fikri ön plana çıkarmıştır. Özelleştirme, bu iktisadi akımlar sonrası genel kabul görmüştür. Bu akımın doğuşuyla birlikte özelleştirmenin yöntemleri de ortaya atılmış ve konunun ekonomideki yeri tartışılmaya açılmıştır. Bu yöntemlerle yapılan özelleştirme uygulamaları sonucunda başarılı olan modeller, özelleştirme yapacak olan ülkeler için örnek oluşturmuştur.

Türkiye'de ise sanayileşme çabaları 1930'lu yıllarda başlamıştır. Ülkede özel sektörün olamaması devleti işletmeciliğe yöneltmiştir. Devlet yıllarca verdiği teşviklerle özel sektörün yatırım yapmasını özendirdiyse de ekonomik gücü olmayan halk yatırım yapamamıştır. Devlet bu ortamda yatımlara yönelerek Kamu İktisadi Teşekküllerini (KİT) oluşturmaya başlamıştır. 1950 sonrası başlayan özel sektör yatırımları ile birlikte devlette yatırımlarına devam etmiştir. Dünya ile aynı döneme rastlayan kamu işletmelerinin özelleştirme istekleri 1980 sonrası döneme kalmıştır.

Bu araştırma özelleştirmenin bütün yönleriyle inceleneceği, dünyada ve Türkiye'de özelleştirme uygulamaları ve sektör olarak Orman Ürünleri Sanayii'nin (ORÜS) işleneceği dört ana bölümden oluşacaktır.

Birinci bölümde özelleştirmenin; kavramı, nedenleri, amaçları, yöntemleri ve yapılış usulleri ele alınmaya çalışılacaktır. Ayrıca kamu kuruluşlarının neler oldukları açıklanacaktır.

İkinci bölümde, dünyada özelleştirme kavramının gelişimi, uygulama yapılan bazı ülkelerdeki (İngiltere, Fransa, Almanya, Japonya, Meksika ve Şili) özelleştirme öncesi ve sonrası gelişmeler ve özelleştirme uygulamalarından elde edilen sonuçları incelenmeye çalışılacaktır.

Üçüncü bölümde ise, Türkiye'de 1923 sonrası ekonomik gelişmeleri, sanayileşme çalışmaları, KİT'lerin oluşumu, özelleştirme hazırlık çalışmalarının başlaması, özelleştirme sonuçları ve özelleştirmesi devam eden kuruluşlar hakkında elde edilen veriler aktarılmaya çalışılacaktır.

Son bölümde, bu araştırmanın esasını oluşturan ORÜS'ün özelleştirme çalışmaları incelenecektir. Bu çerçevede önce Türkiye'de orman sanayiinin kuruluş aşamaları, gelişimi, daha sonra ORÜS İşletmelerinin oluşması, özelleştirme hazırlıkları, özelleştirme sürecinin başlaması incelenecek, özelleştirme uygulamalarının değerlendirilmesi yapılarak, dünyadaki uygulamalarla birlikte özelleştirme öncesi ve sonrası durum karşılaştırılacak ve yapılan özelleştirmenin başarılı olup olmadığı ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Buradaki temel hipotez şudur: Dünyadaki özelleştirme uygulamalarının temel felsefesi; özelleştirilen işletmenin her ne olursa olsun üretime devam etmesinin sağlanmasıdır. Bu çalışma; aynı durumun ORÜS içinde geçerliliğini test etmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede ORÜS'te yapılan özelleştirme çalışmalarının ne ölçüde dünya kriterlerine uyduğu incelenecektir. Bu ortamda bu çalışma; özelleştirmenin doğruluğu ya da yanlışlığını tartışıp bir yargıya varmaktan çok, ilgili bölümlerde de açıklanacağı üzere özelleştirme sonuçlarının tutarlılığını değerlendirmeye dönük bir uygulama araştırmasıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖZELLEŞTİRME NEDENLERİ VE YÖNTEMLERİ

6.1 Özelleştirme ve İlgili Kavramlar

6.1.1 Özelleştirme

Özelleştirme, gerek teoride ve gerekse uygulamada tamamen açıklığa kavuşturulmamış bir kavramdır. Literatürde bakış açılarına göre farklı tanım ve yaklaşımlarla karşılaşmak mümkündür. Bir görüşe göre özelleştirme; "Büyümeyi hızlandırmanın, kamudaki yapısal dengesizlikleri düzeltmenin, kamu finansman açıklarını azaltmanın ve enflasyonu düşürmenin bir aracıdır" (KİGEM, 1997: 1). Diğer bir görüşe göre ise; "Özelleştirme, faaliyet alanında veya mülkiyette devletin rolünün azaltılması veya özel sektörün rolünün artırılmasıdır" (Savas, 1999: 3). "Hukuk bilimi açısından bakıldığında özelleştirme, kamu iktisadi teşebbüslerinin yönetiminin özel kesime devredilmesi, ekonomi bilimi açısından bakıldığında da mülkiyetin özel şahıs veya kurumlara verilmesi anlamlarına gelmektedir" (TÜSİAD, 1992: 9). Bu tanımlara bakıldığında devletin faaliyet alanlarından çekilip bu faaliyetleri özel sektöre devretmesi ile kalkınmanın daha hızlı gerçekleşeceği ve ülkenin gelişimine fayda sağlanacağı inancı yatmaktadır.

6.1.2 Özelleştirme Akımının Temelleri

Küreselleşme, serbestleşme (liberalizasyon), deregülasyon (kamu düzenleyiciliğinin gevşetilmesi ve/veya değiştirilmesi) ve özelleştirme günümüzde çok sık karşılaştığımız "gözde" kavram ve terimlerdir. Bununla birlikte küreselleşme diğer üç kavram için ana çerçeveyi oluşturduğu gibi serbestleşme, deregülasyon ve özelleştirme küreselleşme sürecini hızlandırıcı etkenler veya bu sürecin ana öğeleri olarak öne çıkmaktadır (Sönmez, 1997: 146).

1929 bunalımından sonra devlete önemli görevler yükleyen, Keynesyen iktisat politikasının hakim olduğu görülmektedir. Bu politikada iktisadi istikrarı, gelir dağılımında adaleti ve kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla para ve kredi, kamu harcamaları, dış ticaret ve dolaysız kontroller gibi araçlarla devlet ekonomik hayata müdahale etme görevi üstlenmiştir. Ancak, 1970'lerin sonlarına doğru, büyüme ve kalkınma hızında düşmeler, yüksek enflasyon, işsizlik, dış ticaret dengesizlikleri gibi sorunlarla karşılaşmış, bunun sonucu olarak da yeni iktisadi teoriler ortaya çıkmış ve değişik politikalar uygulanmaya başlanmıştır (Çatalbaş, 1998: 3).

Monetarizmin savunucularından olan Freidman ve Hayek'e göre günümüzdeki kriz aşırı devlet müdahaleleri ve aktif para politikalarının bir sonucudur. Freidman, kökleri Adam Smith'e kadar uzanan "serbest piyasa ekonomisi" ideolojisini benimsemektedir. Hayek ise müdahaleci Keynesyen politikalarının, serbest piyasanın işleyişini bozduğunu hatta stagfasyona neden olduğunu savunmaktadır. Bu düşünceler çerçevesinde monetaristler, devletin iktisadi hayattan tümüyle uzaklaştırılmasını veya müdahalenin asgariye indirilmesi suretiyle sadece rekabetin işlemesi için gerekli düzenlemeleri yapan liberal devlet hüviyetine ulaşmaktadır. Liberal devletin, ekonomik alanda ticari esaslara göre faaliyette bulunan kamu teşebbüslerine sahip olmasını monetaristler kabul etmemektedir. KİT'lerin tekel ve ayrıcalıklı statülerine son verilmesi ve rekabeti kısıtlayıcı düzenlemelerin kaldırılması olarak adlandırılan geniş anlamda özelleştirme, monetaristlerin rekabetçi kapitalizm düşüncesini gerçekleştirmenin bir aracı olarak kabul edilebilir (Çatalbaş, 4-5). Arz yönlü iktisatçılar ise, üretim artışı üzerinde durmakta ve bölüşümün kendiliğinden çözümlenmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bu görüşe göre, yüksek vergi, fon ekonomik

faaliyetleri engellemekte, kamunun elinde toplanan kaynakların tümü verimli kullanılmadığı içinde mal ve hizmet arzı arttırılmamaktadır. Halbuki kaynakların kişilerin elinde kalması ve piyasanın serbest bırakılması durumunda üretim artacak, aynı zamanda artan gelirin harcanmasıyla da talep yükselerek piyasada denge sağlanabileceği düşünülmektedir. Ayrıca KİT'lerin özel sektöre devredilerek piyasa koşullarına göre idare edilmesiyle devletin ekonomiye müdahalesinin azalacağı belirtilmektedir.

Birçok bakımdan monetaristlerin görüşlerini paylaşan yeni klasikler üretici ve tüketicilerin verdikleri tüm kararlarda reel etkenlere göre karar verdiklerini savunmaktadırlar. Bireylerin rasyonel ve piyasaların mükemmel işleyişine devlet müdahale etmediği sürece, ekonomi yüksek düzeyde bir dengeye ulaşma şansına sahip olmaktadır. Yeni klasiklere "rasyonel beklentiler monetaristleri" de denilmektedir. Devletin müdahalelerinin gerekliliğini savunan Keynesyen anlayışının karşısında olmaları ve ekonomik serbest rekabet ortamının kurulması bu üç görüşünde ortak yanını oluşturmaktadır (Çatalbaş, 1998: 5).

6.1.3 Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT)

KİT'ler ülke ekonomilerinde yer almaları nedeniyle belli bir tanıma ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle genel kabul görmüş ve kapsamlı olarak bakıldığında KİT denildiğinde şu tanım yapılabilir; "Devlet, para karşılığında mal ve hizmet sunuyorsa, bir KİT kurmuş demektir" (Savas, 1999: 221). Bu tanımda bazı istisnalar olabilmektedir. Bu mal veya hizmeti sunumunda KİT'lerin katkısı çeşitli düzeylerde olmaktadır. Buna göre KİT'lerde çeşitli kısımlara ayrılmaktadır. KİT'ler İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT) ve Kamu İktisadi Kuruluşlarının (KİK) ortak adıdır.

1. İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT): Sermayesinin tamamı devlete ait olan, İktisadi alanda ticari esaslara göre faaliyet gösteren KİT'tir (Petrol-iş, 1989: 263). Burada devlet mal ve hizmet sunumunu tamamen kendisi yapmaktadır. Örnek Türkiye Selüloz ve Kağıt Sanayi (SEKA), Çimento Sanayii (ÇİTOSAN), ETİBANK gibi.

2. Kamu İktisadi Kuruluşları (KİK): Sermayesinin tamamı devlete ait olan (tek el niteliğinde olan mallar ile temel mal ve hizmet üretmek ve pazarlamak üzere kurulan) kamu hizmeti niteliği esas olan KİT'tir (Petrol-iş,

1989: 263). KİK'ler buldukları alanlarda özel sektöre yatırım imkanı verilmediğinden oluşmuşlardır. Örnek Türkiye Elektrik Kurumu, Türk Hava Yolları, TEKEL gibi.

3. Müessesese : Sermayesinin tamamı İDT ve KİK'na ait olan ve ona bağlı işletmelerini birleştirerek meydana getirdikleri, teşekküle bağlı ve tüzel kişiliği olan kuruluşlardır. Müesseseler bağlı oldukları teşekkülün kararı ile kurulurlar (Büyük Ekonomi Ansiklopedisi, 326). Örnek Devlet Malzeme Ofisine bağlı olarak üretim yapan Basım Müessesesi ve Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumuna bağlı olarak üretim yapan Silah Sanayii Müessesesi gibi.

4. Bağlı Ortaklık : Sermayesinin %50'sinden fazlası İDT veya KİK'na ait olan işletme veya işletmeler topluluğundan oluşan anonim şirketlerdir (Sağlam, 1989: 43). Çoğunluk hisseleri devletin elinde olup mal ve hizmet üreten kuruluşların ortak adıdır. Örnek olarak Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı bağlı olarak hizmet veren Petrol Ofisi A.Ş. gibi.

5. İştirak : İDT'nin veya KİK'nin veya bağlı ortaklıkların, sermayelerinin en az %15, en çok %50'ne sahip anonim şirketlerdir. Devlet iştiraklere kanunla, teşekküller ise Bakanlar Kurulu kararı ile katılabilirler (Sağlam, 1989: 43).

KİT'lerin özel şahıs veya kurumlarla birlikte yapmış olduğu yatırımlardır. Bunlar her alanda olabilir. Devletin bu yatırımlara katılmasının sebebi ise özel sektörün yatırımlara yardımcı olarak onları bu alanlara yöneltmek ve bir nevi devlet desteği sağlamaktır. Örnek PTT'nin iştirakleri olan TELETAŞ VE NETAŞ ve Çay İşletmeleri Kurumunun (ÇAYKUR) iştiraklerinden olan ÇAYBANK gibi.

6. İşletme: Müesseselerin ve bağlı ortaklıkların mal ve hizmet üreten fabrika ve diğer birimleridir (Sağlam, 1989: 43). Örnek TEKEL'e bağlı Samsun Sigara Fabrikası ve ÇAYKUR'a bağlı Rize Çay Fabrikası gibi.

6.2 Özelleştirmenin Nedenleri

Özelleştirme yapılmasının pek çok nedeni vardır. Bunlar; genel, siyasal ve mali nedenler olarak üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlar birbirine bağlı ve her ülkede başka şekilde meydana çıkan nedenlerdir.

6.2.1 Genel Nedenler

Özelleştirmenin yapıldığı bütün ülkelerde özelleştirme çalışmalarının mali ve sosyal nedenleri dışında genel nedenleri vardır.

1. KİT'lerin Oluşma Amaçlarının Ortadan Kalkması: KİT'lerin genelde oluşum nedenleri üretim yetersizliğinin giderilmesi olarak karşımıza çıkar. Üretimin yeterli olmadığı gelişmekte olan ülkelerde kamu kaynakları yetersizdir. Fakat halkın devletten büyük beklentileri olduğundan devlet çeşitli iktisadi yatırımlara girmektedir. Zamanla ülkedeki ekonomik durum iyileşmeye ve özel sektörde yatırımlarına başlayınca KİT'lerin kuruluş amaçları ortadan kalktığı kabul edilmektedir.

KİT'lerin oluşma amaçlarının ortadan kalkması bir özelleştirilme nedenidir. Ayrıca ülkenin geri kalmış bölgelerine devlet tarafından yapılan yatırımlar, kalkınmaya öncelik etmesi ve özel sektörü teşvik açısından bir dönem faydalı olabilir. Ancak özel sektör bu alanlara da yaptığı yatırımlarla yeterli olduğunda daha önce yapılan yatırımların özelleştirmesi gerçekleşebilir (Özmen, 1987: 13-14).

2. Yasalardan Gelen Özel ve Zararlı Durumun Önlemesi: Çoğunluk hissesi yabancı ortakların elinde olan bir KİT'in ürettiğini devlet almak durumunda değildir. Ancak yabancı ortaklar ortaklardan birine hisse devri ile çoğunluk hissesi devlet tarafına geçtiğinde üretileni almak durumunda kalabilir. Bu durumda devletin pahalı bir mal almaması için sahip olduğu hisseleri özelleştirebilir (Özmen, 1987: 15).

Devlet ve orduya ait bir vakfın iştirakteki hisseleri %39'dur. Yabancı ortak, orduya ait vakfa %15 hisse satarak çoğunluk hisseleri devlet tarafına geçirmiştir. Bu işlemle devlet, iştiraktan bağlı ortaklık durumuna geçen bu kurumun ürettiği malları kanunen almak durumundadır. Bu işletmeden devletin kanunen mal alması ile haksız rekabet ortamı ortaya

çıkılmaktadır. Bu gibi durumlarda devlet hisselerinin özelleştirilmesi ile yüksek fiyat ve haksız rekabetin engellenmesi amaçlanmaktadır.

3. KİT'lerin Devlet Yönetimi ile Yakınlığı: KİT yönetiminin devletle olan ilişkileri sonucunda, devletin öncelikli ihtiyaçlarını önceden öğrenmesi ve bunun için yapacağı hazırlıklarla özel sektörün önüne geçerek haksız rekabet oluşturmasıdır. Bu da özel sektörün gelişimini engelleyen faktörlerden biridir. KİT'leri yöneticileri ülkede yapılan yatırımlara ve elde edilen kazançlara devam edebilmek için ülke menfaatine olacak planlamalara engel olabilmektedirler (Özmen, 1987: 16).

Kamu kuruluşlarında siyasi baskılar sonucu oluşan aşırı istihdam maliyetleri artırmaktadır. Özel sektörün istihdam açısından planlı yapılanması nedeniyle maliyetler düşmektedir. Özelleştirme sonucu özel sektöre geçen kuruluşların verimli çalışma ve vasıflı çalışanlarla karlılığın artacağı prensibi ile elde edilecek karlarla yeni yatırımlara yöneleceği ve bununla istihdamın artacağı düşünülmektedir (Çimse-iş, 1998: 75).

6.2.2 Siyasal Nedenler

Bazı ülkelerde genel olarak siyasi tercihler ön plana çıkmaktadır. Zira siyasiler kendilerini, oy aldığı kesimleri mutlu etmek ve onlara karşı duyarlı olmak zorunda hissetmektedir. Tekrar seçilme isteği ile seçim bölgelerine KİT'ler aracılığıyla yatırımlar yapılmaya çalışılmaktadır. Bu gibi yatırımlar KİT'lere zarar vermiştir. Siyasal nedenler, bu yüzden özelleştirme uygulamalarında dikkate alınması gereken hususlardan biridir.

1. KİT'lerin Devlete Yük Olduğu İnancı (Devlet Asli Görevine Dönmeli Görüşü): Özel sektör, KİT'lerin başarısızlığını verimsiz olmalarına bağlamaktadır. Bu başarısızlık nedeniyle kaynak israfı olmakta ve ülkenin ekonomik gelişmesini engellemektedir. Bu görüş ön plana çıkmaktadır (Petrol-iş, 1989: 137).

Yanlış yönetim ve siyasal baskılar yüzünden KİT'lerin zarara uğratıldığı ve kamuoyuna ülkeye zararlı gibi görünmektedir. Siyasal baskıların önüne geçilemediğinden ve bu engeller ortadan kaldırılamadığından özelleştirme yapılmalıdır (Özveri; 24).

Yeni liberal akımın ferdi iradeye öncelik veren görüşleri doğrultusunda serbest piyasa mekanizmasına yönelik her türlü baskı kaynağının yok edilmesi, azaltılması düşüncesiyle özelleştirme, devleti ekonomik hayatta küçültmenin ve onu savunma, iç güvenlik, adalet, sağlık ve eğitim gibi asli fonksiyonlarına döndürme aracı olarak görülmektedir (Çimse-iş, 1998: 76).

2. KİT'lerin Olanaklarını Ele Geçirmek İsteyenlerin İktidarı Etkilemeleri: Bu konuda yapılan bir araştırmada; "KİT'lerin devlete yük olduğu basın ve medya yolu, siyasetçiler ve KİT kuruluşlarında çalışanlar vasıtası ile yapılmaktadır. Bu çalışmalar içerisinde bulunanlar özelleştirme sonrası KİT'i satın alanların şirketlerine geçerek yönetici olmaktadır" görüşü ortaya atılmaktadır (Boratav, 1997: 36).

KİT'ler devletin geniş imkanları ile kurulmuş işletmelerdir. Bu işletmelerin kurulması özel sektör açısından uzun süreler ve yüklü maliyetlerle yapılabilmektedir. Özelleştirme sonrası bazı ülkelerde bu konuda spekülasyonlar olmuşsa da genelleme yapılmamalıdır.

3. Uluslararası Kurumların Etkileri ve Baskıları: Dünya Bankası ve Uluslararası Para fonu (IMF) gibi kuruluşlar kredi talebinde bulunan ülkelere ilk önce KİT'lerini özelleştirmesi istemektedirler. Çünkü bu kuruluşlar KİT'lerin ulusal kaynakları savurganlığa ittiğini, enflasyon ve hayat pahalılığına sebep olduklarını, bütçe açıklarını ve paranın değer kaybına ve ekonomik gelişmeyi engellediklerini düşünüyorlar (Özmen, 1987: 18-19).

Bir başka görüşe göre ise; "Dünya Bankası ve IMF devletlerle çıkar ilişkisine giremeyeceği için KİT'leri özel sektöre devredilmesini isterler. Böylece kendi çıkarlarına rahat ulaşacaklarından ve özel sektöre empoze de daha kolay olacağından özelleştirme

istemektedirler. Ayrıca bu kuruluşlar, ülkelerin kendilerine olan borçlarını daha çabuk ödemesini sağlamak için özelleştirmede ısrarcıdırlar" (Bank-sen, 1995: 22).

4. Sendikaların Gücünü Zayıflatmak İçin: Yeni liberal görüşe göre sendikaları serbest piyasa ekonomisi koşullarının emek piyasasında uygulanmasını engelleyen faktör olarak görülmektedir. Sendikalar, çalışanların menfaatlerini korumaya yönelik bir meslek kuruluşu olmakla birlikte bir kitle örgütü olmasının doğal sonucu olarak bir siyasi güce de sahiptir. Sendikaların kamu kesimindeki güçlü örgütlenmelerinin sonucu olarak siyasal iradeye olan etkilerinin azaltılması için KİT'ler özelleştirilmelidir (İngiltere örneğinde olduğu gibi) (Çimse-iş, 1998: 77).

6.2.3 Mali Nedenler

Bir ülkede özelleştirmenin yapılmasında önemli payı mali nedenler almaktadır. Hükümetlere mali sorunları çözmeye kaynak sıkıntısı çektiklerinde, önerilen yollardan biriside kamu kuruluşlarının özelleştirilmesidir. Özelleştirmeden elde edilecek gelirle ekonomideki sıkıntıların aşılacağı düşüncesi hakimdir.

1. Vergileri Zorlamadan Altyapı İçin Gelir Sağlamak: Kamunun altyapı harcama kalemleri giderek büyümektedir. Bu harcamalar için gerekli olan paraların bulma yolları çeşitlidir. Devletin altyapıya harcaması gereken kaynakları KİT'lerin açıklarına harcadığını ve siyasal amaçlarla atıl yatırımlar yaptığını özel sektör tarafından kamuoyuna devamlı surette söylemektedir (T. Deri-iş, 1999: 81).

Alt yapı harcamaları için çok büyük maliyetler gerekmektedir. Ülkeler bu yatırımları gerçekleştirmede kaynak sıkıntısı çekmektedirler. Bu kaynakları bulmak için de yeni vergiler getirilmesi söz konusu olacağından bunun yerine KİT'lere harcama yapılmayıp özelleştirerek fonlar oluşturmalıdır. Ülkenin gelişmesi için gerekli olan altyapı harcamaları bu fonlarla yapılmalıdır (Özmen, 1987: 21-22).

Devletin iç ve dış borçlarının arttığı ve bu borçlarını karşılayamayıp yeni borçlanma yapamadığı zamanlarda, gelir sağlamak için yeni vergiler uygulamak yerine KİT'leri özelleştirmeyi düşünmelidir (Çimse-iş; 76).

Özel sektörün bu konudaki ısrarının temelinde, devlet kaynak bulmak için yeni vergiler çıkardığında özel sektörü etkilemektedir. Özel sektörün rakibi olan KİT'lere, özel sektörden alınan vergilerle kaynak aktarılması, aradaki haksız rekabeti arttırmaktadır.

2. Özel Mülkiyetin Yaygınlaştırılması: Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerdeki gelir ve servet dağılımında büyük dengesizlikler bulunmaktadır. Devletin gelir dağılımındaki dengesizliği azaltma yolunda çalışmalar yapmaktadır. Bu gibi durumlarda bir görüşe göre; "Devlet tarafından KİT'ler kurulup işletilmesi, özel teşebbüslere teşvikler verilmesi, kuşaklar arası servetin miras yolu ile geçmesi, servet dağılımında eşitsizliklere neden olmaktadır. Bunun önüne geçebilmek için de özelleştirilecek KİT'lerin hisse senetlerini düşük gelirlilere ve çalışanlara satılması ile tabana yayılması amaçlanmalıdır. Bu yapıldığı takdirde toplumun bütün kesimlerinin mülkiyet ve emek faktörünü bir araya getirmesini sağlamaktır" (TÜSİAD, 1992: 25).

Sermayenin tabana yayılması ile sermaye piyasasının gelişimi sağlanması düşünülmektedir. KİT'lerin hisse senetlerine bölünerek satılması ve sermaye piyasasının gelişerek küçük ve dağınık olan tasarrufların sermaye piyasasına gelmesini sağlar. Buradaki temel amaç, borç verebilir fonların oluşmasını sağlamaktır (Çimse-iş, 1998: 75).

Siyasi gelişmelerin belirlenmesinde sermayeyi elinde bulunduran güçlerin etkin olduğu, sermayeden yoksun geniş halk kesiminin bu kararlara katılmadığı düşünülmektedir. Tabana yayılmış hisse seneleri ile hisse senedi sahibi olan kimselerin yeterli mali güce eriştikten sonra siyasal gelişmeler konusunda daha bilinçli ve katılımcı olacaklardır. Dolayısıyla mülkiyeti tabana yaymak suretiyle bir çeşit demokratikleşme anlamına geleceği savunulmaktadır (Çimse-iş, 1998: 77).

3. KİT'lerin Sermaye Piyasasını Bozmasını Engellemek: Özelleştirmedeki amaçlardan birisi de KİT'lerin açıklarının kapatılması için gerekli olan kaynağın iç veya dış borçlanma şeklinde olacağı bilinmektedir. Devlet borçlanma yapabilmek için tahvil çıkarmaktadır. Bu tahvilleri almak için hisse senetlerinin satılmaya başlandığında borsadaki çalışma düzeni bozulmaktadır. Bozulan borsa sistemi nedeniyle küçük yatırımcıların kayıpları yüksek olmaktadır. Bunun önüne geçebilmenin yolu olarak "borçlanma değil de özelleştirme olmalı" fikri ön plana çıkmaya başlamıştır.

4. KİT'lerin Bütçedeki Yükünün Hafifletilmesi: Devletin KİT'lerin batmasını önlemek ve yaşatmak için elinden gelen bütün çalışmaları yapmaktadır. Bütçeden devamlı olarak kaynak aktarımı yapılmaktadır. Bir görüşe göre; "KİT'lerdeki borçlanmanın durdurulması ve daha fazla zarar etmeden özelleştirilerek bütçedeki yükünün hafifletilmesidir" (T. Deriş, 1999: 78).

Devletin KİT'lerin borç yükünden kurtulması düşüncesi, bu kuruluşların zarar ettikleri ve böylece ekonomiye yük oldukları görüşüdür (Çimse-iş, 1998: 76).

Kamuoyunda oluşan genel kaniya göre; KİT'ler zarar etmekte, devletin altyapıya harcaması gereken kaynakları bu zararları kapatmak için kullanmakta olduğu görüşüdür. Bu zararları telafi etmek için bütçeyi zorlamaktadır. Bütçenin bu yükten kurtulması gerektiği görüşüdür.

5. Vergi Uygulama Yapısını Değiştirmek: Devlet dolaysız vergilerde yeterli gelir elde edememektedir. Devlet KİT ürünlerine yaptığı zamlarla dolaylı vergilendirme yolunu seçmekte ve bu ürünleri kullanan geniş halk kesiminin geçim sıkıntısına düşmesine neden olmaktadır. Özelleştirme yapılarak KİT'lerin özel sektöre geçmesiyle bu dolaylı vergilerin yerini özel teşebbüslerden sağlanacak dolaysız gelir ve şirket vergilerinin alacağı düşünülmektedir (Çimse-iş, 1998: 76).

6.3 Özelleştirmenin İlkeleri

Özelleştirme yapılırken geçerli ve denenmiş olan ve ön planda tutulması gereken bazı ilkeler üzerinde durulmaktadır. Genel kabul görmüş inanışa göre; bu ilkeler göz önünde tutularak yapılan özelleştirmede gerekli olan desteği alma oranının yüksek olması beklenmektedir.

1. Ekonomik ve Sosyal Hayatın İşleyişini Bozmaması: KİT'ler gelişmekte olan ülkelerin kıt olan kaynaklarından pay ayrılarak yapıldığından, burada yapılacak her türlü özelleştirme çalışması halkın dikkatini çekmektedir. KİT'leri zarara uğratacak bir şekilde yapılan yanlış veya kasıtlı uygulamalar ekonomiyi ve sosyal hayatı etkilediği görülmüştür. Bu da toplumsal birlikteliği bozulmasına neden olduğundan, yapılacak özelleştirme metodunun iyi seçilmesi ve halka yapılan işlemin iyi bir şekilde anlatılması gerekmektedir.

2. Kamu Kuruluşunun Gerçek Değeri Üzerinden Özelleştirilmesi: Özelleştirme uygulamalarının ilgili her kesimi tatmin edebilmesi için gerçek değerinden satışı yapılmalıdır. Ancak teoride böyle olması söylene de pratikte bunun gerçekleşmediği görülmektedir. Çünkü satılmaya çalışılan bir kurum cazip fiyatta olursa alıcı çıkmaktadır. Zira bu madde toplumsal huzuru temin için dikkat edilmesi gereken bir olgudur. Yaygın olan görüş ise; özelleştirilecek olan kamu kuruluşun menkul kıymetler borsasının işlem yaptığı yerlerde halka arz yöntemi ile gerçek değerine yaklaşık bir fiyatla özelleştirmesinin yapılabileceğidir.

3. Özelleştirme Hazırlığın İyi Yapılması: Özelleştirme için yapılan iyi planlama ve hazırlık, başarıya ulaşmada ve eleştirilerin azaltılmasında önemli bir katkı sağlar. Yapılan hazırlıkların geniş katılımı ve iyi bir organizasyonla yapılmasına çalışılmalıdır.

4. Özelleştirme Ülke Yararına ve Hesaplarına Göre Yapılması: Yapılacak özelleştirmede uygulanacak sistem ve programın ulusal olması önemlidir. Ülke gerçeklerini bilmeyenlerin dışarıdan yapacağı her türlü baskı, direktif ve yönlendirmeler; yapılacak işin ülke yararına zarar verebilir. Bu da işin baştan yanlış yola gitmesi ile ülke ekonomisi zarar görebilir ve yapılan işi baştan bozabilir (Özmen, 1987: 25).

Her ülkenin kendisine göre bir ekonomik ve sosyal yapısı vardır. Bu yapıyı bozmamak ve ekonominin genel gidişini engellemek gerekmektedir. Çünkü bu düzen ülkede bozulduğu zaman kaosa neden olabilir. Bu da ülkeye fayda getirmeyeceği için yapılacak özelleştirme çalışmasında metot iyi seçilmelidir.

5. Özel Kesimin Elinde Tekel Oluşması Engellenmeli: Devlet, tekel konumunda olduğu alandan çekilirken, satın alanların tekel oluşturmasını engellemek zorundadır. Devletin öncelikli görevlerinden biride ekonomik yönden halkını koruması ve kollaması gerekmektedir.

Özel sektör tekel durumundaki bir piyasada alternatifi olamayınca fiyatlar konusunda rahat hareket edebilir. Özel sektörde kar ön planda olduğundan fiyatlarda yapacağı artışlar topluma yansımaktadır. Bu durum toplum içerisinde huzursuzluk ortaya çıkarabilir. Devlet huzurun bozulmasını engellemek için gerekli önlemleri önceden alması gerekmektedir. Bununla birlikte temel mal ve hizmet üreten KİT'leri özelleştirirken ülke şartlarını dikkate almalı ve kişi veya kuruluşlara özel şartlarla satışı yapılmalıdır. Özel sektörün üretim ya da fiyatta yapacağı herhangi bir olumsuzluk durumunda, ortaya çıkan açığı ithalatla kapatmaya çalışmak ülke için pahalı bir yol olmaktadır. Bu durumda bütçeye ek yük getirmektedir. Devlet özelleştirme yaparken tekel konumunda olan bu kuruluşların, özelleştirme sonrası işleyişlerini ve fiyat tespit şartlarını hukuki olarak kayıt altına alması gerekmektedir. Özelleştirme yapılırken bu durumlar dikkate alınarak hazırlanan şartname ve planlama ülke için yararlı sonuçlar elde edilebilir (Özmen, 1987: 27).

6.4 Özelleştirme Yöntemleri

Özelleştirme yöntemleri denilince pek çok yöntem bulunmaktadır. Bunlar genel olarak borsada satış, borsa dışı satış ve geniş anlamda özelleştirme yöntemleri olarak üçe ana başlık altında toplanmaktadır.

6.4.1 Borsada Satış Yolu ile Özelleştirme

KİT'lerin özelleştirilmesinde uygulanan yöntemlerden biriside bu yöntemdir. Özelleştirilecek KİT, sermayesi hisse senetlerine bölünerek bir sermaye şirketine dönüştürülür. Genel kabul gören inarışa göre; borsada hisse satışı yolu, özelleştirme uygulamalarında en uygun model olarak görölmektedir. Bu modelde iki görüş ortaya atılmaktadır. "Halka arz yolu ile yapılacak satışta ya hisseler için bir tavan fiyat belirlenmekte (İngiliz modeli) ya da hisselerin sabit fiyatla halka arzı yapılmaktadır (Fransız modeli). Ancak İngiltere metodu verimli olmadığından uygulaması uzun sürmemiştir" (Atasoy, 1993: 187).

Göröldüğü üzere iki metot arasındaki fark, hisse senetlerinin fiyatlarının tespiti bakımındandır. Diğer bir görüşe göre ise; "Bu yöntemde uygulamanın yapılacağı yere göre değişim göstermektedir. Hisse senetleri ya doğrudan alıcıya satılmakta, ya da sermaye piyasasında aracı kurumlarla satışa sunulmaktadır" (Alper, 1993: 19).

1. Hisse Senetlerinin Halka Satış Yolu ile Arzı: Kamu teşebbüslerinin geniş bir kitleye arz edilmesinin başlıca yolu, kamu mülkiyetinde olan anonim şirket hisselerinin tamamının veya bir kısmının menkul kıymet borsalarında özel kişi ve kuruluşlara satılmasıdır. Bu yöntemin uygulanabilmesi için önce bir sermaye şirketine dönüştürölmesi ve kamu teşebbüslerinin sermayesinin hisse senetlerine bölünmüş olması gerekmektedir. Bu kuruluşların aktiflerinin değerlendirilmesi, öz kaynaklarının hesaplanması, hisse senedi fiyatlarının, satılacak hisse miktarının ve satış yönteminin tespit aşamaları ile tamamlanır. Hisse senetleri ülke içi ve/veya dışında geniş kitlelere satılması, kapsamlı bir işlem olduğu için menkul kıymetler piyasasında çalışan aracı kurumlar vasıtasıyla yapılmaktadır (Çatalbaş, 1998: 14)

Burada temel amaç; sermayenin tabana yayılması ve özelleştirmenin yapıldığı kuruluşu en iyi fiyattan satma düşüncesi ve gibi özel mülkiyeti tabana yayararak ülkedeki gelir dengesizliğini en aza indirmeyi hedeflenmektedir. Özelleştirmede hisse senetlerinin borsa yoluyla satışının yapılması ile borsayı kuvvetlendireceği görüşü de vardır.

Hisse senedinin borsada satışı işleminde doğrudan halka satış yapılmaktadır. Hisse senetleri nama yazılı olduğu gibi hamiline de olabilmektedir. Temel amaç; hisselerin geniş halk kitlesine yayılmasıdır. Hisse senedinin borsa yoluyla özelleştirme; şeffaf ve kolay olduğundan tercih edilmektedir (Atasoy, 1993: 188).

Borsa yoluyla özelleştirme çalışmaları; borsanın geliştiği ülkelerde borsa yoluyla, gelişmediği ülkelerde ise, bankalar aracılığıyla bu işlemler yapılmaktadır.

2. Hisse Senetlerin Halka Takas Yolu ile Arzı: Halkın elinde bulunan yatırım belgeleri ve tahvillerle takas edilmesidir (Fransa örneği gibi) (Atasoy, 1993: 188)

Hükümet, KİT şirketlerinin sermayelerini artırmak ve onlara destek olmak için çıkarmış olduğu oy hakkı olmayan ve sadece kar payı olan, hisse senetlerine yatırım senetleri denilmektedir. Yatırım senetleri karşılığı olarak KİT'lerin hisse senetlerinin değiştirilmesi ile bir tür özelleştirme oluşmuştur. Burada söz konusu olan yatırım belgeleriyle özelleştirilen kuruluşun hisse senetlerinin değiştirilmesidir. (Özmen, 1987: 90).

3. Sermaye Artırımı: Özellikle KİT'lerin iştiraklerinde sermaye artırımı yoluna gidilerek, özel hisse sahiplerine daha fazla pay ayrılmak suretiyle şirkette bulunan kamu sermayesinin azaltılması yoluyla yapılan özelleştirme değildir. Devlet yapılan sermaye artırımına katılmayarak bu alandan çekilmesi demektir. Bununla birlikte bazen bu sermaye artırımına katılarak elde ettiği hisseleri doğrudan doğruya halka arz yoluyla da özelleştirme yapmaktadır (Atasoy, 1993: 188).

6.4.2 Borsa Dışı Satış Yolu ile Özelleştirme

Menkul Kıymetler Borsası dışında kalan özelleştirme yöntemleri olarak adlandırılmaktadır. Bu tür özelleştirme metotları da blok satış ve çalışanlara hisse devri şeklinde iki kısımdır.

1. Blok Satış Yöntemi: Kamu şirketinin hisselerinin tamamı, hisselerin %51'i ya da %50'den az olan hisselerinin satışı ile yapılan bir özelleştirme metodudur. Bu işlem ihale yöntemi veya çağrı usulü ile de olabilir (Atasoy, 1993: 188).

Blok satış yönteminde KİT'lerin ya da bağlı kuruluşların tüm aktiflerinin özel kişi ya da kurumlara devredilmesi halinde bütün özelleştirme, aktiflerinin bir kısmının devri halinde ise kısmi özelleştirme söz konusudur. Özelleştirmede blok satış yönteminin uygulanabilmesi için gerekli olan bazı şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu şartlar; KİT'in mali performansı iyi olmalı, gerek sermaye ve gerekse aktifleri yönünden büyük olmalıdır (Yaralıoğlu, 1990: 456).

Gelişmekte olan ülkelerde özelleştirilmesi düşünülen büyük KİT'leri satın alabilecek güçte yerli sermaye olmamasından dolayı yabancı firmalarla konsorsiyum oluşturarak satın alma yönüne gitmektedirler. Yabancı yatırımcı özelleştirilecek KİT'leri satın almak istediğinde güçlü olmayan yerli sermaye ile de ortaklık kuramadıklarında devlet doğrudan yabancı firmaya KİT'in blok satışını yapabilir (Petrol-İş, 1989: 17).

Yabancılara blok satış yöntemiyle KİT'lerin özelleştirilmesi; ülke içindeki tasarruf yetersizliğini gidermek için kaynak bulmak, uluslararası piyasalarla bütünleşme ve üretimde kullanılacak modern teknolojiyle yönetim tekniklerinin transferini sağlamak hedeflenmektedir (Çimse-iş, 1998: 75).

Tekel konumundaki KİT'leri satışı sonrası olabilecek sakıncaları yukarıda belirtilmiştir. Bu sakıncalar göz önüne alınarak blok satış yöntemi ile özelleştirme yapılmalıdır. Ülkenin ihtiyacı olan kaynağın ve teknolojilerin gelmesi sağlanmakla birlikte gerekli yasal düzenlemeler yapılmadığında devlet için bazı olumsuzluklar olabilmektedir.

2. Çalışanlara Hisse Devri: Bu tür satışlarda hedeflenen amaç ise; çalışanları hisse senedi sahibi yapmak sureti ile hisse senedi sahipliğini yaygınlaştırmak ve çalışanları özelleştirmeye karşı olan tepkilerini en aza indirmektir (Atasoy, 1993: 189).

Bu uygulamanın yapıldığı İngiltere'de istenilen sonuca ulaşılmıştır. İngiltere'de yapılan çalışma ile bir hisse senedi alana iki hisse senedi hediye kampanyası ile çalışanlara satışa sunulmuştur. Sendikanın bütün muhalefetine rağmen çalışanlar hisse senetlerini satın almışlardır. Ancak bir müddet hisse senetlerinin tabana yayılması gerçekleşmişse de sonuçta çoğunluk hisseleri azınlığın eline geçmiştir. Yine de özelleştirme karşısında muhalefeti en aza indiren bir çalışma olmuştur.

6.4.3 Geniş Anlamda Özelleştirme Yöntemleri

Geniş anlamda özelleştirme yöntemleri denilince aslında direkt bir özelleştirme olmamaktadır. Ancak devlet mülkiyet hakkını devretmeden kendi çalışma alanlarında özel sektöre de çalışma izni vermesiyle dolaylı bir özelleştirme gerçekleştirmiş olmaktadır. Devlet bu alanlardaki faaliyetine devam ederken, özel sektöründe bu alanlarda çalışma izni vermektedir. Geniş anlamda özelleştirme yöntemlerinin ortak özelliği devlet mülkiyet hakkını devretmemesidir. Temel amaç; devlet bu alanlardaki yükünün hafifletilmesini sağlayarak elde edeceği kaynaklarla başka yatırımlara yönelmek istemesidir. Ayrıca özel sektörün bu alanlarda yapacağı yatırımlarla ülkeye yeni teknolojilerin girmesi sağlamaktır. Genel kabul görmüş ve uygulanmaya başlanmış geniş anlamda özelleştirme yöntemleri ise; kiralama yöntemi, yasal ve kurumsal serbestleşme yöntemi, ihale yöntemi, imtiyaz devri yöntemi, kupon yöntemi, sübvansiyon yöntemi, yönetim devri yöntemi, yap-işlet devret modeli yöntemi, gelir ortaklığı senedi çıkarılması yöntemi, gönüllü organizasyonların teşviki yöntemi ve karma yöntem olarak on bir şekilde olmaktadır.

1. Kiralama Yöntemi (Leasing): Bu yöntemde mülkiyet devri olmaksızın kamuya ait bir iktisadi işletmenin belirli bir süreyle kişilere veya teşebbüslere kiralamaktır. Bunda amaç,

özellikle zarar eden işletmeleri yönetim avantajlarından faydalanmak için özel sektöre devretmektir (Alper, 1993: 21).

KİT'lere ait fabrika binaları, makine, teçhizat, ulaştırma araçları, gibi menkul veya gayrimenkul mal varlıkları sözleşme ile belli bir süre ve tespit edilen bedel karşılığında özel şirketlere kiralanabilir. Bu sözleşmede malın mülkiyetini kiralayan da, kullanımı ise kiracıda bırakan bir anlaşmadır. KİT'lerin sözleşmeye konulacak hükümlerle belli sürelerin sonunda kiracı tarafından satın alma imkanı olan bu yöntem; uygulamada çoğunlukla imalatçı sanayii işletmeleri için değil, hizmet kurumları için uygun bir yol olarak benimsenmektedir (Çatalbaş, 1998: 22).

2. Yasal ve Kurumsal Serbestleşme Yöntemi (Deregulation): Bu yöntemde devletin piyasaları düzenlemek ve kontrol etmek gayesi ile ekonomik organizasyonun işleyişine yönelik olarak yaptığı müdahaleleri sınırlaması ve geleneksel olarak rekabet dışında bırakılan ve stratejik önemi olan sektörde (ulaşım, posta, haberleşme, radyo -TV yayıncılığı ve bankacılık gibi) özel sektöre faaliyet izni vermesidir (Çimse-iş, 1998: 79).

Yasal ve kurumsal serbestleşme; devletin çeşitli alanlarda yaptığı düzenlemelerin, kısıtlamaların ve yasaklamaların kaldırılması ile de tarif edilmektedir.

Serbestleşme yönteminden beklenen temel amaç ise; rekabetin yaygınlaşması, üretimin ve kalitenin artması, verimliliğin yükselmesine katkı sağlamasıdır (Çatalbaş, 1998: 25).

3. İhale Yöntemi (Taşeronlaştırma): Mahalli ya da devlet birimlerince kamu hizmetlerinin özel sektör kişi veya kuruluşlarınca bir sözleşmeye dayalı olarak yürütülmesidir. Bunlar belediyelerin temizlik, çöp toplama, çevre düzenlemesi gibi üretim ve hizmet sunduğu alanlardaki faaliyetlerini özel sektöre yaptırmasıdır. Bu yöntemin diğer bir adı ise taşeronlaştırmadır (Genel-iş, 1998: 15),(Bayat, 1996: 14).

İhale yönteminde bazı kamusal mal ve hizmet üretiminin, hizmetle ilgili sorumluluk kamuda kalmak şartıyla, bir sözleşme ile özel kesime yaptırılmasıdır. Ayrıca yol, su,

kanalizasyon, kaldırım, kamu binalarının yapılması, imar planlarının hazırlanması gibi belediye hizmetlerinin yürütülmesinde yaygın olarak kullanım alanı bulabilmektedir. İhale yönteminde uygulanan usuller ise; kapalı teklif usulü, belli istekler arasında kapalı teklif usulü, açık teklif usulü, pazarlık usulü ve yarışma usulüdür. Bu usullerden hangisinin uygulanacağını işin niteliğine göre karar verilmektedir (Al, 1997: 43).

4. İmtiyaz Devri Yöntemi (Franchising): Esas olarak doğal tekellerin söz konusu olduğu ve bu alanda faaliyet gösteren işletmelerin ölçeklerinin büyük olması gerekliliği nedeniyle yalnızca devletin faaliyet gösterdiği alanlarda (elektrik, doğal gaz, demiryolu, haberleşme gibi) özel sektöre faaliyet izni verilmesidir (Çimse-iş, 1998: 79).

İmtiyaz yöntemi ile ihale yöntemi birbirlerine çok benzemesine rağmen, üreticiye yapılan ödeme açısından farklılıklar gösterir. İhale yönteminde üretici firmaya ödemeyi devlet, imtiyaz yönteminde ise tüketici yapmaktadır.

Bu alanlarda büyük yatırımları yapabilecek çok az sayıda işletme olabileceği ve bunlar aralarında anlaşarak tekel oluşturacaklarıdır. Bunun olmaması için devlet bu alanlarda mecburen kamusal tekel konumunda kaldığıdır. Devlet ihale yaparken, pazarlıkla en düşük fiyatla hizmeti yapmayı kabul edene imtiyaz devrini yapmalıdır (TÜSİAD, 1992: 19).

Bu şekilde yapılan bir çalışma ile halkın hizmet almasının sağlanabileceği düşünülmektedir. Bu yöntemin uygulama alanı olarak elektrik, su, havagazı gibi alanlardır.

5. Kupon Yöntemi (Tüketicinin Desteklenmesi): Devletin gelir düzeyi düşük olanlara yapmış olduğu mal ve hizmet yardımlarını direkt kendisinin değil de özel sektöre yaptırmasıdır. Bu şu şekilde olmaktadır. Devlet eğitim alanında parasız yatılı okullar açacağına, ihtiyaç sahiplerine direkt parasal yardım yerine kupon vererek özel kesim eğitim kurumlarından faydalanmasını sağlamaktadır. Burada hedeflenen devletin daha düşük maliyetle aynı hizmeti yapmasıdır. Bu sadece eğitim alanının da değil; sağlık, konut ve ulaşım gibi konularda da kupon sistemi ile hizmet yapılabilir (TÜSİAD, 1992: 14-15).

6. Sübvansiyon Yöntemi (Üreticinin Desteklenmesi): Devlet tarafından özel ve kamusal teşebbüslerin üretimini teşviki ve idamesi için yapılan aynı ve/veya nakdi yardımlardır. Bununla devlet belirli üretici kesimlerin üretim faaliyetlerini çeşitli şekillerde destekler. Sübvansiyonlar aynı zamanda "iktisadi gayeli mali yardımlar" olarak da tanımlanmaktadır. Sübvansiyonlar, özel tüketim ve yatırım malları arzının genişletilmesinde önemli bir role sahiptir. Devlet uyguladığı sübvansiyonlar; düşük faizli kredi sübvansiyonu, işletmelerin alacağı kredilere garanti vererek yaptığı sübvansiyon, vergi uygulamalarında yaptığı sübvansiyon, geri ödemesiz para vererek yaptığı sübvansiyon ve karşılıksız arazi vererek yaptığı sübvansiyon olarak kısımlara ayrılır (TÜSİAD, 1992: 16-17).

7. Yönetim Devri Yöntemi (Management Contracting): Devletin kamu kuruluşundaki yönetimi özelleştirmesidir. Yapılan sözleşmeye yönetimin iyi olmasının sağlandığında işletmenin satışı ya da hisse sahibi olunabileceği yazılabilir. Yönetimi devralanın daha verimli çalışmasına etki eder. Bu alanlar ise turizm sektörü, devlet işletmeleri, hastahaneler, kreş ve huzur evleri, şehir içi yolcu taşımacılığı gibi alanlardır (TÜSİAD, 1992: 21).

Yönetim devri yönteminde işletmenin üretim, dağıtım, pazarlama ve personel gibi çeşitli işler ve fonksiyonlar, yönetimi devralan özel kişi ve kuruluşların sorumluluğunda gerçekleşmektedir. Böylece kamu işletmesi sınırlamalar ve baskılardan uzak aynı özel bir şirket gibi yönetilmekte, yönetimi üstlenen firmanın idari, teknolojik ve deneyimlerinden yararlanılmaktadır (Çatalbaş, 1998: 23)

8. Yap-İşlet Devret Modeli Yöntemi: Devletin yeterli yatırım yapamadığı alanlarda mal ve hizmet üretimini gerçekleştirecek sabit yatırımların özel sektör tarafından yapılıp ve belirli bir süre içerisinde elde edilecek gelirin özel sektöre bırakılması yöntemidir. Bu süre sonunda yapılan yatırımın kamuya devredilmesidir. Bu alanlar içme suyu temini için barajlar, doğal gaz santralleri, turistik tesisler, petrol arama platformları olabilir (Çimse-iş, 1998: 80).

Kamu mülkiyetinde olan arazilerin üzerine kurulan bu tesisler, bilhassa az gelişmiş ülkelerin yabancı sermayeyi çekmek için yaygın olarak kullandıkları bir yöntemdir. Ülkemizde de uygulanan bu yöntemin çıkarılan kanunda uygulama alanları çok geniş tutulmuştur. Bu yöntemin geniş uygulama alanına sahip olmasından, devletin sıkça başvurduğu bir yöntemdir (Al, 1997: 46).

9. Gelir Ortaklığı Senedi Çıkarılması Yöntemi: KİT'lerin gelirlerinin bir kısmını belirli bir süreler için satılması söz konusudur. Mülkiyet ve yönetim devri olmaksızın gelecek dönemlere ait gelirlerin peşin olarak satılmasıdır. Bu alanlarda köprü, baraj ve otoyol gelirleri gibi yerlerdir (Alper, 1993: 22).

Buradaki temel amaç; devlet, kurumun ihtiyacı olan finansmanı, çıkaracağı gelir ortaklığı senedi ile elde edileceği kaynakla karşılamayı düşünmektedir. Bu yol ülkemizde denenmiş ve başarılı olduğu gözlenmiştir.

10. Gönüllü Organizasyonların Teşvik Edilmesi Yöntemi: Kamunun yeterli yatırım yapamadığı alanlarda sosyal faydası olan mal ve hizmetlerin üretimini dernek, vakıf ve benzeri kar amacı gütmeyen gönüllü kuruluşlara devredebilir. Okul, hastahane ve huzurevi yapımı, öğrencilere eğitim ve araştırma burslarının verilmesi, kültür ve sanatsal faaliyetler, kan bankaları ile çevre koruma merkezleri gibi alanlardaki faaliyetlerinde bu kuruluşlara devlet, vergi teşvikleri sağlanması (muafiyet gibi) ve posta hizmetlerinde normal tarifelerden indirimler yapılması gibi teşvikler verilebilir (TÜSİAD, 1992: 23).

11. Karma Yöntem: Özelleştirme yöntemlerinden birden fazlasının birlikte kullanılarak yapılan özelleştirme şeklidir (Çimse-iş, 1998: 81).

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI

7.1 Dünyada Özelleştirme Uygulamaları

Ülkeler için ekonomik ve sosyal koşullar günden güne değişmektedir. Artık işletmeler çalışanların çokluğu ile değil, verimli ve düşük maliyette üretim yapmasına bakılmaktadır. Sanayileşme artık devletler eliyle değil, özel sektör eliyle daha çok yapılmaktadır. Geçmişte bakıldığında, halkın sermaye yönünden zayıf olduğu ülkelerde büyük sanayi kuruluşlarını devlet kurmuştur. Zamanla özel kişi ve kuruluşlar sermayelerini arttırdıklarından büyük yatırımlar yaptıkları görülmüştür. Hatta devletin yatırımlarını da geçerek daha verimli işletmeler meydana getirilmiştir. Bu arada devlet, hem kamu işletmelerini ve hem de altyapı yatırımlarını birlikte yapmaya çalıştıklarında gerekli olan kaynaklar, iç ve dış kredilerle karşılanmaya başlanmıştır.

Ülkede refah düzeyi arttıkça insanların istekleri değişim göstermekte ve devletten beklentileri de artmaktadır. İnsanların artık genel düşüncesi sosyal güvenlik, sağlık, eğitim, yaşanabilir bir çevre ve rahat bir yaşamdır. Bu istekleri gerçekleştirmek için gerekli olan ise güçlü bir devlet yapısıdır. Bu nedenle insanlar, güçlü bir ekonomiye sahip olan ülkelerde yaşamak istemektedirler. Bu ortamda devlet elinde işletilen KİT'lerin zararları ve hantal yapıları halkın dikkatini çekmeye başlamıştır. Ayrıca dünyada ortaya çıkan yeni görüşe göre; devlet eliyle sanayileşme devrinin sona erdiği ve devletin bu alanlardan çekilip üretimi özel sektöre bırakarak aslı görevlerine dönmesidir. Özelleştirme akımının dünya geneline yayılmasının ana sebeplerinden biride İMF ve Dünya Bankasıdır. Bu iki kuruluş kredi talebinde bulunan ülkeye, öncelikle elindeki kaynakları değerlendirmesini istemektedir. Dünya Bankası ve İMF, KİT'lerin hantal yapılarını bilmesi nedeniyle, vereceği kredileri, bunların özelleştirilmesine bağlaması, özelleştirme akımını yaygınlaşmasını sağlamıştır. İki olay birleşince ülkeler için KİT'lerden kurtulma çareleri aranmaya başlanmıştır. Ülkeler KİT'lerin özelleştirilmesinden elde edecekleri gelirlerle halkın istediği gerekli altyapı yatırımlarını yapabilecekleri düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu ortamda özelleştirme kavramı ülkelerin gündemine alınmaya başlanmıştır. Özelleştirme, ülkeler arasında yaygınlaşmaya başladığında kamu kuruluşları, özel kişi ve kuruluşlara satış işlemleri de başlamıştır.

Şili'de başlayan özelleştirme çalışmaları, İngiltere ile hız kazanmış ve dünyaya yayılmıştır. 1990 sonrası dağılan doğu bloğu, elinde bulunan devlet kuruluşlarını süratle özelleştirmiştir. Özel sektörün çok geliştiği Japonya'da, elinde bulunan kamu kuruluşlarını özelleştirmiştir. Özelleştirmenin yapıldığı ülkelerde ilk baştan bazı başarılar elde edilmiştir. Ancak burada elde edilen başarılar ülkelere göre değişmektedir. Özelleştirmenin yapılmasını takip eden ilk beş sene sonrası sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Yaygın olan görüşe göre; dünyada yapılan özelleştirme çalışmalarında olumlu olduğu kadar olumsuzluklarda olmuştur.

7.2 İngiltere

İngiltere özelleştirme uygulamalarında önemli bir yere sahiptir. İngiltere konumu itibari ile dünyanın gelişmiş ve sanayisini tamamlamış 7 ülkesinden (G-7) biridir. Sanayileşmenin İngiltere'de başladığı düşünüldüğünde, ülkedeki sanayii yapısı daha kolay anlaşılacaktır. Özelleştirme programları genelde gelişmekte olan ülkelerde uygulandığı belirtilse de İngiltere, özelleştirmeyi en hızlı uygulayan ülkelerden biri olmuştur. İngiltere siyasal yapısıyla da kendine has özellikleri vardır. İşçi ve sendikaların kurmuş oldukları İşçi Partisi, İngiltere siyasal ve ekonomik yaşantısında önemli rol oynamıştır. İşçi Partisi iktidar olduğunda ülkede millileştirilme politikaları uygulamaya koyduğundan, kamu kuruluşlarının sayısı artırmıştı. İşçilerden yana kanunlar çıkarılırdı. Ancak İşçi Partisi iktidardan düştüğünde yerine gelen Muhafazakar Parti işçilere verilen bu hakları geri almıştır. Bu her iktidar değişikliğinde bu olaylar olmaya devam ederken 1979 yılında Muhafazakar Partinin iktidara gelmesiyle ülke, Serbest Piyasa Ekonomisine geçerek pek çok konuda ciddi düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemelerle ülkede ciddi anlamda özelleştirme başlatılmıştır.

7.2.1 İngiltere'de Kamu Sektörünün Yapısı ve Gelişimi

İngiltere'nin kamu sektörü merkezi hükümet, mahalli idareler ve kamu işletmeleri arasında paylaştırılmıştır. İngiltere'de kamu kuruluşları; endüstriyel ve ticari amaçla faaliyet gösteren işletmeler (millileştirilmiş sanayii), bazı ticari faaliyetler dahil çeşitli amaçlar için kurulup, hükümetin günlük denetimi dışında kalan işletmeler ve özel şirketler statüsünde olup; devlet, hisselerin çoğunluğuna ya da azına sahip iştirakleri olmak üzere üçe ayrılırlar (Atasoy, 1993: 191).

İngiltere kamu sektörü 19. yüzyıldan başlayarak 1980'lı yıllara kadar devam eden süreçte II. Dünya savaşı yılları önemli yer tutmaktadır. Çünkü savaş endüstrisi konumunda olan işletmeler devletleştirilerek kamunun yönetimine geçmişlerdir. Savaş sonrası da İşçi Partisi iktidar olduğu zamanlar da kamu işletmeleri büyük oranda büyümüşlerdir. Bu millileştirme hareketleri sayesinde devlet; havayolları, demiryolları, kömür, elektrik, gaz, kara taşımacılığı, demir-çelik tesisleri (gemi yapımı), petrol ve gaz çıkarılması gibi alanlarda çalışmalar yapmıştı. Ayrıca millileştirilen bu kuruluşlara iflas eden İngiliz otomotiv sektörü (Rolls-Royce ve Leyland Motor) kurtarılarak devletleştirilmiştir. Bu çalışmaların tamamına yakını (savaş zamanı hariç) İşçi Partili hükümetlerin zamanında olmuştur (T.Sağlık-iş, 1998: 130-132).

Yukarda görüldüğü gibi yapılan millileştirme uygulamaları işçi sendikalarının desteği ve kuruluşunu sağladıkları İşçi Partisi hükümetlerinde yapılan uygulamalardır. Temelde bu kadar kamuya ait işletmelerin çokluğu, İngiltere sendikalarının kurduğu İşçi Partisinin milli sanayiye geliştirme ve yaşatma arzularının sonucu olmuştur.

İngiltere'de özelleştirmenin amaçları; kaynakların etkin kullanımı, devletin ekonomideki rolünün azaltılması ve kamu kesimi borçlanma gereğinin azaltılması olarak sınırlanmıştır (Tes-iş; 11).

İngiltere'deki özelleştirilen kamu kuruluşlarının adları ve faaliyet alanları şunlardır;

İngiliz Telefon kurumu : (British Telecom (BT))

İngiliz Gaz kurumu : Gaz dağıtım şebekesi ve satışı

Büyük şehirlerin su işletmeleri : Dağıtım şebekesi ve satışı (10 tesis)

Limanlar, İngiliz Havayolları, Hava meydanları işletmeleri, Bitki, tohum geliştirme istasyonları ve işletmeleri, İngiliz Çelik Kurumu, RR ve Leyland kurumu (otomotiv sektörü) ve kamuya bağlı çeşitli ticari kurumlar (Özmen, 1987: 84-85).

Yukarıda belirtilen alanlardaki kamu haklarının satılması Margaret THATCHER'in Muhafazakar Partisi'nin 1979 iktidara gelmesiyle başlamıştır. Yukarıda belirtildiği gibi İngiltere özelleştirmeleri diğer Avrupa ülkelerinde yapılan özelleştirmelere benzememektedir. Zira kamunun bu kadar çalışma hayatının içinde olduğu başka bir Avrupa ülkesi yok gibidir. Ayrıca yapılan uygulamalar çok geniş bir alanı kapsamaktadır. İngiltere özelleştirme çalışmaları başarılı olduğundan özelleştirme yapacak olan diğer ülkelere örnek olarak gösterilmiştir (Atasoy, 1993: 194).

Bununla birlikte İngiltere'de yapılan bu uygulamaların bu denli hızlı olmasının nedenleri;(Atasoy, 1993: 194)

- 1- Hükümet ile işletmeler arasındaki ilişkilerde bir sistem mevcut olmaması
- 2- Halkın kamu işletmelerine ilgisinin azlığı
- 3- Özel finansman kuruluşlarının gelişmesi
- 4- İngiltere anayasa sisteminde hükümetin gücünü sınırlayan kurallarının olmamasıdır.

7.2.2 İngiltere'de Özelleştirme Sonuçları

Devlete ait gayri menkullerin satışından 12 milyar sterlin elde edilmiş ve endüstri özelleştirilmesinden 1990 yılı itibariyle de 12 milyar sterlin olmak üzere toplam 24 milyar sterlin gelir elde edilmiştir. Bu özelleştirmede yapılan harcamalar, komisyonlar için 152 milyon sterlin ve tanıtım masraflarına da 111 milyon sterlin olmak üzere toplam 263 milyon sterlin harcanmıştır. Giderlerin %3.3 olması hesaplanırken bu rakam %6.8 olarak gerçekleşmiştir. Dış satımlarda ise, %150'ye varan maliyetler olması programın hayal kırıklıkları olarak kabul edilmiştir. Ülke için de yapılan reklam ve tanıtım çalışmaları dış

ülkelerde yeterince yapılamaması ile istenilen sonuca ulaşamamıştır (Atasoy, 1993: 199-200),

Hizmet kalitesi ve verimlilik açısından elde edilen kısmi başarılar ülkenin alt yapısı ile sağlanmıştır. Ancak düşük ücretlilerin çalıştırılması, istihdamın daralması, taşımacılıkta uzun hat sayısının azaltılması, eski ve yaşlı araç kullanımı nedeniyle taşımacılıkta kalitenin düşmesi, bilet fiyatlarının artması, ciddiyet olmamasından bagajların kaybolması gibi olumsuzluklar ortaya çıkmıştır. Çalışanlar açısından ortaya çıkan olumsuzluklar ise; çalışma sürelerinin uzatılması, hastalık primi ödememek için yarım gün istihdama başlanması, sendikasılaştırmanın artması, iş güvenliğinin azalması, yıllık tatil ve izin karşılığı çalışma sürelerinin artırılması ve geçici istihdamın artmasıdır (B.Metal-iş, 1996: 12).

Ayrıca İngiltere'deki özelleştirmeler sonucunda; sektörlerde %54'e varan işten çıkarmalar olmuş ve 1979-87 yılları arasında bu sayı 600.000'i bulmuş ve artmaya devam etmektedir. İşçi ücretleri düşerken yönetici ücretleri artmıştır. Sendikası işçi çalıştırmaya da başlanmıştır. Devletin elinde tuttuğu altın hisseler de satılarak hisselerin tamamı elden çıkarılmıştır(Tes-iş; 12-13).

7.2.3 İngiltere'de Örnek Özelleştirme: British Telekom (BT)

BT'un özelleştirilme çalışmalarında yapılan uygulamalar kimi görüşe göre çok olumlu ve başarılı bulunmaktadır. Başka bir görüşe göre ise, sonuçlarının kötü olduğu belirtilmektedir. 1981 yılında başlayan BT'un özelleştirme çalışmaları öncelikle telefon ve posta hizmetleri birbirlerinden ayrılmıştır. Kurumun büyüklüğü ve hisse senetlerinin çokluğu sebebi ile alıcıların olmamasından endişe edilmiştir. Bunu ortadan kaldırmak için de büyük çaplı reklam ve tanıtım kampanyası düzenlenmiştir. Yapılan çalışmalar arasında hisse senetlerini satan ve pazarlayan kimselere 10.000 davetiye gönderilerek özelleştirmeye dikkatleri çekilmiştir. Ayrıca BT tesislerinin bulunduğu yerlere özel tren seferleri ve tanıtım turları düzenlenmiştir. Ancak sendikada özelleştirme karşıtı bir kampanya düzenleyerek

karşı atağa geçmiştir. Bu tanıtım faaliyetleri hisselerin %14'lük payın yurtdışına satılacak olması nedeni ile, Almanya, ABD, Japonya, Fransa, İsviçre gibi ülkelerde de tanıtımı yapılmıştır (Atasoy, 1993: 198-199).

Burada belirtilmesi gereken diğer konu ise, BT'un ne kadar büyük bir şirket olduğudur. BT'un iştirakleri veya ortak olduğu şirketlerin sayısı 20'dir. Bunların 6 adeti uluslararası çalışan şirketlerdir. Bunlardan 8 adeti ise, çeşitli ülkelerde olan şirketlerdir. Bu ülkeler; İtalya, Avustralya, Fransa, Hong Kong, ABD, İspanya, Hollanda'dır. BT'un 6 adet şirketi de İngiltere'de faaliyet göstermektedir. Ayrıca uluslararası ortak girişimleri de Hindistan, Yeni Zelanda, ABD, İngiltere, İsveç, Hollanda ve Almanya'dadır. BT'un ne kadar büyük uluslararası bir kamu kuruluşu olduğu anlaşılmaktadır (Başaran, 1998: 21-22).

Özelleştirme yapılırken "two for one" formülü ile bir hisse satın alana iki hisse hediye verilerek çalışanların göstereceği direnci akıllıca önlemiştir. Sendikanın göstermiş olduğu bütün çabalara ve harcadığı 2 milyon Sterline rağmen çalışanların %90'ı bu hisselerden almışlardır (Başaran, 1998: 16-17).

Yapılan özelleştirmenin sonuçlarından korkan BT çalışanları tazminat olarak bedava verilen hisseleri almışlardır. Bu arada daha fazlasını da bir hisse karşılığı iki hisse kampanyası ile aldıkları belirlenmiştir. Bu hisse satışlarının başladığı tarihten bir gün sonra, hisselerin alış fiyatı ile satış fiyatı arasındaki hisse senedi alanların kazancı %85 (alırken %50 düşük fiyat + satışta da bir günlük fiyat artışı %33= %85 fiyat farkı oluşuyor) olabilmıştır. Bir ay sonrası ise fiyatlar iki katına çıkmıştır. Ancak satıştan gelen 3.3 milyar sterlin söylendiği gibi halka hizmet olarak harcanamamıştır. Hisse senedi satışında uygulanan düşük fiyat konusundaki eleştirilere hükümet; halka çok hisse satılması amaçlandığından düşük fiyat uygulandığı şeklinde açıklamıştır (Martin, 1994: 121).

Tablo 2.1 British Telekom'da Hisse Senedi Sahiplerinin Analizi (31 Mart 1997)

Hisse Senedi Sayısı	Hisse Senedi Sahibi Sayısı	Toplam İçindeki Oranı (%)	Sahip Olunan Hisse Sayısı (milyon adet)	Toplam İçindeki Oranı (%)
1-399	999.480	44.8	220	3.5
400-799	650.578	29.1	351	5.5
800-1.599	396.146	17.8	433	6.8
1.600-9.999	178.892	8.0	469	7.4
10.000-99.999	3.833	0.2	98	1.5
100.000-999.999	1.661	0.1	576	9.1
1.000.000-49.999.999	537	0.0	1.129	17.8
50.000.000 ve üzeri	174	0.0	3.079	48.4
Toplam	2.231.301	100.0	6.355	100.0

Kaynak : Başaran, 1998: 19

Özelleştirmenin asıl amaçlarından sayılan sermayenin tabana yayılması ilkesinin BT örneğinde olduğu gibi gerçekleşmediği görülmüştür. 1997 yılı itibari ile BT hisseleri 2.231.301 kişi 6.355.000000 hisse sahibi olmuştur.

Tablo 2.1 den de anlaşılacağı gibi devlet mülkiyetinin hisse senedi ile taban yayıldığı ilkesi oluşmamaktadır. Hisse senedi sahiplerinin %44.8'ini oluşturan yaklaşık 1 milyon kişi toplam hisselerin ancak %3.5'ine sahipken, sadece 174 kişi BT'un hisselerinin %48.4'üne ve yine sadece 711 kişide (toplamda) %66.2'sine sahip olmaktadır. Bu uygulamanın ne kadar tabana yayıldığını göstermiş bulunmaktadır (Başaran, 1998: 19).

7.3 Fransa

Fransa'da devlet, sanayileşme ve kamu yatırımları açısından baştan beri devletçi bir düşünce ile hareket etmektedir. General De Gaulle başkanlığı zamanında KİT'leri çoğaltmıştır. Ondan sonra gelen sosyalist iktidarlarda KİT'leri millileştirme uygulamaları neticesinde daha da artırmışlardır. Fransa'da gelişmiş (G7) ülkelerinden biridir. Avrupa

ülkeleri arasında değişik bir konumda olan Fransa, sanayii yönünde çok değişik alanlarda üretim yapmaktadır. Devlet her alanda direkt ya da dolaylı yatırımlar yapmıştır. 1980 sonrası başlayan liberalleşme hareketi ile ülkede bazı çalışmalar yapılmaya çalışılmışsa da halen ülkenin büyük kuruluşları devlet teşekkülleridir.

7.3.1 Fransa'da Kamu Sektörünün Yapısı ve Gelişimi

Fransa'da kamu sektörü oldukça büyük olup, faaliyet alanları da geniştir. Ülkedeki kamu yatırımları ve teşekküllerinin tam olarak sayıları bilinmemektedir. Çünkü devlet sektörü ile ilgili istatistiki veya genel bir çalışma yoktur. Devlet kurumlarının çalışma şekilleri çok çeşitli olması, devletin denetleme mekanizmasının tam olarak işlemeyişi ve bununla ilgili bir kurumun olmaması kamu işletmelerinin iş alanlarındaki sayısal oranlarını öğrenmeyi zorlaştırmaktadır. Ancak devlet bu durumu ortadan kaldırmak ve kamu kuruluşlarının tespiti için 1984'de bir kararname çıkararak aşağıdaki raporu hazırlamıştır. Fransa'da 1984 yılında yayınlanan bu rapora göre; (Atasoy, 1993: 206-7)

- haberleşme, demiryolları, elektrik ve kömür sektörlerinde %100'ü;
- hava ulaşımı, kredi, çelik, uzay teknolojisi ve silah yapımı sektörlerinde %80-90 arasında;
- temel kimya sektöründe %50'si;
- sigorta, araba, bilgisayar, cam, demir dışı metaller sektörlerinde ise %30-40;
- elektronik, eczacılık, ev aletleri sektörlerinde ise %10-20 arasında bir oranlarda kamu şirketlerinin kontrolünde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca 200'den fazla çalışanı olan 633 kamu işletmesinin mevcut olduğu ve bu kamu sayılan işletmelerde 2.2 milyon kişinin çalıştığı tespit edilmiştir.

7.3.2 Fransa'da Özelleştirme Uygulamaları

Özelleştirmenin önündeki bir takım engeller bulunmaktadır. Devlet kademelerinde yönetici vasfı ile bulunanların, özelleştirme sonucu buldukları mevkileri kaybetme korkusu ile özelleştirmeyi engellemeleridir. Devlet tahvil satışı yerine, millileştirme gibi empoze

kararlara daha yatkın olduğundan, ülkede KİT'lere alıcı olanları ikna etmenin zorluğu, özelleştirmeyi organize eden bürokratların karlı satma niyetinde olmaları ve biraz indirim bekleyen alıcıların anlaşamamalarıdır. Fransa'da kuruluşları millileştirirken tek alıcı devlettir. Kamu kuruluşlarını satarken de tek muhatabın devlet olması, alıcıların çokluğu ve çeşitliliği, devletin tercihleri ortaya koyarken adaletli davranamamasıdır. 1982 yılında yapılan millileştirme birkaç ayda yapılırken özelleştirme çabaları yıllarca sürmektedir. Bununla birlikte uzun süren bu çalışmalarda hükümetin bulduğu siyasal ve örgütsel destekleri kaybetme riski vardır. Anlaşılacağı gibi ciddi olarak geniş katılımlı bir özelleştirme uygulaması Fransa'da sağlanamamıştır (Atasoy, 1993: 207-208).

Fransa'da yapılan özelleştirme uygulamaları, tam bir özel sektöre devir şeklinde olamamıştır. Uygulanan metot, pay senedi çıkarılarak borsada ve çalışanlara satış şeklinde yapılmıştır. Bu pay senedini çıkarmayı düşünmelerinin sebebi ise halkın elinde 5000 tondan az olmayan atıl durumda altının olduğudur. Bu altının 3000 tonunu bu pay senetlerine yönlendirip piyasaya 35-40 milyar dolar girmesini sağlamayı düşünmüşlerdir (Özmen, 1987: 91).

Burada uygulanacak metot ise şu şekilde düşünülmüş; piyasaya pay senetleri sürülerek satılmasıdır. Özelleştirmede bir kişinin %5'ten fazla pay senedi satın alamayacağı, %20'den fazlasının yabancıya verilmeyeceği koşulları bulunmaktadır. Hisse senetlerinin oy hakkı bulunmamaktadır. Özelleştirilen kuruluşlarda kamu hissesi bulundurulmakta ve %10'un üzerinde pay alanlar üzerinde devlet takdir hakkına sahip olunmaktadır (Petrol-iş, 1989: 217).

Devletin çıkardığı bir kanunla kamu işletmelerinin özel sektöre açılma, ortaklık belgesi ve yatırım sertifikası çıkarılmasına izin verilmiş. Devletin pay senetleri ile toplamış olduğu miktar 6.5 milyar Fransız Frangı'dır (FF). Ayrıca mali alanda faaliyet gösteren kamu kuruluşları 1985 yılından itibaren piyasaya yatırım sertifikaları sürmüşlerdir. Bu sertifikalar kar payı olarak ödenen nama yazılı ve devredilemeyen, devletin ya da kamu kuruluşunun garantisi altında olan belgelerdir. Bu yolla da 5 milyar FF toplamıştır. 1986 yılından sonra

1988'e kadar 14 özelleştirme operasyonu gerçekleşmiş. Bunlardan 12 adedi borsa satış yolu ile ve hisse senetlerinin halka arzı yolu ile gerçekleştirilmiştir. Özelleştirilen kuruluşlardan 5'i banka, 2'si finansman kuruluşu, 3 sanayi kuruluşu ve biride medya kuruluşudur. Özelleştirmeler yerel yönetimlerde de yapılarak kamu hizmetleri özel şirketlere yaptırılmaktadır (Atasoy, 1993: 208-210).

7.3.3 Fransa'da Özelleştirme Uygulamalarının Sonuçları

Özelleştirme sonrası pay senetlerinin değerlerinde büyük düşüşler olmuştur. Çalışanlara satılması gereken %10'luk pay satılmamıştır. Fransa'da kamu kuruluşlarını özelleştirilirken gerçek değerinin altında satılmıştır. Özelleştirme sonrası istihdam daraltılmış, bazı kuruluşlarda ücretler düşürülmüştür. Fransa kamu işyerlerinde yer alan yönetime katılma, temsil edilme ve sendikalara danışılma, özelleştirme sonucu ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca çalışanlar arasındaki birliktelik bozularak sendikal faaliyetlerde zaafa uğratılmıştır (Petrol-iş, 1989: 218)

Devletin millileştirme politikaları sonucu ülke dışına kaçan özel girişimcileri geriye döndürme çalışmaları, gerekse halkın katılımı, devletin kamusal yatırımlardan özel sektörü teşvikte ciddi adımları atmaması ve kalıcı önlemleri almada gecikmesi özel sektör yatırımlarının yavaş olmasına neden olmaktadır.

Fransa ile ilgili olarak diğer bir görüşe göre ise; "Fransa'daki KİT'lerin kamu hisselerinin sadece %49'u satılmıştır. Tekel statüsündeki işletmeler, kamu hizmeti sağlayan kuruluşlar, stratejik öneme sahip kuruluşlar ve rekabet koşullarında zarar eden sektörler özelleştirme kapsamı dışında tutulmuştur. Özelleştirme yapılan kuruluşlarda hisselerin %10'u çalışanlara, %15'i yabancılara, %50'si halka, %25'i kurumlara satılmıştır. Ancak KİT'lerde gerek devletin çoğunluk hisselerini elinde tutuşu, gerekse önemli sektörlerin özelleştirme dışında kalışı nedeniyle önemli sorunlar yaşanmasına sebep olmuştur" (Çimse-iş, 1998: 82).

7.4 Almanya

Ülkede yapılan özelleştirme uygulamaları, devletin elinde bulunan hisselerin halka satış yolu ile arzı olmuştur. Ülkedeki kamu işletmeleri, yönetim bakımında özgür olmaları, kamusal müdahalenin olmaması rahat çalışma ortamı sağlamaktadır. Almanya'da özelleştirme, devletin elindeki hisseleri azaltma veya bitirme isteği ile ortaya çıkmıştır. Devlet, hisselerine sahip olduğu holding şeklinde kuruluşlar şunlardır; Volkswagen (otomobil), VEBA (enerji, kimya ve metalurji), VIAG (enerji, kimya), DIAG (makine ve ekipman), IVG (taşımacılık, gayrimenkul ve liman işleri) ve Prakla-Seismos (petrol arama). Kömür, demir-çelik ve gemi yapım sanayinde faaliyet gösteren şirketler zarar ettikleri için özelleştirme dışı bırakılmıştır (Atasoy, 1993: 200-202).

7.4.1 Almanya'da Özelleştirme Uygulamaları

1960'larda başlayan maden ocaklarını özelleştirme çalışmaları başarıya ulaştınca, diğer kamu işletmelerinde de uygulanması gündeme gelmiş ve çalışmalar başlamıştır. Yapılan çalışmalarda farklı bir yol izlenmiştir. Hisselerin satışı ile özelleştirme metodu uygulanmış ve satışta ise; taksitle ödeme, çocuklara indirim gibi ilginç metotlarla, planlama ve reklam alanında olumlu sonuçlar alınmıştır. Almanya'da özelleştirme faaliyetlerinin temel amacı etkinliği arttırmaya yönelik gerekçe ile, çalışanların güçlendirilmesi, yönetime katılmaları ve halka açılma gibi sosyal amaçlar olmuştur. Ancak doğu ve batı Almanya'nın birleşmesinden, doğuda bulunan işletmelerin süratle özelleştirilmesi ayrı bir örnek teşkil etmiştir. Bunun yanında devlet bankacılık, sigortacılık ve radyo-TV yayıncılığı alanında da serbestleştirme yolu ile özelleştirme gerçekleştirmiştir (Alper, 1993: 23-24).

7.4.2 Almanya'da Özelleştirme Uygulamaları Sonuçları

Almanya'da yapılan özelleştirmelerde alınan iyi sonuçlar gibi olumsuz sonuçlarda ortaya çıkmıştır. İki Almanya'nın birleşmesi sonucunda doğuda bulunan eski ve hantal durumda olan fabrikaların özelleştirilmesi süratle tamamlanmıştır. Sosyalist düşünceyle yapılan bu fabrikalardaki yoğun istihdam, özelleştirmelerle serbest kalmıştır. Bunun sonunda işsiz kalanların ortaya çıkardığı sosyal bozukluklar toplumda huzursuzluğa neden olmuştur.

Doğu Almanya'daki özelleştirme sebebi ile meydana gelen işten çıkarmalarla işsizlik artarken, enflasyon problemi başlamış ve yabancı düşmanlığı da ortaya çıkmıştır. Doğu Almanya'dan Batı Almanya'ya yoğun göçler olmuştur (Çimse-iş, 1998: 82).

Özelleştirme çalışmaları yapılırken Bavyera eyaletindeki kamu iştirakleri bölgesel kaygılar ve siyasilerin ellerdeki gücün ve ekonomik kazancın azalacağı endişesi ile bazı kuruluşları özelleştirme dışı bırakılmıştır. Çünkü siyasiler bu kamu kuruluşlarının yönetim kurullarında bulunarak gelir sağlamaktadırlar.

Mahalli idarelerin ellerinde bulunan kamu işletmeleri, en önemli 500 Alman işletmesinin 15'i tamamen eyaletlere, 34'ü ise belediye ve ilçelere ait kuruluşlardır. Ülkenin yönetim yapılanması neticesinde federal yönetime karşı yerel yönetimler zayıf kalma korkusuyla ellerindeki işletmeleri özelleştirmeye yanaşmamışlardır. Bazı ufak işletmeleri özel kesime devrederlerken büyük çaplı olanlarda çekingen davranmaya devam etmektedirler (Atasoy, 1993: 206).

7.5 Japonya

Japonya pek çok açıdan dünyadaki diğer ülkelere, hızlı gelişme ve büyüme yönünden örnek olmaktadır. Ülkede yapılan çalışmalarla Japon Modeli diye adlandırılan bir model oluşturmuştur. Japonya'nın bir ada devleti olarak, II. Dünya Savaşı sonrası ülkenin durumu ve yeraltı kaynakları olmadan sanayileşmesini tamamlamasıdır. Japonya'da gelişmiş ülkelerden (G7) biridir. Japonya'da kamu yatırımlarının özelleştirilmesi gündeme alınmıştır.

7.5.1 Japonya'da KİT'lerin Yapıları

Ülkedeki KİT'lere bakıldığında millileştirilmiş şirketler, özel bir bütçe hesabından doğan şirketler ve özel kamu ofisleri olarak üçe ayrılmaktadır.

1. Millileştirilmiş Şirketler: Millileştirilmiş şirketler denilince, 3'ü endüstriyel ve ticari alanda, 12'si de bankacılık dışı finansman alanında faaliyet göstermektedirler. Bu alandaki kuruluşların sermaye ve yönetimleri devlet kontrolündedir. Bu tür işletmeler sanayi ve ticaret şirketleri ve mali kuruluşlar diye ikiye ayrılır (Atasoy, 1993: 217).

Sanayi ve Ticaret Şirketleri: Bu alanda üç şirketin özelleştirilmesi düşünülmektedir. Bunlar Japon telgraf ve telefon kamu şirketi (NTT), Japon tütün ve tuz kamu şirketi (JTSPC) ve Japon milli demiryollarıdır (JNR). Bu işletmelerden 1985'ten itibaren özelleştirilen NTT ve JTSPC artık kamu kuruluşu değildir. Ayrıca Japon Radyo Televizyon Kamu Şirketi (JBC) ve Japon Havayolları Şirketinin (JAL) hukuki ve mali bakımdan farklıdır. JBC millileştirilmiş bir şirket olmasına karşılık, genel bütçeden desteklenmektedir. JAL ise kamu şirketi olmasına rağmen 1/3'ü devletindir. Bu şirkette özel hukuk geçerlidir (Atasoy, 1993: 217).

Japonya'da özel sektörün de bulunduğu bu alanlardaki kamu payının azaltılarak özel sektöre devredilmesi çalışmaları başlamıştır.

Mali Kuruluşlar: Bu kuruluşların bünyesinde bankacılık dışı faaliyet gösteren 12 finansman kuruluşu bulunmaktadır. Konut kredisinden esnaf kredisi kadar kredi veren, hastahane ve sağlık merkezlerine yardımda bulunan kuruluşlardır (Atasoy, 1993: 218).

2. Özel Bir Bütçe Hesabından Doğan Şirketler: Ülkede genel bütçe dışı, hükümet izni ile kurulan ve kanuna dayalı özel muhasebe sistemi ve ticari faaliyette olan 40 şirket mevcuttur. Bu şirketlerin her birinin mali kaynakları ayrı olup, merkezi veya yerel yönetimler tarafından denetlenmektedir. Bunlar; okul, hastahane gibi sosyal alt yapıların gerçekleşmesi, tasarruf toplama, tarım piyasalarının düzenlenmesine katkıda bulunurlar. (Atasoy, 1993: 218).

3. Özel Kamu Ofisleri: Bunlar bağımsız ve özel bir bütçeye sahip çalışan kuruluşlardır. Bunların; sermayeleri, yatırım programlarının finansmanı ve borçlanma ihtiyaçları 4 kaynaktan sağlanmıştır. Hükümet yardımları, fonlardan aldıkları krediler, Posta Hayat Sigortası Sandığı'nın yardımları ve devlet garantili borçlanmalardır. Kamu şirketleri bu zamana kadar üstlendikleri önemli konumla verimli olmuşlardır. Ancak özelleştirme sonucu endüstriyel ve ticari alandaki rolleri azalmıştır (Atasoy, 1993: 218).

7.5.2 Japonya'da Özelleştirme Uygulamaları

Ülkede özelleştirme uygulamaları eskiye dayanmaktadır. Özel sektörde başarılı olan Japonya kamu sektöründe aynı başarıyı gösterememiştir. Ülkede özelleştirmenin temel nedenleri, iktisadi kurumları ağır bürokratik yükten kurtarmak, rekabet ortamını teşvik etmek ve kamu kurumlarındaki etkinliği artırmak olarak belirlenmiştir. Ayrıca bütçe açıklarının kapatılması da özelleştirmenin nedenlerinden sayılmaktadır. Japonya'nın en büyük şansı ise, çok gelişmiş olan bir sermaye piyasasına sahip olması ve özel teşebbüsün dünyaya açılma konusunda gösterdiği başarıdır (Alper, 1993: 25).

Devlet elinde bulunan NTT ve JTSPC'nin özelleştirmesi ülke için çok önemlidir. Çünkü iki kamu kuruluşu da tekel durumundadır. Sadece NTT'un yıllık cirosu 1986 yılında 30 milyar dolar seviyesindedir. Çalışanlarının sayısı 310.000 civarında olup 44.3 milyon abonesi vardır. Şirketin dünyadaki değişimlere ve teknolojik yenilikleri yakalaması için de

özelleştirilmesi düşünülüyordu. Özelleştirme öncesi kanun değişikliği yapılarak kurum üçe bölünmüştür. Bu işlemde sonra özelleştirilme başlamıştır. Bu özelleştirmeyi de dünyanın 820 milyar dolar hacmi ile üçüncü borsası olan Tokyo Borsası aracılığıyla yaptılar. Özelleştirmeden amaç, kuruluşun biriken borçlarının ödenmesiydi. Burada uygulanan metotta, İngiltere'nin BT'de uygulamış olduğu çalışanlar ve yabancılara hisse ayrılması sistemini uygulamamış ve İngiltere'nin aksine kampanyalarda düzenlememişlerdir ve aynı sonuca ulaşılmıştır (Atasoy, 1993: 218-219).

Japonya'da diğer önemli özelleştirme ise Tütün ve Tuz Şirketidir. Bu kamu kuruluşu 80 yıllık maziye sahip ve ülkenin tütün alanında tekel konumundadır. Burada da NTT'de yapılan yapılmış şirket ikiye ayrılmıştır. 37.000 çalışanı ile büyük bir kamu işletmesidir. 60.000 tütün ekicisinin olduğu ülkede siyasal iktidar çoğunluk hisseleri elinde tutmaya ve dünya fiyatlarının üzerinden tütün almaya devam etmektedir. Tuz tekeli devam etmektedir (Atasoy, 1993: 219).

Esas özelleştirme karşıtı mücadele Japon Milli Demiryollarında (JNR) olmuştur. Çünkü modern bir yapıda olmasına rağmen zarar eden bir kuruluştur. 320.000 çalışanı vardır. Burada da şirket bölünerek 6 ayrı şirket kurulması düşünülmektedir. Bu arada personel indirimi ve gayrimenkul satışları ile ilgili çalışma yapılmaktadır. Devlet şirket borçlarının bir kısmını da üstlenmek zorundadır (Atasoy, 1993: 219).

JNR denince mali yönden akla dipsiz bir kuyu gelmektedir. Zararının çokluğu sebebi ile dikkatleri üstüne çekmektedir. Bu zararın nedenleri ise verimsiz hatların çokluğu ve bunların kapatılmaması olarak tespit edilmiştir. Ayrıca en militan işçi örgütü de bu sektördedir. JNR'de çalışanların sayısı da fazladır. Bu fazlalık 93.000 olarak tespit edilmiştir. Bu nedenlerden dolayı 20 yıldır zarar etmektedir. Bununla birlikte Japon Havayolları (JAL) da aynı yöntemle şirket üçe bölünerek özelleştirilmiştir (Özmen, 1987: 101).

7.5.3 Japonya'da Özelleştirme Uygulamaları Sonuçları

Ülkede yapılan özelleştirme çalışmaları sonucunda şirketler kağıt üstünde önce Anonim Şirketler haline getirilip sonra hisse satışı ile özelleştirilmiştir. Bu yüzden devlet tamamı ile bu alanlardan çekilmiştir.

Yukarıda belirtildiği gibi NTT özelleştirilirken, İngiltere BT'un uyguladığı hiçbir sistemi uygulamamıştır. Ancak sonuçta hisse senetleri 1990 yılı itibari ile %66.8'ine şirketler ve %23.1'ine ise şahıslar sahip olmuştur. Japonya, İngiltere'deki gibi reklam ve tanıtıma para harcamadan aynı sonuca ulaşılmıştır. NTT'de 1985 yılında çalışanların sayısı, 304.000'den 1993 yılında 215.600'e düşmüştür. Devlet transfer metodunu isteyen çalışanlardan 25.000 kişiyi başka kurumlara geçirmiştir. 10 yıl ve üzeri aynı yerde çalışanlardan 10.000 kişiyi de emekli etmiştir. İşveren, işine yaramayanları istifa etmelerini ve yeni işyeri bulmaları istemiştir (Başaran, 1998: 28).

JNR'de ise özelleştirme sonrası 1986 yılında çalışan 276.000 kişiden 215.000'ini istihdam edeceğini belirtmiştir. Kalanların 20.000 kişi emekli edileceğini, 41.000 kişi ise başka yerlere transfer olacakları belirtilmiştir. Bu arada özelleştirilme olmaması için sendika, kamu oyunundan 34.5 milyon imza toplamıştır. Ancak toplanan imzalar özelleştirmeyi engelleyememiştir. Özelleştirmeye karşı çıkan Kokuro sendikası 84.000 üye kurum baskısı ile istifa ettirilerek özelleştirme yanlısı sendikaya üye olmaları sağlanmıştır. Ayrıca Kokuro sendikasının temsilcilerinden 7.500 üye işine son verilmiştir. JNR'de 1981'de çalışan 400.000 kişi, 1985'de 226.000 ve 1987'de ise 200.000'e düşmüştür. Kokuro sendikası 200.000 üyesi varken özelleştirme sonrası 40.000 üyesi kalmıştır. Ayrıca özelleştirme sonrası çalışanların ücretlerinde düşüşler olmuş ve iş kazaları artmıştır. (Petrol-iş, 1989: 226-227).

Yapılan özelleştirme çalışmaları neticesinde Japonya dört şirketin işlemlerini bitirmiş ve halka arzını gerçekleştirmiştir.

7.6 Meksika

Ülkenin siyasal yapısına bakıldığında 1930 yılından beri aynı parti iktidardadır. Ülkede yıllardan beri süregelen millileştirme hareketleri sebebiyle kamuya ait işletmelerin sayısı artmıştır. 1974 petrol krizi öncesi ülkedeki petrol kaynaklarının gelirlerine güvenerek başlatılan sanayileşme politikalarını ülkenin diğer zengin kaynakları da destekleyince kalkınma başlamıştır. Ancak 1974 petrol krizi ile petrol fiyatlarının yarıya inmesinden dolayı ülke önemli bir gelirinden olmuştur. Ödemeler dengesi bozulan ülkenin dış borçları da artmaya başlamıştır. Nihayetinde devlet 1982 yılında dış borçlarını ödeyemeyeceğini açıklamıştır (Kılıç, 1995: 1-2).

Bu kriz ortamında devlet ülkedeki döviz hareketlerini takip etmek için tüm ticari bankaları devletleştirmiştir. Bunun akabinde ülkeden yerli ve yabancı sermaye kaçıışı başlamıştır. Ülke uluslararası kuruluşlardan kredi alamaz olduğunda devreye İMF girmiştir. 1983 yılından sonra uygulanmaya başlanan İMF destekli istikrar programı ile, devletin ithalat ve kamu harcamaları kısıtlanmıştır. Küçük kamu işletmeleri satılmaya, kamusal ürünlere zamlar yapılmaya ve ücretlerin düşürülmeye başlamıştır. Meksika'da ihracatın ithalata oranı 1.6 katı fazla verirken ülkenin geldiği ortam ise; GSMH %-5, kişi başına milli gelir 1770 dolar (1981'de 3000 dolar), Dış borç 101.5 milyar dolar, enflasyon %114 (Tüketicide %159), işsizlik %20 olarak gerçekleşmiştir. Ülke dış borç ödeme dengesini sağlandığı halde bile ülkeden sermaye kaçışını engellenememiştir. Artık beklenen diğer büyük kamu işletmelerinin özelleştirilmesidir (Kılıç, 1995: 2-3).

7.6.1 Meksika'da Özelleştirme Uygulamaları

1988 yılında başkan seçilen SALİNAS, serbest dış ticareti, dış borç ödemelerinin ertelenmesini, iç pazarın, mal fiyatlarının, döviz kurunun ve faiz oranlarının serbest bırakılmasını da içeren bir özelleştirme uygulamaya koymuştur. Özelleştirme için anayasa değişikliği ve kanun çıkarılmıştır. Bundan önceki dönemde satış yolu ile özelleştirilen

küçük ve orta boy işletmelerin 407 KİT satılmıştı ve 1991 yılına gelindiğinde büyük kamu işletmelerini de kapsayacak 940'a, 1994'de ise bu sayı 1000 olmuştur. Satılanların arasında 18 banka ve telefon şirketi TELMEX'de bulunmaktadır. Bununla birlikte vergi oranlarının indirilmesi ve vergi tabanının genişletilmesi suretiyle vergi reformu yapılmıştır. Bunun sonucu vergi gelirleri artmıştır. Yabancı sermaye yatırımlara tekrar başlamıştır. İşçi-işveren-hükümet uzlaşması ile kamuoyu desteği sağlanan bir özelleştirme çalışması yapılmıştır. Özelleştirme çalışmaları kamuoyuna açık şeffaf bir uygulama takibi neticesinde verimli olduğu görülmüştür. Özelleştirme öncesi kurumlar yeniden yapılandırılarak durumları düzeltilmiş ve satış gelirleri ve ödemeleri düzenli bir şekilde yapılmıştır. Meksika, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA) anlaşmasını imzalayarak ekonomik gelişimini sağlamaya başlamıştır (Kılıç, 1995: 4).

7.6.2 Meksika'da Özelleştirme Uygulamaları Sonuçları

Ülkede yapılan özelleştirmelerin sonuçları hemen alınmış ve ödemeler dengesi sağlanmıştır. Enflasyon oranının %114'ü aştığı ve kamu borçlanma gereğinin %17'ye yükseldiği bir dönemde özelleştirme gündeme getirildi. "1982'de toplam yatırımların %40'ı gerçekleştiren ve Meksika GSMH'sının %5'inin elde edildiği 1155 devlet işletmesi vardır. Özelleştirme dalgasının en hızlı üyesi olan Meksika özelleştirme sonunda elinde 221 kamu işletmesi kalmıştır" (Başaran, 1998: 36). Bundan sonra olumlu görünen sonuçlar ise enflasyonun düşmesi (1988'de %114'den 1994'de %6.7'ye), büyüme hızının tekrar pozitif değerleri bulması, yatırımların artması (1988 %17'den 1992 %22'ye) ve dış borç ödemelerinde elde edilen gelirler kullanılmıştır. Bunun sonucunda ortaya çıkan güven ortamı, 1982 yılında ülkeyi terk eden 25-30 milyar dolar geri dönmesi sağlanmıştır (Kılıç, 1995: 5).

Özelleştirmenin olumsuz sonuçlarına gelince ise; 400.000 kişi işsiz kalmış, beklenen verimlilik ve rekabet ortamı gerçekleşmemiş, tüketici sorunları sahipsiz kalmış, piyasaya sunulan hisse senetleri şirketlerin eline geçtiği belirlenmiştir. Ayrıca yabancılara satılan pek çok işletme iflas ederek kapanması ile işsizlik artmış ve hatta kapatılan kuruluş sayısı satılanları geçme durumuna gelmiştir. Köylülerden ürünlerini alan kuruluşların kapanması ile köylü zarara uğratılmıştır. TELMEX 'in yeni yatırımlar yapmaması sebebi ile telefon taleplerine bir yıl gibi süreler verilmiştir. Özelleşen kamu bankalarının kredi faizlerini yükseltmeleri ve özelleştirme sonrası kamu kuruluşları ülkenin köklü 13 aile şirketinin eline geçmesi ile son bulmuştur (Genel-iş, 1996: 13-14).

Ülkede 1995 yılında itibaren artan dış borçlar ve dış ticaret açıkları yüzünden, Meksika'ya tarihinde görülmemiş bir kredi verme şekli ile Amerika Başkanı kongre onayı almadan ve İMF'de tüzüğüne aykırı olarak 50 milyar dolardan fazla acil kredisini vermişlerdir (Başaran, 1998: 40).

Bu yardımların ana gayesi, yıllardan beri ekonomik darboğazda olan ülkelere özelleştirmeyi çıkış yolu olarak tavsiye eden İMF, elindeki en iyi örnek olan Meksika'nın batışını gölgelemiş ve dünyadaki uygulamaların devamı sağlamıştır. Meksika'da problemler hala bitmemiştir. Amerika ve IMF yardımlarını sürdürmektedir.

7.6.3 Meksika Telekomünikasyon Sektöründe Özelleştirme (TELMEX)

Ülkede telekomünikasyon alanında Amerikan ve İsveç firmalarına imtiyazlar verilerek 1940 yılından beri işletilmiştir. TELMEX firması 1947'de kurulup ve 1958 yılında yabancı şirketler ellerindeki hisseleri Meksikalı yatırımcılara satınca firma millileşmiştir. 1972 yılında devletleştirme politikaları neticesinde TELMEX'de kamu hisselerini %48'den %51'e çıkararak devletleştirilmiştir. Bundan sonra ülke çapında büyük yatırımlara gidilmiştir. Buradaki yanlışlar devlet politikaları neticesinde firma yatırımlarını dış kredi ile yapmak zorunda bırakılmıştır. Ülkenin girdiği borç krizi neticesinde TELMEX'de

etkilenmiş, büyümesi gerilemiştir. Fakat 1989 yılında şirketin özelleştirme çalışmaları başlatılmıştır. Yıllardan beride iktidarda olan hükümet, işçi sendikaları da yandaşları oldukları için bu sektörde özelleştirme sağlanmıştır. Burada sendikaya %4.4'lük hisse satışı devlet kredisi ile yapılmıştır. Buradaki özelleştirmede, blok satış yöntemi uygulanmıştır. TELMEX'i alan konsorsiyum Grupo Carso, ABD Southwestern Bell ve France Cable et Radio'dur. Bunlardan Meksika'da Grupo Carso firması madencilik, otomotiv, kağıt, sigorta, yiyecek ve turizm gibi sektörlerde faaliyeti olan şirket 30.000 çalışanı ile büyük bir firmadır. TELMEX'i almadan önce 1990 yılı karı 81 milyon dolar, aldıktan sonraki 1992 yılı karı ise 2.6 milyar dolar olmuştur (Başaran, 1998: 35-39).

7.7 Şili

Özelleştirme yapılan diğer ülkelerdeki demokratik yapı, işlemlerin belli bir düzen içinde ilerlemesini sağladığı bilinmektedir. Çünkü demokratik sistemlerde yanlışları engelleyecek sistemler yasalarla kurulmuştur. Fakat demokratik olmayan ülkelerde, bu uygulamalarda yapılan yanlışları engelleyecek kurumların özgür olmaması sebebi ile daha rahat ve kayıtsızca yapıldığı görülmüştür. Bu tip ülkelere örnek teşkil edecek olan yer Şili'dir.

Halkın büyük desteği ile iktidara gelen Salvador Allende'nin sosyal demokrat hükümeti, kamulaştırma hareketi başlatmıştır. Bunun sonucu olarak çıkarları zedelenenler, 1973 eylül ayında Amerika destekli askeri bir darbe yapılmıştır. Devlet Başkanı Allende öldürülmüştür. Bundan sonra ülkede iktidarı ele geçirenler özelleştirme doğrultusunda işlemler yapmaya başlamıştır (Martın, 1994: 162).

7.7.1 Şili'de Özelleştirme Uygulamaları

Darbe sonrası yapılan ilk iş, iktidardan devrilen Devlet Başkanı Allende'nin kamulaştırdığı 240 işletme eski sahiplerine bedelsiz olarak geri verilmiştir. Özelleştirme çalışmalarını

yapılırken satılan işletmelerin satış bedelleri peşin olarak değil de, uzun vadeli ödeme planı yapılmıştır. (Genel-iş, 1996: 12).

Kurulurken sağlam temellere bağlanan ve işleyişleri mükemmel olan kuruluşlardan; sosyal güvenlik sistemi ve ulusal sağlık sistemi, kendi gelirleri yaratan eğitim sistemi öncelikle yok edilmiştir. Yeni yönetim, İngiltere modeli ile kurulan kapsamlı sağlık hizmetlerinden kurtulmaya çalışmıştır. Halk, devlet sağlık sisteminden özel sağlık sistemine geçmeye teşvik edilmiştir. Şili'de özel sektörde kar ön planda olduğunda üyelerine çeşitli zorluklar çıkarmıştır. Özel sektör elindeki sağlık hizmetleri; psikiyatri ve diş tedavilerini sigorta dışı bırakmış ve 40 yaş altını doğum riski olduğundan (doğum ve doğum sonrası masrafların çok yüksek meblağ tuttuğu için) sigorta kapsamına almaya yanaşılmamıştır. Ülkenin kamu alanında bulunan ilaç sektörü, sağlık sistemi özelleştirildiğin için özel sektörün bu kuruluşlardan alım yapmamasından üretimleri düşürülmüştür (Martın, 1994: 163).

Eğitim alanında da özelleştirme yapılmıştır. Ülkede eğitim alanında yapılan çalışmalarla %80 özelleştirilmişti. Ülkede darbe öncesi eğitim ön planda olmuştur. Ancak 1984 yılın gelince, özelleştirme sonu ülkede özel okullarda okuyacak bir kişinin aylık maliyeti 25 doları bulduğundan, ülkedeki ücretlerle bunu karşılayamayan aileler çocuklarını temel eğitim sonrasını okutmamaya başlamıştır. 1984'de yapılan araştırmaya göre okuma yaşında olup da eğitim alanlar %40 oranında olduğu tespit edilmiştir. Devlet özelleştirmede kupon yöntemini kullanmıştır. Ancak halk, geçim sıkıntısı ve ekonomik şartlar sebebi ile kuponları piyasada bozdurup yaşamlarını devam ettirmeye çalışmasının sonucu olarak eğitim seviyesi ülke genelinde düşmüştür (Martın, 1994: 164).

Sosyal güvenlik sistemini de devlet borçlarına karşılık özelleştirilmiştir. 1981 yılında Şili, devlet sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri alanından tamamen çekilerek özel sektöre devreden ilk ve tek ülke olmuştur. Aslında ülke 1924 yılında oluşturduğu sosyal güvenlik alanında, bulunduğu batı yarımküresinde de ilk devlettir. Yapılan çalışmalar neticesinde bu kurumda özelleştirilmiş ve eski sisteme tabi olanlara 1986 yılına kadar yeni sisteme geçmesi

için süre tanınmıştır. 1986 sonrası sosyal güvenlik kapsamında olup eski sistemde olanların %85'i yeni sisteme geçtikleri görülmüştür (Tuncay, 1996: 33).

Ancak yapılan bu özelleştirme ile bu alanda bazı aksaklıklar meydana gelmiştir. Buradaki hedef, çok büyük fonlara sahip olan bu kuruluşların fonlarını ele geçirmek, bütün mali sorumlulukları işverenlerin üzerinden alıp çalışanların üzerine geçirmek ve işgücünün ucuzlamasını sağlamaktır. Askeri yönetime mali destek sağlayan Amerikan bankası Bankers Trust, ülkenin en büyük fonuna sahip kuruluşunun başına geçmiştir. Yapılan yasal düzenleme ile işverenlerin sosyal güvenlik payı ödemedikleri için işçilerden alınan %8 pay %17'ye çıkarılmıştır. İşçiler bu payı ödemek zorunda olduklarından, bu parayı ödememek için kaçak çalışmaya başlamışlardır (Martın, 1994: 164).

Ülkede sosyal güvenlik alanında faaliyet gösteren fonların yönetim giderleri artmasından 1995 yılında ülkede bazı huzursuzluklar meydana gelmiştir. Fon yönetimi maliyetlerinin arttığını belirterek kesilen primleri artırmıştır. Yapılan düzenlemeler çalışanların üzerine yüklenmiştir (Tuncay, 1996: 34).

Ülkede yapılan özelleştirme ile devlet, 500 kamu kuruluşunun sadece 19 tanesi elinde tutmuş, kalanını özel sektöre devredilmiştir. Özelleştirilme yapılırken uygulanan fiyat politikası şirketlerin (zarar etmeyen kuruluşlardı) asıl fiyatlarının %60'ı oranında değerlendirilmiş ve satılmıştır. Şili bu satışlardan elde ettiği gelirle dış borç ödemelerinde bulunmuştur (Tes-iş; 15).

7.7.2 Şili'de Özelleştirme Uygulamaları Sonuçları

Ülkede 1973'te yapılan darbe sonrası, çok güçlü olan sendikal faaliyetler yasaklanmıştır. Her türlü protestolar şiddetli bir şekilde bastırılmıştır. Ülkede muhalefet kalmayınca istediklerini yapan darbeciler özelleştirmeyi tamamlamıştır. Devletin özelleştirdiği kuruluşları alanların %70'i yeni sahiplerinin elinde iflas ettiği tespit edilmiştir (Genel-iş, 1996: 13).

Özelleştirme sonrası %7 kalkınma hızı yakalanmışsa da, 1982'de %14.2 oranında bir düşüş meydana gelir. Bunun sonucu olarak bankalar ve özel sanayide iflaslar yaşanmıştır. Bu zararları devlet üstlenmiş ve yeni koyulan vergi ile halka ödettirilmiştir (Tes-iş; 15).

Ayrıca devlet almış olduğu bu işletmeleri verimli çalıştıramadığından tekrar özel kesime blok satış yöntemiyle satmıştır. Ülkenin yüzölçümü büyük olması ve nüfusunun az olmasından işsizlik problemi yaşanmamıştır (Genel-iş, 1996: 13).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI

Türkiye'deki özelleştirme uygulamalarına başlamadan önce, ülkedeki kamu kuruluşlarının nasıl oluştuğu ve devletin bu alanlara neden girme ihtiyacı hissettiğine öncelikle bakılması gerekmektedir. Türkiye, bulunduğu yer itibari ile her türlü konumu dikkatle incelendiğinde dünyadaki önemi ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden ülke her zaman ekonomik olarak kalkınmasını engelleyecek etkenlerin baskısı altındadır. Ülkenin almış olduğu kredileri ödeyememesi neticesinde İMF ve Dünya Bankası tarafından ön şart olarak yapılması istenilen KİT'lerin özelleştirilmesi çalışmaları, içten gelen bir istekle değil dıştan gelen baskılar neticesi başlamıştır. Öncelikle bu kamu kuruluşlarının önemleri, nasıl ve ne şartlarda kurulduğunu incelendiğinde anlaşılacaktır. Bu bölümde KİT'lerin kuruluş süreci, çalışma alanları, yapılan yanlış uygulamalar neticesinde zarar etme nedenleri ele

alınacaktır. Türkiye'de Özelleştirme Uygulamalarının sonuçları konunun bütünlüğünü bozmamak için tablolar halinde EKLER bölümünde verilecektir.

8.1 Türkiye'de KİT'lerin Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi

Türkiye Cumhuriyeti kurulması ile birlikte ülkenin Kurtuluş Savaşı sonrası meydana gelen büyük yıkımla uğraşmıştır. Ülkede mevcut ticaretin çoğunluğunu gayrimüslim olanların elinde olması ve bu kişilerin ülkeyi terk etmesinden dolayı halkın çoğunluğunun ilkel şartlarda yaptıkları tarımdan başka gelirleri kalmamıştır. Osmanlı Devletini batıran devlet gelirlerinin tamamını elinde tutan ve kontrol eden Düyunu Umumiye'nin devam eden gücü, ülkenin gelişmesinde en büyük engeli teşkil etmiştir. Bu arada devlet eliyle işletilen işletmeler olduğu gibi, Müslüman halkın elinde ise küçük imalathaneler bulunmaktadır. Bu işletmeler savaş sonrası ve kapitülasyonun etkisi ile yıpranmış, makine ve ekipmanlarının iyi bir bakıma ihtiyaçları vardır. Bu şartlarda, yeni kurulacak olan bir cumhuriyetin iyi bir ekonomi ve sanayileşmesi gerekliliğini düşünen Gazi Mustafa Kemal, Şubat 1923 yılında İzmir'de İktisat Kongresini toplamıştır. Yapılan bu toplantı da, ülkenin süratle kalkınması ve imar edilmesi için gerekli olan bütün kaynakların harekete geçirilmesine karar verilmiştir. Ülkenin geçmişteki acı tecrübeleri yüzünden dışarıdan yardım almadan öz kaynaklarla yapılması düşünülmüştür (Sağlam, 1989: 47).

Tablo 3.1 Osmanlı İmparatorluğunun Kurduğu KİT'ler

1) Matbaa-i Amire-İstanbul/Sarayıçi
2) Askeri Tahiniye Fabrikası-Unkapanı
3) Çini Fabrika-i Hümayunu-Yıldız
4) Beykoz Askeri Debbağ Fabrikaları-İstanbul
5) Feshane Fabrika-i Hümayunu-Defterdar/1833
6) Ham İpek İmalatı (13 adet)-Bursa/1833
7) Levazimat-ı Umumiye-i Askeriye Bez Fabrikası-Bakırköy/1855

8) Fabrika-i Hümayun İpekli Kısım-Hereke/1891

9) Fabrika-i Hümayun Yün-Hereke/1905

Kaynak: Ekonomist, 1995: 102.

8.1.1 1923 - 1932 Yılları Arası Yapılan Çalışmalar

Devlet kalkınmada müteşebbislerin önünü açmak için 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu adında bir kanun çıkarmıştır. Bu kanunla müteşebbislere şu kolaylıklar sağlanmıştır: (Sağlam, 1989: 49)

- Belediye sınırları dışında 10 hektara kadar olan arazinin bedelsiz, belediye sınırları içinde ise 10 yılda ödenmesi;
- Her türlü vergiden muafiyet;
- Kurulacak işletmenin inşaat malzemesinin ve hammadde ithalinde gümrük muafiyeti, deniz ve demir yollarında taşımada %30 indirim, devletten alacağı maddelerde de indirim uygulanması;
- Yapılan yıllık üretimin imalat değerinden %10 teşvik verilmesi;
- İthal mallardan %10 daha pahalı olsalar dahi yerli mallardan kamu kuruluşlarının almasının mecburi olması şeklindedir.

Burada yapılan uygulama ile devlet kaynaklarının dolaylı olarak özel teşebbüse aktarılması düşünülmüştür. Devletin zaten kıt olan kaynakları bir yandan özel teşebbüse aktarırken diğer taraftan da Osmanlı Devleti'nin borçları nedeniyle da yabancıların elinde olan işletmelerin ülkeye kazandırılmasına çalışılmıştır. Yapılan çalışmaların neticesinde devlet, demiryolları yapımını, elektrik santralini, telefon, tramvay ve rejiler gibi tekelleri satın almıştır. Bunları kronolojik bir sıraya konulursa devletin çalışmaları şu şekilde olmuştur; 1923 İzmir İktisat Kongresi toplandı.

1924 İş Bankası kuruldu.

1925 Devletin elinde bulunan fabrikaları bünyesine alan ve bunlara işletme sermayesi ve kredi temin etmek üzere Sanayi ve Maadin Bankası kuruldu.

1925 Aşar Vergisi kaldırıldı.

1927 Teşvik-i Sanayi Kanunu uygulamaya koyularak özel teşebbüsünün önü açıldı.

1929 Lozan Antlaşması neticesinde veriler beş yıllık gümrük muafiyeti biterek ülke kendi Gümrük Rejimini uygulamaya başladı.

1930 Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası kuruldu.

1932 Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kuruluş amacını gerçekleştirememesi, devletin işletmecilik konusunda yeni tecrübeler kazanması nedeniyle kapatılarak yerine iki kuruluş teşkil edildi. Bunlar Devlet Sanayi Ofisi ve Sanayi Kredi Bankası'dır (Sağlam, 1989: 48).

Devletin bu çabalarına rağmen, ülkenin savaş sonrası şartları ve sermaye birikiminin yeterli olmaması ayrı bir etken olmuştur. Bununla birlikte halkında sanayi hakkında tecrübe, bilgi, teknik, eleman ve işletmecilikten yoksundur. 1929 dünya ekonomik krizi sebebi ile de liberal ekonomiye olan güven sarsılmıştır. Bu nedenle devletçilik fikri ağır basmıştır. Özel sektöre kalırsa sanayileşmenin tamamlanamayacağı görüşü ağırlık kazanınca devlet bu alanda yatırımlara gitmeye başlamıştır (Sağlam, 1989: 49).

8.1.2 1933-1938 Yıllar Arası Yapılan Çalışmalar

Bu dönemde devlet sanayileşme faaliyetleri yoğun olmuştur. Devlet başlangıçta istemediği bu çalışmayı mecbur kalınca uygulamaya koymuştur. Personel ve bilgi noksanlığını gidermek için çalışmalara başlamıştır. Hızlı bir kalkınmanın olması gerekliliği ve bunun da özel kesim tarafında yapılma olasılığı olmadığından devletin bu açığı kapatmaya çalışmasıyla devlet teşekkülleri oluşmaya başlamıştır (Gülünay, 1997: 849).

Ancak devletin yaptığı değişikliklerle kuruluşunu sağladığı Devlet Sanayi Ofisi ve Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası da başarılı olamamıştır. Bu nedenle devlet bu iki kuruluşu

kapatarak 1933 yılında SÜMERBANK kurulmuştur. Bu kurumun kuruluş amaçları kanunda açıkça belirtilmiştir. Bu kanuna göre SÜMERBANK; yeni sanayi kuruluşları kurmak, sanayi müesseselerine kredi sağlamak ve bankacılık işlemleri yapmak gelmektedir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1933-1937) öngörülen esaslar çerçevesinde Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., Makine Kimya Endüstrisi (MKE) ve ETİBANK kurulmuştur. 1938 yılında 3460 sayılı kanunla KİT'ler tek bir kanun çerçevesi içinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu tür sanayileşme hızla devam etmiştir (TÜSİAD, 1992: 37-38).

Bu yıllar arasında Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü (MTA), Elektrik İşleri Etüt İdaresi, Dokuma Sanayi yatırımlar, İzmit Kağıt Fabrikası ve Karabük Demir-Çelik fabrikası yapımı başlamıştır. Ayrıca ETİBANK'ın kurulması ile mevcut madenler ve yabancılardan satın alınıp devredilen madenler bu kurum adı altında işletilmeye başlanmıştır. Devlet yeterli teknik eleman yetiştirilmesi için yurtdışına öğrenci göndermiştir. Devletin amaçladığı özel sektöre okul vazifesini başarılı bir şekilde yerine getirmiş ve yabancıların elinde bulunan işletmelerin satın alınmasına devam edilmiştir. 1938 yılında yapılan düzenleme ile yönetim ve denetimde kolaylıklar getirilen kuruluşlara; İktisadi Devlet Teşebbüsleri olan SÜMERBANK, ETİBANK, T.C. Ziraat Bankası, Denizcilik Bankası ve Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu katılmışlardır (Petrol-iş, 1989: 74).

Burada yabancıların elinde bulunan kuruluşların millileştirilmesi ile yabancılar iktisadi hayattan çıkarılmaya çalışılmıştır (Sağlam, 1989: 50-51), (Kafaoğlu, 1995: 67).

Tablo 3.2 Atatürk Devrinde Kurulan KİT'ler (1923-1938)

1. İş Bankası Kuruldu (1924)	6. Sümerbank (03.06.1933)
2. Sanayi Maadin Bankası (19.04.1925)	7. Halkbank ve Halk Sandığı (8.6.1933)
3. Alpullu Şeker Fabrikası (26.11.1926)	8. Denizyolu İşletmeleri (01.07.1933)
4. Uşak Şeker Fabrikası (17.12.1926)	9. Malatya Elektrik (15.07.1933)
5. Anadolu Demiryolu (01.01.1928)	10. Eskişehir Şeker Fabrikası (5.11. 1933)
	11. Bünyan Yün Fabrikası (01.05.1934)

12. Kayseri Bez Fabrikası (20.05.1934)
13. İzmit Kağıt Fabrikası (14.08.1934)
14. Turhal Şeker Fabrikası (19.10.1934)
15. Isparta Gülyağı Fab. (29.10.1934)
16. Ereğli Bez Fabrikası (20.11.1934)
17. İzmir Havagazı Şirketi (21.02.1935)
18. Keçiborlu Kükürt Fab. (25.03.1935)
19. İstanbul Telefon Şirketi (09.04.1935)
20. Maden Tetkik Arama E. (14.05.1935)
21. T. Şeker Fab. Gen. Müd. (17.06.1935)
22. Nazilli Basma Fabrikası (23.08.1935)
23. Malatya İplik Fabrikası (26.09.1935)
24. Tekel Gen Müd. (16.10.1935)
25. Etibank (23.10.1935)
26. Demir İşletmeleri (30.05.1936)

27. Şark Demir Madenleri (01.01.1937)
28. Ereğli Kömür İşletmeleri (1.05.1937)
29. Ziraat Bankası Kanunu (04.06.1937)
30. Denizbank (01.01.1938)
31. Gemlik suni İpek Fabrikası (1.1.1938)
32. Bursa Merinos Fabrikası (02.01.1938)
33. Üsk. ve Kadıköy Su Şti. (11.04.1938)
34. İzmir Telefon Şirketi (24.01.1938)
35. İstanbul Elektrik Şti. (23.05.1938)
36. T. Halk Sandığı A.Ş. (23.05.1938)
37. Devlet Hava Yolları A.Ş. (30.5.1938)
38. Toprak Mahsulleri Ofisi (13.07.1938)
39. Bomonti Bira Şirketi (1938)
40. Ergani Bakır Şirketi (1938)

Kaynak:Ekonomist, 1995: 103- Gökman, 1973: 10-100.

8.1.3 1939 - 1960 Yıllar Arası Yapılan Çalışmalar

İkinci Dünya Savaşı nedeniyle ülke savaşa girmediği halde bile harcamaları artmıştır. Bu harcamalarını karşılamak için yeni vergiler koyulmuştur. Bu vergilerin en ilginç olanı ise Varlık Vergisi olup zamanla yeni yerli zenginlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Ayrıca bu zamana kadar yapılması istenen ve özel yatırımları teşvik eden Teşvik-i Sanayi Kanunu 1941 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yılda ithal mallara ve ülke içinde imal edilen mallara, banka ve sigorta şirketlerinin yaptıkları işlemlere de muamele vergisi konulmuştur (Berberoğlu, 1992: 274).

Savaş koşulları sebebi ile ordu için yapılan harcamalar arttığından yatırımlar durmuş ve kalkınma çalışmalarını sekteye uğratmıştır. Ayrıca çalışma çağındakilerin ülke savunması için askere alınmaları ile ülkede meydana gelen verimsizlik mahsulün olmaması da üretimin çok düşmesine neden olmuştur. Ülkede alım gücü düşerken devletin tarım

ürünlerine müdahalesi son bulmasıyla fiyatlar yükselince tarım ürünlerine %10 vergi konulmuştur. Bu ekonomik sıkıntıyı daha da arttırmış devlet halkın elinden düşük fiyatla mahsulünü almıştır. Stokçuluk ve fahiş fiyatla mal satma artınca devlet sert önlemler alarak bunların önüne geçmeye çalışsa da başarılı olamamıştır. Devlet savaş dışı kalması ile elinde artan altın ve döviz rezervini iyi kullanamamış ve tüketim mallarının ithalatına yönelmesiyle eline geçen bu fırsatı iyi değerlendirememiştir. 07 Eylül 1946'da yapılan devalüasyonla eldeki ihracat malları süratle elden çıkmış ve buradan gelen geliri de sanayi mallarına değil de tüketime yatırılınca beklenen sonu hazırlamıştır. Devlet dış yardım ve borçlanmaya 1948-1949 yıllarında başlamıştır. Amerikan Marshall yardımı bu zamanda başlamıştır (Sağlam, 1989: 51-52).

Bunu gerçekleştiren Türkiye yardım ve dış kredi alabilmiştir. Aslında ülkede bu dönemde sanayii teşvik uygulaması kaldırılmıştır. Devlet ikinci dünya savaşı döneminde çok zorluklar çekmiştir. Tarım ülkesi olan Türkiye'de, savaş yıllarında tarımsal ürün olmamış ve halk gıda ve ekmek sıkıntısı çekmiştir. Savaş sonrası ele geçen fırsat iyi değerlendirilmemiş ve sanayileşme devlet eliyle devam etmiştir .

Tablo 3.3 Önünü Devrinde Kurulan KİT'ler (1938-1950)

1) Seyhan Regülatörü (36.06.1943)	11) Taşköprü Kendir Fab. (02.06.1945)
2) İstanbul Tram.ve Tün. İd. (28.2.1939)	12) İller Bankası (13.06.1945)
3) Ankara Havagazı Şti. (26.6.1939)	13) Ormanlar Devletleştirildi (09.7.1945)
4) Tekirdağ Şarap Fab. (23.09.1939)	14) İşçi Sigortaları Kurumu (09.07.1945)
5) Sivas Lokomotif Fab. (22.10.1939)	15) Kilyos Ateş Tuğlası Fab. (4.12.1945)
6) Petrol Ofisi (18.02.1941)	16) İş ve İşçi Bulma Kurumu (24.1.1946)
7) Sivas Çimento Fab. (06.06.1943)	17) T. Emlak Kredi Bankası (14.06.1946)
8) Zirai Donatım Kurumu (26.06.1944)	18) Rize Çay Fabrikası (21.06.1946)
9) Halkapınar Dokuma Fab. (22.8.1944)	19) Gaziantep Şarap Fab. (07.07.1947)
10) İstanbul Şirketi Hayriye (15.01.1945)	20) Nazilli Basma Sanayi (01.06.1949)

21) Emekli Sandığı (17.06.1949)	23) Kara yolları Gen Müd.(01.03.1950)
22) Devlet Üretim Çiftlikleri (06.7.1949)	24) Makine ve Kimya End. (08.03.1950)

Kaynak: Ekonomist, 1995: 104 - Gökman, 1973: 100-139.

8.1.4 1950-1960 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar

1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti hükümet programında devlet tekelinin kaldıracağını ve özel teşebbüsün önünü açacağını belirtmiştir. Bu dönemde ithalat %75 oranında serbest bırakılmış ve aynı oranda da dış kredide artmıştır. Ülkeye verilen dış krediler sanayiye değil, tarım ve yol çalışmalarına harcanmıştır. Bu 10 yıllık sürede ülkenin dış borçları artırmıştır. Ülkede üç yıl havaların ve verimin artmasıyla dünyada buğday ihracatında dördüncü olmuş ve Kore harbi nedeniyle artan pamuk fiyatlarıyla tarımda çalışanların gelir seviyeleri artmıştır. Devlet elde ettiği bu gelirlerle petrol, elektrik, yol, şeker, çimento ve tekstil alanında pek çok yatırımın yapılmasına neden olmuştur. Ancak bu gidiş, 1954 yılından sonra gerileme başlayınca liberal davranacağını açıklayan hükümet baskıcı ve müdahaleci bir tutum sergilemiştir. Bunların neticesi olarak 04 Ağustos 1958'de devalüasyon yaparak bazı ekonomik tedbirlere başvurmuştur. İthalatta kota ve vergi getirilmiştir. Dış borçlarda konsolide edileceği ilan edilmiştir. Devlet ürettiği mallara zam uygulamaya başlamıştır. Yapılan yatırımlarda karayolları ön plana çıkması ve altyapı yatırımlarına birden başlanması sebebiyle dış borç artmış ve ülke enflasyonla tanışmıştır (Sağlam, 1989: 53-54).

Bu arada TBMM, 01 Ağustos 1951 tarih ve 6224 sayılı Yabancı Sermaye Yatırımı Teşvik Kanununu kabul ederek ülkeye yabancı sermaye girişini kolaylaştırmıştır. 1953 yılında Turizm Endüstrisi Teşvik Kanunu kabul edilerek turizm yatırımları yapılmasının önü açılmıştır (Gökman, 1973: 147).

1950-60 yılları arasında hükümet; başta özelleştirme yapacağını açıklamış ve bunu uygulamaya çalışsa da başarılı olamamış ve KİT'lerin sayını daha arttırmıştır. Bu iktidar

döneminin diğ er bir özelliğ i ise devletçilikten vazgeç ilerek liberalizme geç ilmeye ç alışılmış tır (TÜSİAD, 1992: 38).

Tablo 3.4 Menderes Devrinde Kurulan KİT'ler (1950-1960)

1) Denizcilik Bankası (10.08.1951)	22) Antalya Dokuma Fab. (03.04.1955)
2) Et ve Balık Kurumu (28.08.1952)	23) İzmit Dikişli Boru Fab. (25.07.1955)
3) Adapazarı şeker Fab. (12.09.1952)	24) Soma Termik Sant. (05.10.1955)
4) Elazığ İplik Fab. (04.10.1952)	25) Söke Çimento Fab. (06.10.1955)
5) PTT Gen. Müd. (13.07.1953)	26) Aydın dokuma Fab. (06.10.1955)
6) Balıkesir İplik Dok. Fab. (6.9.1953)	27) şekerbank (06.02.1956)
7) Ankara Çimento Fab. (02.11.1953)	28) T. Hava Yolları (THY) (01.03.1956)
8) Devlet Su İşleri (DSİ) (08.12.193)	29) Adana Çırçır ve Bez Fab. (09.4.1956)
9) T. Vakıflar Bankası (15.01.1954)	30) Erzincan şeker Fab. (30.09.1956)
10) Susurluk şeker Fab. (19.04.1954)	31) Erzurum şeker Fab. (30.09.1956)
11) İskenderun Suni Güb. Fb. (24.4.1954)	32) T. Kömür İşlt. (TKİ) (01.09.1957)
12) Burdur şeker Fab. (26.04.1954)	33) Nevşehir Mensucat Fab. (04.10.1957)
13) Çorum Çimento Fab. (22.08.1954)	34) Mudanya Jüt İpliğ i Fab (08.10.1957)
14) Afyon Çimento Fab. (16.09.1954)	35) Afyon Çimento Fab. (11.10.1957)
15) Tunçbilek Termik Sant. (17.09.1954)	36) Ankara şeker Fab. (22.05.1958)
16) Eskişehir Çimento Fab.(18.09.1954)	37) Manisa tekstil Fab. (21.09.1958)
17) Konya şeker Fab. (19.09.1954)	38) Denizli Tekstil Fab. (21.09.1958)
18) Amasya şeker Fab. (21.09.1954)	39) Aydın tekstil Fab. (23.09.1958)
19) Kütahya şeker Fab. (24.11.1954)	40) Öğretmenler Bankası (19.01.1959)
20) T.PetrolleriA.O.(TPAO) (15.12.1954)	41) Eskişehir Bet. Traves Fb. (26.6.1959)
21) T. Traktör Fab. (04.03.1955)	42) Ankara Oteli (10.09.1959)

Kaynak:Ekonomist, 1995: 105 - Gökman, 1973: 140-184).

Bu 10 yıllık dönemde Dünya ve Türkiye, hem siyasal hem de ekonomik değ iş im e sahne olmuştur. Savaş sonrası dünya iki kutuplu bir hale gelmiştir. Amerika stratejik konumda olan ülkeleri elinde tutup Sovyet Rusya'nın yayılmasını önlemek için yardım planları ortaya koymuş ve bu yardımlardan Türkiye önemli bir pay almıştır.

Ancak cazip fiyatta verilen her türlü araç ve gereç yedek parça lazım olduğunda çok pahalıya satın alınmıştır. Bu durum ülke sanayisinin (özellikle savunma sanayi ve ağır iş makineleri) gelişmesine engel olmuştur. 1960 yılında yapılan askeri darbe sonrası ülkede yapılan yeni çalışmalarla kalkınma planları dönemi başlamıştır.

8.1.5 1961 - 1980 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar

Bu dönemde ise devlet planlama için yapılan bir kanunla Devlet Planlama Teşkilatını (DPT) kurmuştur. Kurum 1.Beş Yıllık Kalkınma Planını (1963-1967) hazırlamış ve uygulamaya koymuştur. İç kaynaklara dayanılarak bir kalkınma hareketi başlatılmış ve yatırımlara başlanmıştır. Hedeflere sanayi hariç genelde ulaşılmıştır (Sağlam, 1989: 55).

Tablo 3.5 Planlı Dönemde Kurulan KİT'ler (1960-1970)

1) Süt Endüstrisi Kurumu (30.04.1963)
2) Çinko Kurşun Metal Sanayii (ÇİNKUR) (08.05.1968)
3) Karadeniz Bakır İşletmeleri (KBİ) (25.08.1968)
4) Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) (15.07.1970)

Kaynak: Ekonomist, 1995: 105.

Bu dönemde yapılan yeni kamu yatırımları ile genel ekonomideki kamu payı artmıştır. Ayrıca açıklanan planda ülke ekonomisini özel ve kamu olmak üzere karma bir ekonomi düşünülmüştür (TÜSİAD, 1992: 38).

Ülkede 24 Ocak 1980 kararları alınana kadar geçen dönemde kamusal ve özel alanda sanayileşme çalışmaları hızla devam edilmiştir. 1973 sonrası iktidarı paylaşan Milli Selamet Partisi'nin devamlı olarak dile getirdiği Ağır Sanayi Hamlesi adlı yatırımlara girilmiştir. "Ülkenin sanayii olmadan kalkınmayacağını ve bunun dış devletlerle ekonomik alanda mücadelede tek şart olduğunu" söyleyerek ülkenin her tarafına kamu yatırımlarının temellerini atmaya başlamıştır. Yapılan bu çalışmalar neticesinde 1975 yılında TESTAŞ, TEMSAN, TAKSAN, DESİYAP gibi anonim şirket adında yeni KİT'ler oluşturulmuştur. Seydişehir Alüminyum Tesisleri ve İskenderun Demir Çelik

tesisleri Sovyet Rusya'dan alınan kredilerle kurulan diğer KİT'lerdir (Petrol-iş, 1989: 74).

Tablo 3.6 Koalisyonlar Devrinde Kurulan KİT'ler (1971-1975)

1) Çay Kurumu (ÇAYKUR) (06.12.1971)
2) İPRAŞ Rafinerisi (11.03.1972)
3) BAĞ-KUR (02.10.1972)
4) İPRAŞ Rafinerisi (11.03.1972)
5) Türkiye Elektromekanik Sanayii (TEMSAN) (13.10.1975)
6) Devlet Sanayi ve İşçi Bankası (DESİYAP) (11.11.1975)
7) Takım Tezgahları Sanayii (TAKSAN) (13.11.1975)
8) Türkiye Elektronik Sanayii (TESTAŞ) (13.11.1975)
9) Türk Motor Sanayii (TÜMOSAN) (27.11.1975)

Kaynak: Ekonomist, 1995: 106.

8.1.6 24 Ocak 1980 Kararları

Özelleştirme politikalarının başlaması ya da diğer bir deyişle KİT'ler için dönüm noktası 24 Ocak 1980 kararları olmuştur. Bu kararların alınması ile, ülkede ekonomik sistem politikalarında değişiklik yapılarak serbest piyasa ekonomisine geçilmesini sağlaması düşünülmüştür. Burada alınan kararlara bakılacak olursa, gelecekte özelleştirmenin ön plana çıkacağı anlaşılmaktadır.

Bu kararların özüne bakıldığında; (Suiçmez, 1993: 71)

- KİT'lerin milli ekonomi üzerindeki yükünü azaltılarak, bunların serbest piyasa ekonomisi kurallarına göre çalışmalarına ortam hazırlayacak rehabilitasyona başlamak ve zamanla bunları tamamen özel sektöre devretmek,
- Mal ve fiyat oluşumunda piyasaya devlet müdahalesinin kalkması, faiz oranlarının serbest piyasada oluşmasına izin vermek, döviz kurlarının serbest bırakarak piyasa koşullarında oluşmasını sağlamak ve Türk Lirası'nın konvertibilitesini sağlamak,

- İthalata dayalı içe dönük iktisat politikaları yerine ihracatı arttırmayı, ithalatı serbestleştirmeyi hedef alan bir dış ticaret politikası uygulamak ve yabancı sermayenin ülkeye gelerek gerekli olan yatırımları yapmasını özendirici kararların alınması olduğu görülmüştür.

1980 sonrası ülkenin genel ekonomik plan ve programları bu kararlar doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu kararları hazırlayan ekipte bulunan ve bu kararların mimarı kabul edilen Turgut ÖZAL ülkenin Ekim-1991 yılı kadar yönetiminde bulunmuş ve aldıkları kararları gerçekleştirme şansı olmuştur. Özelleştirme ile ilgili kanunların ve kararlar da bu kadro tarafından çıkarılmıştır. Ülke 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra kurulan hükümette yer alan ÖZAL yapmak istediği reformları Başbakan Yardımcısı olduğunda devam etmiştir.

8.1.7 1980 Sonrası Ekonomik Gelişmeler

Ülkede 1983'de Anavatan Partisi tek başına iktidara gelmesi, yıllardan beridir devam eden ve bir türlü istikrar sağlanamadan yönetilen ülkede koalisyonlar devrini kapatmıştır. Yapılan her türlü siyasal ve ekonomik kararlar, mecliste çoğunluk olduğundan ülke serbestlik yönünde kararlar alarak hızlı bir liberalleşmeye gidilmiştir. Ancak bu serbestleşme çalışmalarının yanı sıra tek başına iktidar olunması sebebi ile ülkede, politikacıların yandaş, eş ve dostlara iş imkanları sağlamak için KİT'lere genelde olduğu gibi kapasite üstü elemanlar alınmaya başlanmıştır. Bunun sonucu olarak aşırı yüklenme ve yandaşlara çıkar sağlama neticesinde KİT'lerdeki karlılık dönemi bitip bazılarında zararlar başlamıştır. Bu olaylar sonunda kamu işletmelerinin artık özel sektöründe o alanlarda yatırımları olduğundan ihtiyaç kalmadığını dile getirilmeye başlanmıştır.

Bilindiği üzere, KİT'lerin oluşma nedenlerinden biride devletin özel sektörü geliştirene kadar bu alanlarda çalışma yaparak onlara önder olmasıdır. Özelleştirme çalışmalarının başlayacağı 1983 seçimi öncesi Turgut ÖZAL'ın Boğaziçi Köprüsünü ve barajları satacağını söylediğinde, Halkçı Parti Başkanı Necdet CALP'ın "sattırmam" diye halkın önünde tartışmıştır. ÖZAL seçimi kazanıp iktidar olunca Kar Payı Ortaklığı Senetleri

çıkarak halktan mevduatlarını toplamış ve ülkede bir altyapı çalışmaları başlatılmış ve büyük bir hızla devam ettirilmiştir. Bununla birlikte dünyada telekomünikasyon alanında meydana gelen büyük gelişmeler neticesinde hantal ve büyük santrallerin yerine küçük ve elektronik santrallerin almasıyla yıllardan beri devam eden haberleşme sıkıntısı ortadan kalkmaya başlamıştır. Telefon ülke genelinde otomatik santrallerin yaygınlaşması halk için büyük bir gelişme olarak görülmüştür. Otoyolların yapılmaya başlanması ile gelir düzeyinin iyileşmesi karaborsanın kalkması ve mal istihsalinin artması ile ÖZAL'ın deyimi ile "ülke çağ atlamıştır". Bu yapılan işlerin bir bedeli olarak da dış borç stoku artmıştır. Böyle bir dönemde özelleştirme için çalışmalar da başlamıştır.

8.2 Türkiye'de Özelleştirme Hazırlıkları

29.02.1984 tarih ve 2983 sayılı Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması hakkındaki kanun, özelleştirme ile ilgili hükümleri içermektedir. Burada amaçlanan ve kanunda açıkça ifade edilen şudur; İstikrarlı ve güvenilir gelir verilmesi suretiyle tasarrufları teşvik ederek sağlanacak ek finansmanla kamu yatırımlarını süratle gerçekleştirmektir. Bu kanunla birlikte gelir ortaklığı ve hisse senedi çıkarmak suretiyle devirler gerçekleştirmektir. Kanunda belirtilen alanlar ise KİT ve İDT dahil olmak suretiyle köprü, baraj, elektrik santrali, karayolu, demiryolu, telekomünikasyon sistemleri ile hava ve deniz ulaşımıdır. Bu tür senetler menkul kıymetler borsasında işlem görecektir şekilde hazırlanmıştır (TÜSİAD, 1992: 47-48).

Bu şekilde halktan toplanan paralarla bütçeye dokunmadan mevcut yatırımların devamı sağlanmıştır. Halkta bulunan atıl kaynakları ellerine yıllık kupon vererek kar payı almasını sağlamak diğer bir anlamda devletin düşük bedelde kredi kullanması demektir. Yapılan bu uygulamanın devlete diğer bir faydası da, iç borçlanmanın yerini tutan ve bir çeşit özelleştirme şeklini işleme koymasındır.

Burada yapılan diğer bir işlemde İşletme Hakkı Devri ile mülkiyeti devretmeden işletmeyi özel sektöre devrederek işlerinin yürütülmesini sağlamak için 2983 sayılı kanunu çıkarmıştır. Ancak bu devir işlemi süre olarak en çok 15 yıla sınırlanmıştır. Bu süre sonunda sözleşme yenilenmesi mümkündür. Bu işlemlerin yürütülmesi ve tanzimi

Yüksek Planlama Kurulu yetkili kılınmıştır (TÜSİAD, 1992: 50)

Bu kanun ile devlet, elinde olan işletmeleri kendi çalıştırması yerine kiralayarak buralara kaynak aktarımını durdurmuş olmakta ve hizmetin devamını sağlamaktadır.

8.2.1 Morgan Guaranty Özelleştirme Master Planı

Özelleştirme için yapılacak çalışmaların ve Türkiye şartlarına uygun bir model bulunması için araştırma şirketlerinden teklif alınmıştır. Yapılacak olan bu ön hazırlığın finansman desteğini Dünya Bankası karşılanmıştır. Bu tekliflerden Morgan Guaranty Trust Company of New York firmasına, ülke için en uygun olan bir özelleştirme planı hazırlaması için 11.12.1985 tarihinde anlaşma yapılmıştır. Yapılacak bu çalışmayı Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, Yatırım Finansman A.Ş. ve Price Waterhouse/ Muhaş A.Ş. olmak üzere dört kuruluş ile birlikte yürütecektir. Bu çalışma Mayıs 1986'da bir master plan olarak hükümete sunulmuştur. Bu plana göre; özelleştirme programının hedefleri, genel ve özel faaliyet planları ve mevcut KİT'lerin rehabilitasyonu ve yeniden yapılandırılması için çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Kamu yönetiminde üst düzeyde olanlar arasında yapılan ankete göre özelleştirmenin ana hedefleri olarak; serbest piyasa ekonomisine geçilmeli, verimlilik artırılmalı, kalite ve çeşitlilik artırılmalı ve en son olarak KİT'lerin satışından devlete gelir sağlanması şeklinde düşündükleri tespit edilmiştir. Ayrıca özelleştirmenin önünde hiçbir kanuni engel olmadığı belirtilmiştir (TÜSİAD, 1992: 57-60).

Devlete özelleştirmenin daha rahat yapılması için gerekli olan yasal düzenlemeleri çıkarması tavsiye edilmektedir. Ayrıca KİT'lerin mevcut olan yönetim ve işleyiş şekillerinin de özerkleştirilerek serbest karar alma mekanizmasının kurulması düşünülmüştür. Bu kurumlardaki devlet memurlarının özelleştirme sonrası durumlarının netleştirilmesi gerekmektedir. Bakanlar Kurulu tarafından yapılan KİT hizmetlerin fiyatları KİT yönetimine bırakılmalıdır. Ayrıca özelleştirmeyi destekleyici bir etken olarak bir müddet KİT'leri alanların mal alışlarında devlet garantisi (belli bir meblağa kadar) verilmelidir. Yukarıdakiler özelleştirme öncesi hükümete yapılan tavsiyelerdir (Aktan,1990:497-501).

Devlet, KİT'lerin işleyişlerindeki aksaklıkları tespit etmek için alanında uzman olan bir kuruluşa araştırma yaptırmıştır. Bu işlerin finansmanını sağlayan Dünya Bankası sağlamıştır. Dünya Bankası, KİT'lerin özelleştirilmesi konusunda diğer ilgilendiği sorunlu ülkelerde olduğu gibi bu türlü imkanları sağlamaktadır. Devlette özelleştirme için gerekli olan yasa değişikliklerini yapmış ve KİT'lerin satışı ile iyi bir kaynak elde etmeyi planlanmıştır.

Devlet 32 KİT ve 73 iş birimi ile sınırlı bir araştırma yaptırmıştır. Yapılan araştırmada Özelleştirme Ana Planı olarak KİT'leri öncelik sırasına göre birinci, ikinci ve üçüncü olarak üç kısma ayırmıştır. Bu öncelik sıraları da kendi aralarında değerlendirmeye tabi tutulmaktadır (Atasoy, 1993: 227).

1. Birinci Öncelikli Şirketler: Bu grupta olan şirketler tamamı, çoğunluğu ve büyük bir kısmı satılabilecek diye üçe ayrılmıştır.

a. Tamamen Satılabilecek Olanlar: Turizm Bankası A.Ş. (TURBAN), Türk Hava Yolları (THY), Uçak Servisi A.Ş. (USAŞ) ve bazı iştirakler (PTT'nin TELETAS ve NETAS'ta olan hisseleri dahil),

b. Çoğunluğu Satılabilecek Olanlar: Yem Sanayii A.Ş. (YEMSAN) ve Çimento ve Toprak Sanayii A.Ş. (ÇİTOSAN),

c. Büyük Bir Kısmı Satılabilecek Olanlar: Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM), Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) (bu kurumun deniz işletmeciliği ve tankercilik (DİTAS) kısmının tamamen satılması) ve ETİBANK'ın her ünitesinin bir müesseseye dönüştürülerek bir holding şeklini alarak özelleştirilmesi düşünülmüştür (Aktan, 1990: 507-508).

2. İkinci Öncelikli Şirketler: Bu gruba özelleştirmesinin zor ve zaman alacak kuruluşlar olarak tespit edilenlerdir. Bunlarda; bazı kısımları satılabilecek, geri kalanı rehabilitasyon ve kapatması gerekenler, yavaş özelleşecek olanlar, satılması muhtemel olanlar ve devlet desteğiyle satılabilecek olanlar diye dört gruba ayrılır:

a. Bazı Kısımları Satılabilecek Olanlar: SÜMERBANK (İyi bir rehabilitasyon sonrası

satış olabilir) ve Süt Endüstrisi Kurumu (SEK),

b. Yavaş Özelleştirmeye Aday Olanlar: PTT ve Türkiye Elektrik Kurumu (TEK),

c. Satılması Muhtemel Olanlar: Et ve Balık Kurumu (EBK), Türkiye Kömür İşletmeleri (TKİ), Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKE), Türkiye Gemi Sanayii (TGS) ve Orman Ürünleri Sanayii (ORÜS),

d. Devlet Desteği ile Satılabilecek Olanlar: Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (ÇAYKUR), Türk Şeker Fabrikaları A.Ş., Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları (SEKA), Petrokimya A.Ş. (PETKİM), Türkiye Gübre Sanayii A.Ş. (TÜGSAŞ), Türkiye Demir Çelik İşletmeleri (TDCİ), Ağır Sanayii ve Otomotiv Kurumu (ASOK), ve Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK) olarak tespit edilmiştir (Aktan, 1990: 508-511).

3. Üçüncü Öncelikli Şirketler: Bu gruba girenler ise kamu hizmeti gören kuruluşlar olarak kabul edilenleri teşkil etmektedir. Bunlarda; Devlet Malzeme Ofisi (DMO), Türkiye Denizcilik İşletmeleri (TDİ), T.C. Devlet Demiryolları İşletmesi (TCDD), Devlet Hava Meydanları İşletmesi (DHMI), Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO), Türkiye Zirai Donatım Kurumu (TZDK) ve Türkiye Uçak Sanayii A.Ş. dir (TUSAŞ) olarak tespit edilmiştir (Aktan, 1990: 511).

Morgan Guaranty firması özelleştirme yapılırken dikkat edilmesi gereken hususları da hükümete bildirmiştir. Bunlar;

- Özelleştirme yapılırken değerlendirmenin iyi yapılması,
- KİT'leri satın alacak kişi ya da kuruluşların mali durumlarının iyi değerlendirilmesinin gerektiği,
- Rekabeti artırıcı önlemlerin alınmasını (KİT'lerin tekel durumundan çıkarılması),
- Yabancı yatırımcıları özendirilecek düzenlemelerin yapılması,
- Hisse senetlerinin piyasada işlem görmesinin sağlanması,
- Özelleştirilmenin halk desteği alması için iyi durumda olanlardan başlanması,
- Özelleştirme işlemlerini yürütmek için bir kurul oluşturulmasını tavsiye etmektedir.

Bu kuruluda satış grubu, muhasebe ve hukuk grubu ve yeniden yapılanma grubu diye üç

gruba ayrılmaktadır. Satış grubu kamu kuruluşunun özelleştirilme aşamasında bütün mali konularıyla ve satış işlemleri ile ilgili her türlü plan ve programdan sorumlu olması düşünülmüyor. Muhasebe ve hukuk grubu da, KİT'lerin tekel statülerini kaldırılması için hukuki ve mali konularda hazırlık yapılaması ve master planda önerilenleri gerçekleştirmekle sorumlu olması düşünülmüyor. Yeniden yapılandırma grubu ise özelleştirilecek kurumun bu işleme hazır duruma getirilmesi ile ilgili sorumluluğu üstlenmesi düşünülmüyor. Bu raporlar özelleştirme açısından yapılan olumlu çalışmalar olmakla beraber hükümet, bürokratlar ve ilgili genel müdürler arasında kalarak kamuoyundan saklanmıştır (TÜSİAD, 1992: 68-70).

8.2.2 Türkiye'de Özelleştirmenin Yasal Çerçevesi

1984 yılında çıkarılan 2983 sayılı kanun ile, KİT'ler ve bunlara ait tesislerin, hisse senedi ihracı yoluyla gerçek ve tüzel kişilerin ortak edilebilmesine veya bu tesislerin işletme hakkının belli sürelerle devrine olanak sağlamıştır. Bu yasa ile "Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi" oluşturulmuştur. Özelleştirme programı ile toplu konut uygulamalarının yürütülmesi ve Kamu Ortaklığı Fonunun yönetimi görevleri bu idare üstlenmiştir (ÖİB, 2001: 3).

1986 yılında çıkan 3291 sayılı kanunla, KİT'lerin özelleştirme kapsamına alınması ve uygulamaların yürütülmesine ilişkin esasları düzenlenmiştir. Devletin KİT kapsamına aldığı bütün kurumlarını özelleştirme kapsamına almaya Yüksek Planlama Kurulunu yetkili kılmıştır. Özelleştirme uygulamaları konusunda da karar mercii olarak Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulunu tayin etmiştir. 1990 yılında 414 sayılı KHK ile bu kurulu ikiye ayırarak Kamu Ortaklığı İdaresini (KOİ), özelleştirme uygulamalarının yürütülmesinden sorumlu kılmıştır (ÖİB, 2001: 3).

Özelleştirme ile ilgili birçok kanun ve KHK çıkarılmışsa da işleri kolaylaştırmamış daha da karmaşık hale getirmiştir. Asıl sıkıntı özelleştirme sonrası oluşacak olumsuzlukları ortadan kaldıracak düzenlemelerin yapılmasıydı. Bu düzenlemeler; işsizlik sigortası, antikartel yasası gibi yasalardır. 1994 yılında özelleştirmeyi hızlandıracak birçok KHK çıkarılmışsa da, Anayasa Mahkemesi bu KHK'ların dayandığı yetki yasasını iptal etmiştir. Bu olumsuz

durumu ortadan kaldırmak için bir Bakanlar Kurulu Kararı ile eski statünün devamı sağlanmıştır. Ancak bu problem, siyasi partiler ve sendikaların önerileri ile hazırlanan, 27 Kasım 1994 tarih ve 4046 sayılı Özelleştirme Yasası ile çözülmüştür (ÖİB, 2001: 4-5).

4046 Sayılı Özelleştirme Yasası: Bu yasa ile yapılan değişiklikler ve düzenlemelere bakıldığında özelleştirilme çalışmalarının yapılmasını daha düzenli hale getirilmiştir.

Bu yasa bakıldığında, genel olarak şu düzenlemeler yapılmıştır.

- Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) oluşturulması,
- Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB) kurulması,
- Özelleştirme uygulamaları sırasında veya sonrasında işini kaybedenlere, kanunda belirtilen çerçeve ve yasalardan veya toplu iş sözleşmelerinden doğan tazminatlar dışında ek bir iş kaybı tazminatı ödenmesi,
- KİT'lerin dışında kalan kamu kurum ve kuruluşlarının da özelleştirilmesine imkan sağlaması,
- Erken emekliliği teşvik için, Emekli Sandığında emeklilik süresi dolup emekli olmak isteyenlerin ikramiyelerinin %30 fazla olarak ödenmesine,
- Özelleştirme kapsamında olan kuruluşlardan diğer kamu kurum ve kuruluşlarına nakline imkan sağlaması,
- Stratejik konumdaki kuruluşlarda imtiyazlı hisse bulundurulması, özelleştirme Fonu oluşturulması,
- Özelleştirme uygulamalarından elde edilecek gelirlerin, genel bütçe harcama ve yatırımlarında kullanılmaması hükme bağlanmıştır (İmren, 1996: 17), (Özdemir, 1999: 476-477).

Ancak Anayasa Mahkemesi, bu kanunun özelleştirme programında olan kuruluşların özelleştirme yöntemleri, değer tespiti ve ihale usullerini kapsayan 18. maddesini iptal etmiştir. 03.04.1997 tarih ve 4232 sayılı kanunla bu madde Anayasaya uygun hale getirilmiştir (ÖİB, 2001: 5-6-7).

8.3 Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları (1985-2001)

Türkiye'de 1985-15 Ekim 1994 tarihine kadar 127 kuruluş, özelleştirilmek üzere KOİ'ne devredilmiş olup, bunlardan 73 kuruluşun sermayesindeki kamu payı tamamen satılmış, 3

kuruluş başka kuruluşlara devredilmiş, 4 kuruluş ise kapsam dışına çıkartılmış olup, halen özelleştirme kapsamında 47 kuruluş bulunmaktadır. Bu dönemde özelleştirilen kuruluşlara bakıldığında, blok satış, gecikmeli halka arz, doğrudan halka arz, İMKB'nda satış, uluslar arası borsada satış ve tesis devri özelleştirme yöntemleri kullanıldığı görülmüştür (Önder, 1995: 661-2).

8.3.1 Gerçekleştirilen Özelleştirme Uygulamaları

Özelleştirme ilk önce yarım kalmış tesislerin özel sektöre devri ile başlamıştır. Bu zaman diliminde USAŞ, HAVAŞ, SEK, YEM SANAYİİ (YEMSAN), GİMA, KÜMAŞ, ÇİNKUR, PETLAS, ÇİTOSAN, TESTAŞ, ve ORÜS'e bağlı tüm üretim birimleri özelleştirilmiş ve devlet bu alanlarda işletmecilikten çekilmiştir. YEM SANAYİİ ve SEK (Süt Ürünleri A.Ş.) 1997'de, ÇİTOSAN ve TESTAŞ 1999 yılında ticaret sicilinden silinerek Et ve Balık Ürünleri A.Ş. (EBK) bünyesine katılarak tasfiye edilmişlerdir. Ayrıca 7 giyim tesisi ve 34 gayrimenkulu özelleştirilen KÖYTEKS Yatırım Holding A.Ş. de 1998 yılında Sümer Holding A.Ş. bünyesine katılarak tasfiye edilmiştir. ORÜS'ün 21 işletmesi özelleştirilmiş, kalan iki işletmesi de SEKA bünyesine katılarak 2000 yılında tasfiye edilmiştir. KARDEMİR yöre halkına ve çalışanlara bedelsiz olarak devredilmiştir. NETAŞ ve TOFAŞ hisseleri uluslararası borsada satılarak özelleştirilmiştir. 1990'lı yıllarda pek çok kamu hissesi halka arz veya kurumsallaşma şekli ile özelleştirilmiştir. Bankalarda ise 1998 yılında İŞ BANKASI, SÜMERBANK, DENİZBANK, ETİBANK ve ANADOLUBANK'ın özelleştirilmesi sağlanmıştır. Bunlarla birlikte Deniz Nakliyatın özelleştirilmesi ve POAŞ'ın %51 hissesinin blok satışı gerçekleştirilmiştir. Devlet, turizm, tekstil ve hayvancılık sektörlerindeki işletmelerinin %90'ını özelleştirmiştir. Halen özelleştirme kapsamında olan 54 kuruluş ile 1 taşınmaz bulunmaktadır. Bu kuruluşların 32 adedinde devlet hissesi %50'den fazladır (ÖİB, 2001: 8-9-10).

Özelleştirme yapılan kuruluşlardan 162 tanesinde hisse senedi veya varlık satış/devir işlemi yapılmıştır. 143 tanesinde hiç kamu payı kalmamıştır. Bu arada blok satış, halka arz, uluslar arası arz, İMKB'de satış veya varlık satışı ile yapılan kısmi özelleştirmede 17 kuruluşta halen kamu payı bulunmaktadır. Bir kuruluşta bedelsiz devredilmiştir (ÖİB, 2001: 10).

8.3.2 Özelleştirme Kapsamından Çıkarılan Kuruluşlar:

Genel olarak özelleştirme uygulamalarının 1985-2001 yılları arasına bakıldığında, 218 kuruluşteki kamu hisseleri, 21 yarım kalmış tesis (üretimde olamayan), 5 taşınmaz ve 4 elektrik santrali özelleştirme kapsamına alınmıştır. Ancak 19 kuruluşteki kamu payı ile 4 elektrik santrali ve 4 taşınmaz daha sonra özelleştirme kapsamından çıkarılmıştır. 1992'de bu kuruluşların arasında olan T. Öğretmenler Bankası (TÖBANK) Halk Bankası'na ve Denizcilik Bankası ise Emlak Bankası'na devredilmiştir. BASF-SÜMERBANK Kimya San. A.Ş. ile Güney Sanayii'ndeki kamu hisseleri Sümer Holding A.Ş.'ye, TÜLOMSAŞ, TÜDEMSAŞ ve TÜVESAS ise TCDD'ye iade edilmiştir. 1995 yılında özelleştirme kapsamına alınan 4 elektrik santrali 1997 yılında Enerji bakanlığına geri verilmiştir. Ayrıca Anayasa Mahkemesinin iptali nedeniyle TELEKOM, özelleştirme kapsamından çıkarılmıştır (Tes-iş, 20).

8.3.3 Özelleştirmesi Devam Eden Kuruluşlar

Özelleştirme çalışmaları yapılan KİT'lerden THY, SEKA, T. DENİZCİLİK İŞLETMELERİ A.Ş., SÜMER HOLDİNG A.Ş., TUMOSAN ve TÜRK TELEKOM kalmıştır. Ayrıca KİT'lerin iştiraklerinden ORÜS A.Ş. ve PETKİM kalmıştır.

1. Türk Hava Yolları A.O.(THY): THY'nin %51 hissesinin blok satış yöntemi ile özelleştirilmesi için yapılan ihaleye başvuru olmadığında özelleştirme ertelenmiştir.

2. T. Selüloz ve Kağıt Fabrikaları A.Ş.: Yapılan çalışmalarla işletmeye ait Afyon, Ardanuç, Balıkesir, Dalaman, Çaycuma ve Kastamonu işletmelerinin 30 yıl süre ile özelleştirilmesi 24 Mayıs 2000 tarihinde kararlaştırılmıştır. Yapılan ihalelerde Afyon, Ardanuç, Balıkesir ve Kastamonu işletmelerine teklif verilmemiş ve bu nedenden dolayı ihaleler iptal edilmiştir. Çaycuma ihalesi özelleştirme kurulu tarafından iptal edilmiştir. Dalaman için 40.000.000 ABD Doları bedelle MOPAK A.Ş. firmasına devir işlemleri yapılmaya devam edilmektedir (ÖİB, 2001: 13).

3. T. Denizcilik İşletmeleri A.Ş.: Kuruma ait olan Trabzon, Marmaris, Kuşadası, Dikili, Çeşme ve Alanya limanları özelleştirme kapsamında 24 Mayıs 2000 tarihinde teklif alma sistemi ile ihale edilmiş ve bu limanlardan Trabzon'un ihalesi iptal edilmiştir. Diğer limanların devir işlemleri devam etmektedir (ÖİB, 2001: 13-14).

4. Sümer Holding A.Ş.: Kuruma ait olan Adıyaman, Çanakkale, Diyarbakır, İzmir, Malatya, Nazilli, Tarsus, İşletmeleri ile Kuşadası Sosyal Tesisi özelleştirilmesi için 24 Mayıs 2000 tarihinde teklif alma sistemi ile ihale edilmiştir. Yapılan tekliflerde ihale şartlarına uygun olan Çanakkale İşletmesi özelleştirme çalışmaları devam etmektedir (ÖİB, 2001: 14)

5. TŪMOSAN A.Ş.: Kurumun %100 hissesi blok satış yöntemiyle özelleştirilmesi amacıyla 08 Mart 2000 tarihinde ihale edilmiştir. Bu kuruma talip olan 4 tekliften Anadolu Ortak Girişim Grubu tarafından verilen 55.5 milyon ABD Doları Özelleştirme Yüksek Kurulu tarafından uygun görülerek satış gerçekleştirilmiştir (ÖİB, 2001: 15).

6. TÜRK TELEKOM A.Ş.: Birkaç defa özelleştirilmek istenilmişse de Anayasa Mahkemesi iptal kararları sonucunda çalışmalar daha ciddi yapılmaya başlanmıştır. Öncelikle kurumun hisselerinin ne kadarının özelleştirilmesi gerektiği kararlaştırılmaya çalışılmıştır. Kurumun değer tespiti yapılmıştır. Bakanlar kurulu aldığı kararla önce %20 hisseyi yabancı ve/veya yerli ortaklarla oluşan bir gruba satılması düşünülmüş, %5'li hisse ise T.C. Posta İşletmeleri Gen. Müd. İle T. TELEKOM çalışanlarına ve halka arzı yapılmasına karar verilmiştir. 2001 yılı içinde yapılan çalışmalarla Telekomünikasyon Kurulu kurulmasına karar verilmiştir. Mayıs 2001'de TBMM yeni bir TELEKOM yasası çıkararak, devlet elindeki hisselerin satılması ve devletin elinde altın hisse bırakılarak önemli kararlarda veto hakkı verilmesi şeklinde çıkarılmıştır. Kanun yürürlüğe girmiştir (ÖİB, 2001:15).

7. ORŪS: Kurumun Bolu, Akkuş, Ardanuç ve Cide İşletmeleri 01 Ekim 1999 tarihinde teklif alma sistemi ile ihaleye çıkarılmış ve yapılan incelemeler neticesinde Bolu ve Cide işletmelerinin özelleştirilmesi sonuçlanmıştır. Akkuş İşletmesi ise alıcı yükümlüklerini yerine getiremediğinden ihale iptal edilmiştir (ÖİB, 2001:16).

8. PETKİM: İşletme için yapılan özelleştirme çalışmaları Morgan Stanley Dean Witter firmasına danışmanlık, işletmenin ihale edilmesi ve satış yetkisi bu şirkete verilmiştir (ÖİB, 2001:16).

8.4 Türkiye'de Özelleştirme Uygulamalarının Sonuçları

Özelleştirme sonuçları, olumsuz ve mali sonuçları olmak üzere iki şekilde incelemek mümkündür. Özelleştirme sonucunda işletmelerin çalışmalarının devam edip etmediği, ne kadar işçinin çıkarıldığı gibi genel konularda, elde edilen gelirler ve giderler ise mali sonuçlarda incelenmektedir.

8.4.1 Türkiye'de Özelleştirme Uygulamalarının Genel Sonuçları

Özelleştirmenin kapsamın alınan KİT'lerin özelleştirilmesi başladığında bu zaman kadar kurumlarda çalışanların istihdamı 1990-2000 yılları arasında %30.1 oranında düşmüştür. Bu oranın düşmesinde emekli olanların yerlerine yeni çalışan alınmaması ve çalışana ihtiyaç duyulduğunda taşeronlar vasıtası ile bunun temini sağlanmıştır. Özelleştirilecek kuruluşun işçi sayısı azaltılarak cazip hale getirilmiştir (Petrol-iş, 2000: 300).

Özelleştirilmenin yapıldığı bazı kuruluşlarda ise yapılan çalışmaların çok farklı olduğu görülmektedir. Bazı işletmeler üretimine devam ederken bazıları ise üretimlerini durdurmuştur. Özelleştirme kapsamına alınıp sonra bu kapsamdan çıkarılan İstanbul tersaneleri kapatılmıştır. Bu işletmelerde genel olarak yapılan çalışmalardaki çarpıklıkları incelenmesi lazımdır. Bu çarpık özelleştirmelerden PETLAS, KÜMAŞ, HAVAŞ, Afşin-Elbistan Termik Santrali, TESTAŞ, POAŞ, ÇİTOSAN, Orta Anadolu Linyitleri ve İstanbul Tersaneleri incelendiğinde yapılan uygulamalarda yasal yanlışlar bulunmaktadır.

1. PETLAS (Lastik Sanayi ve Tic. A.Ş.): İki defa ihale edilmiş bir kuruluştur. İlk ihale fiyatının yarısına ikinci ihalede satılmıştır. İlk ihalede kurumun tüm borçları, kıdem tazminatları ve satış sonrası vadede faiz uygulaması ikinci ihalede uygulanılmamıştır (Türk-iş, 2000: 170)

2. KÜMAŞ (Kütahya Manyezit İşletmeleri A.Ş.): Bu işletme 05.09.1995 tarihinde 108 milyon ABD Dolarına Zeytinoğlu Holding A.Ş. ye satılmıştır. Özelleştirme sırasında şartnamede belirtilen satış tutarının %50'si peşin olma şartı ile 54 milyon ABD Doları firma tarafından ödenmiştir. Ancak KÜMAŞ'ın bankalarda bulunan nakit 40 milyon ABD Doları peşinatın yatırılmasından bir gün önce Zeytinoğlu Holding A.Ş. ye ait ESBANK'a yatırılarak ilk taksitin büyük çoğunluğu sağlanmış olmuştur. Ancak bunu yapan KÜMAŞ Genel Müdürü yargılanmaktadır (Petrol-iş 1997-99, 2000: 304).

3. HAVAŞ: İşletme uluslararası hava yolları firmalarının yer hizmetlerini karşılayan bir kuruluştur. Özelleştirme aşamasında grevde olan kuruluşun hizmet verememesi nedeniyle bazı firmalar kontratlarını tek yanlı fes etmişlerdir. HAVAŞ'a talip olan Yazeks firması bu şekilde işletmeyi alamayacağını belirtince, hükümet müdahale ederek fesih kararlarını geri alarak firmalarla anlaşma sağladıktan sonra HAVAŞ'ı devretmiştir. Ayrıca hükümet, Yazeks'ten alınması gereken 3 milyon ABD Doları temettüden vazgeçmiştir. Satış sonrası işçi sayısı azaltılmıştır. İdare Mahkemesi satışı iptal ettiyse de bu karar uygulanmamıştır (Petrol-iş 1995-96, 1997: 254-255).

4. Afşin-Elbistan Termik Santrali: Burada yapılan özelleştirme çalışmaları sonunda 08.12.1994 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla işletme, ERG-VERBUND Elektrik Üretim ve Tic. A.Ş. ye verilmiştir. Ancak bu ihalenin onaylandığı tarih 08.12.1994, şirketin kurulduğu tarih ise 27.12.1994 tarihidir. Devlet mevcut olamayan bir şirkete özelleştirme yapmış ve bu santrale kömür sağlayan linyit sahalarını da devretmiştir (Oyan, 1999:49-50).

5. TESTAŞ: İşletme 12.12.1995'te üretim garantisi koşuluyla yabancı bir firmaya satılmıştır. üretim garantisi koşuluyla yabancı bir firmaya satılmıştır. 1.150.000 ABD Dolarına satılan kuruluşun o yıl ki cirosu aynı miktardadır. TESTAŞ, üretimi sürdürmediği gibi satın alanlar üretim maddesini şirketin ana sözleşmesinden çıkararak işletmeyi kapatmışlardır (Türk-iş, 2000: 172).

6. POAŞ (Petrol Ofisi A.Ş.) : Borsada işlem gören hisse senetlerinin borsa değeri olarak hesaplandığında %51 hisse payının 4 milyar ABD Doları olduğu belirtildiği halde

1.260.000.000 ABD Doları 03.03.2000 tarihinde İş Bankası-Doğan Holding ortaklığına satılmıştır (Petrol-iş 1997-99, 2000: 370).

POAŞ satıldığında (1999 sonu itibarıyla) kasasında dönen varlıkları 378.500.000 ABD Doları bulunmaktadır. 1999 yılı satış hasılası 3.180.000.000 ABD Doları olurken, net karı 272.500.000 ABD Doları olmuştur. POAŞ'ın 1999 yılında ödediği vergi ve fonlarda 98 milyon ABD Dolarıdır. Satış tutarından hisse senetlerinin değeri 71.000 TL, borsada işlem gören hisselerin borsa değeri ise 130.000 TL olmuştur (02.03.2000). Ayrıca satış sonrası 07.03.2000 tarihinde POAŞ'ın devri yapılmadan Yönetim Kurulu aldığı bir kararla şirket sermayesini 20 Trilyon TL'den 100 Trilyon TL'ye çıkarmıştır. Ayrıca ödenmiş sermayeyi de 20 Trilyon TL'den 50 Trilyon TL'ye çıkarılarak 30 Trilyon TL (52 milyon ABD Doları) şirket hesabına aktarılmıştır. Yapılan bu çalışmalarla şirketi alanların ödeyecekleri miktar azalmıştır (Petrol-iş, 2000: 21-23).

7. ÇİTOSAN: Çimento sektöründe 1989 yılında başlayan özelleştirme tamamen bitirilmiştir. Yapılan özelleştirme çalışmaları neticesinde kamuya ait 5 fabrikayı, kendisinde bir KİT olan Fransız Ciments Français'e satılmıştır. Burada yapılan özelleştirme metodu "halka arz şartıyla blok satış" işlemidir. Mahkeme kararlarına rağmen satılan işletmelerin halka arzı yapılmamıştır. Yapılan özelleştirmelerde sermayenin tabana yayılması gerçekleşmediği gibi bölgesel tekeller oluşmuştur (Taymaz, 1997: 18-20).

8. Orta Anadolu Linyit İşletmeleri: Bu işletme özelleştirme sonrası bir Alman KİT'i olan Saarberg firmasına verilmiştir. Özelleştirme nedenlerinden biri de olan devletin işletmecilik yapmaması gerektiği burada uygulanmamıştır (Türk-iş, 1999: 172).

9. İstanbul Tersaneleri: İstanbul'da bulunan yüzyıllardır denizcilik sektörüne hizmette bulunan tersanelerin önce İstinye Tersanesi hükümet tarafından 1991 yılında kapatılmıştır. 12.10.1999 tarihinde Pendik ve Alaybey Tersaneleri, Tuzla Yüzer havuzu Deniz Kuvvetlerine devredilmiştir. Hasköy Atelyesi, Haliç ve Camialtı Tersaneleri kapatılarak arazileri çeşitli kurumlara tahsis edilmiştir. Bu işletmeler zarar etmedikleri halde neden böyle bir uygulama yapıldığı bilinmemektedir (Sönmez, 2000: 18-19).

8.4.2 Türkiye'de Özelleştirme Uygulamalarının Mali Sonuçları

1985 yılından Aralık 2000 tarihine kadar olan zamanda özelleştirmeden elde edilen toplam tutar 2.560 Katrilyon TL (9.537 milyar ABD Doları) düzeyindedir. Aynı dönemde özelleştirme uygulamaları çerçevesinde 2.488 Katrilyon TL (9.157 Milyar ABD Doları) tutarında kullanım gerçekleştirilmiştir. Özelleştirme uygulamalarına ilişkin kullanımların %97'sinin üzerindeki bölümü, Hazineye aktarma, özelleştirme bonolarına ilişkin borç ile kapsamındaki kuruluşlara sermaye iştiraki, kredi borçları ve personel ödemeleri olarak aktarılmıştır (EK: 10-11-12-13).

Özelleştirme uygulamaları sonucunda elde edilen kaynakların kullanımı dört ana başlık altında toplanmaktadır.

1. Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlara Yapılan Ödemeler: Aralık 2000'de 4.468 milyar ABD Doları düzeyinde ve toplam kaynakların %48.8'ini kapsayan bu tutar, özelleştirme kapsamındaki kuruluşlara yapılan sermaye iştirakleri, verilen krediler, çalışanlara yönelik iş kaybı ve özelleştirme sonrası tazminatları ile emeklilik primi ödemeleri gibi kullanım kalemlerinden oluşmaktadır (EK: 11-13).

Sermaye İştirakleri (%34.58), Kredi Şeklinde Verilen Borçlar (%8.96), Sosyal Yardım Zammı Ödemeleri (0.58), İş Kaybı Tazminatları (%0.37), Özelleştirme Sonrası Tazminat Ödemeleri (%0.69), %30 Erken Emeklilik Prim Ödemeleri (%0.14), Özelleştirme Gelirlerinden İlgili Kuruluşlara Ödenen (%3.48).

2. Hazineye Yapılan Aktarımlar: Aralık 2000 tarihi itibarıyla 3.359 milyar ABD Dolar olan bu rakam toplam kullanımların %36.68'ini Hazine bünyesinde bulunan Kamu Ortaklığı Fonu'na aktarılmıştır. Bu fonun kullanım alanı mevzuatta belirtildiği gibi baraj, otoyol ve içme suları gibi altyapı tesislerinin finansmanı ile sınırlandırılmıştır (EK: 11-13).

3. Borç Ödemeleri: Özelleştirme uygulamaları için çıkarılan bono ve tahvil ödemeleri gibi tutarlardan oluşmaktadır. Aralık 2000 tarihi itibarıyla ödemelerin toplamı 998 milyon ABD Doları düzeyinde olup, toplam içindeki oranı ise %10.79'unu kapsamaktadır (EK: 11-13).

Özelleştirme Bono/Tahvil Anapara Ödemesi (%5.91),

Özelleştirme Bono/Tahvil Faiz Ödemesi (%3.0),

Diğer Borçlar Faiz, Kur Farkı, Komisyon ve Vergi Ödemeleri (%1.88)

4. Diğer Giderler: Özelleştirme uygulamaları yapılırken buna bağlı olarak ortaya çıkan gider, masraf, danışmanlık, ihale ilanları, reklam ve tanıtım giderleri olarak tanımlanabilecek harcamalar toplam giderler içerisindeki oranı %2.54 olmuştur. Yapılan harcamalar; Denetim Danışmanlık (%0.55), İhale İlanları Giderleri (%0.44), Reklam ve Tanıtım Giderleri (%0.08), İMKB'de Hisse Alımı Giderleri (%1.47), İdari Bütçeye Aktarılan (%0.48), ve Diğer Giderler (%0.71) olarak gerçekleşmiştir (EK: 13).

8.4.3 Özelleştirme Uygulamalarının Çalışanlara Etkileri

1986 yılından beri yapılan özelleştirme uygulamaları sonrasında işletmelerdeki çalışan sayılarında değişimin çok fazla olduğu görülmektedir. İşletmeleri alanların çalışanları üç sene işletme şartı sonrası işlerine son verdikleri görülmüştür. Bazı işletmeler ise, çalışanlarını işten çıkardıktan sonra asgari ücretle tekrar işe aldıkları tespit edilmiştir. Sendikali işçilerin sendikadan istifaya zorlandıkları veya istifa ettirildikleri görülmüştür. Özelleştirme sonrası KİT'leri satın alanların yapmış oldukları çalışmalarla çalışanların sayısı 8644 kişi eksilerek 16.331 kişiye düşmüştür. Yapılan bu uygulamalara sendikalar açısından bakıldığında, özelleştirilen kuruluşlarda sendikali çalışanlardan işten çıkarılanların sayısı "15.219 (%81.7)" (Türk-iş, 1999: 221) kişi olarak tespit edilmiştir.

İşletmelerdeki sendikali çalışanların sayısı düşerken, sendikasız çalışanların sayısı artmıştır. Aşağıdaki Tablo 3.7'de ÖİB vermiş olduğu verilerdeki çalışanların sayısı işletmelerdeki toplam (sendikali ve sendikasız) çalışan sayısıdır.

SEK işletmelerinin pek çoğunda faaliyet durduğundan çalışanların işlerine son verilmiştir. Ayrıca Denizcilik İşletmeleri, Limanlar, Sümer Holding A.Ş. ve ORÜS işletmelerinde sendikali işçi düşmesine rağmen faaliyetleri devam etmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi işletmeleri satın alanların işçi sayısını azaltmaya da zorlandıkları zaman taşeronlaştırmaya giderek daha düşük ücretle işlerini yaptırmışlardır. Özelleştirilen kuruluşların yeni sahipleri yıllardan beri oluşan işletmelerdeki aşırı istihdamın normal seviyeye çekme çalışmaları, ekonomisi bozuk ülkede rahatsızlıklara neden olmaktadır. Sendikaların özelleştirme

sonuçlarına, sendikasızlaştırma çalışmaları olarak adlandırmaları bir anlamda gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 3.7 Türkiye'de Özelleştirme Önce ve Sonrası Çalışanların Durumu (2000)

Özelleştirilen Kuruluş	Özelleştirme Öncesi Çalışan Sayısı	Özelleştirme Sonrası Çalışan Sayısı	Oran (%)
Et ve Balık Kurumu (EBK) ¹	867	176	-79.7
Süt Endüstrisi Kurumu (SEK) ²	923	625	-26
Çimento Sanayii (ÇİTOSAN) ³	6.997	3.523	-49.7
ORÜS ¹	1068	306	-71.3
Sümer Holding ⁴	4.456	2.679	-60
Limanlar (9 Adet) ⁵	574	463	-19.3
Bozüyük Seramik A.Ş. ⁶	360	110	-69.4
Çinko Kurşun A.Ş.(ÇİNKUR) ⁶	476	476	-
Filyos Ateş Tuğlası A.Ş. ⁶	355	253	-28.7
HAVAŞ ⁶	137	241	175.9
Karabük Demir-Çelik A.Ş. ⁶	5.417	5.139	-5.1
Konya Krom Magnezit A.Ş. ⁶	297	131	-55.8
Kütahya Manyezit A.Ş. ⁶	558	348	-37.6
PETLAS A.Ş. ⁶	979	706	-27.8
USAŞ A.Ş. ⁶	1.514	1.273	-15.9
TOPLAM	24.975	16.331	-34.6

Kaynak: (1)Türk-iş, 1999:176-177. (2-3-4-5-6) ÖİB Raporları, 2001.

8.4.4 Türkiye Özelleştirme Uygulamalarındaki Sorunlar

Ülkemiz açısından özelleştirmede temel amaç; dünya piyasalarına entegre olunması, ekonomide verimliliğin ve maliyet yapısının rekabet edilebilir seviyelere getirilmesi, devletin ekonomideki ağırlığının asgariye indirilmesi ve serbest piyasa ekonomisinin gerçek anlamda hayata geçirilmesidir.

Özelleştirme uygulamalarının başladığı 1984 yılından bu yana, uzun bir süre hukuki altyapı eksikliği yaşanmış olması, yeterli kamuoyu desteğinin sağlanamaması, özelleştirmede arzu edilen mesafenin kat edilememesine neden olmuştur. Uygulamada yaşanan sorunların giderilmesi amacıyla 27.11.1994 tarih ve 4046 sayılı Özelleştirme Kanununun çıkarılması ve 1997 yılında Rekabet Kurulunun faaliyete geçmesiyle birlikte tartışmalara neden olan hukuki karmaşa da büyük ölçüde giderilmiştir. Bu kanunda özelleştirmenin kurumsal ve teknik altyapısı yanında sosyal boyutuna ilişkin düzenlemelere de yer verilmiştir. Genel olarak özelleştirme uygulamaları için gerekli olan güven ortamının oluşmasında da büyük zorluklar yaşandığı bilinmektedir. 1997 yılı özelleştirme uygulamaları açısından iptal ve yürütmeyi durdurma kararları ile geçmiştir. Bu da bir anlamda özelleştirme sürecini yavaşlatıcı ve güven ortamını sarsıcı etki yapmıştır. Ayrıca uygulamalar esnasında ve sonrası ortaya çıkabilecek sosyal problemleri (işsizlik sigortası gibi) çözecek yasal düzenlemeler de yapılmamıştır.

Türkiye dışında ülkelerde genel olarak tek partili hükümetler zamanında özelleştirmeler hızla yapılmıştır. Örneğin; İngiltere, Meksika, Şili, Doğu Avrupa ülkeleri, Arjantin gibi. Ancak Türkiye'de ise, koalisyonların aralarındaki anlaşmazlıkları, muhalefetin engellemeleri, kanun eksikliği, KİT'leri ucuz ele geçirme niyetinde olanların ortaya çıkması ile kamuoyu baskısı, sendikaların mücadeleleri, halkın yeterli bilinçlenmemesi, yanlış uygulamalar, suistimaller ile devletin zarar uğratılması ve yöneticilerin bu işte samimi olmamaları özelleştirmenin yavaş yapılmasına sebebiyet vermektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ORMAN ÜRÜNLERİ SANAYİİ (ORÜS)

Bilindiği üzere 1970'li yılların sonları ile 1980'li yılların başında iktisat anlayışlarında bir değişiklik olmuştur. Bu değişiklik sonucu özelleştirme, özellikle İngiltere ve ABD'de uygulamaya sokulurken, İMF ve Dünya Bankası aracılığı ile de tüm dünyaya benimsetilmeye çalışılmıştır. Bu gelişme ülkemizde de yankısını bulmuş, ama özelleştirme

konusu ülkemizin uzun vadeli çıkarları gözetilerek bilimsel veriler ışığında, çalışanların da bu konudaki görüşleri alınarak tartışılmamıştır. Bu çerçevede ORÜS'ün özelleştirilmesinde şu soruların yanıtı aranmış mıdır?

- ORÜS İşletmesi üretime devam edecek mi?
- Çalışanlara ve bulunduğu bölge ekonomisine katkısı olacak mı?
- Orman Ürünleri sektöründe tekel konumundan çıkacak mı?
- Verimlilik, üretkenlik ve kalite artacak mı?
- Mülkiyet tabana yayılacak mı?
- İstihdamı artıracak mı?

Özetle; İşletmenin her ne suretle olursa olsun üretime devam etmesidir. Bu sorulara yanıt verilmeden yapılacak özelleştirmenin ülke yararına olacağını söylemek mümkün görülmemektedir. Zira dünyada yapılan özelleştirme çalışmalarında bu kriterlere dikkat edildiği ve başarılı özelleştirmelerde genelde bu çalışmaların yapıldığı bilinmektedir.

Bu çalışmada yukarıda belirtilen sorulara cevap aranacak ve ORÜS'te yapılan çalışmaların ne ölçüde dünya kriterlerine uyduğu incelenecektir. Ayrıca ORÜS İşletmelerinin değerlerini göstermek için; işletmelerin kuruluş aşamaları, açık ve kapalı olan alanlarının tespiti, özelleştirme önce ve sonrası yapılan çalışmaları, üretim kapasitesi ve kapasite kullanım oranları, çalışanların durumu ile üretimin devam edip etmediği incelenecektir. Bu veriler ışığında ORÜS İşletmelerinin en yüksek fiyata verene üretim yapıp yapmamasına bakılmaksızın özelleştirilmesinin doğru olmayacağı gösterilecektir. Konunun bütünlüğünü bozmamak için çözüm önerileri ve değerlendirme sonuçta yapılacaktır

9.1 Tanım ve Kapsam

Orman ürünleri sanayii, bu alanda yayınlanmış literatürde geçen ortak tanımı şudur; "Ormanlardan sağlanan birincil ve ikincil ham ürünlerin, özellikle odunun; yarma, kesme, soyma ve biçme ile biçim değiştirilerek, yongalayarak ya da liflere ayırarak, yapıştırıcı madde kullanarak ya da kullanmaksızın presleme, buharlama, kurutma, emprenye etme ve benzeri işlemlerle odunun yapısını değiştirmeden ya da değiştirerek yarı mamul ya da mamul mal üreten, gerektiğinde birinin mamulünü hammadde olarak kullanıp, entegre düzende üretim yapan sanayii koludur" (TMMOB, 1994: 7).

Orman ürünleri sanayii iki ana gruba ayrılır.

1- Birincil üretimde yarı üretilmiş mal üretilir. Bunlar başta kereste olmak üzere, kontrplak, kontrtabla, yonga levha, lif levha, kaplama ve selülozdur.

2- İkincil üretim sanayiinde doğrudan tüketilebilen mal üretilir ki birincil üretimin yarı işlenmiş ürünleri doğrudan hammadde olarak kullanılır. Oldukça geniş olan bu alanın ürünleri; doğrama, parke, mobilya, prefabrik konut karoseri, fiçı, tekne, oyuncak, ambalaj sandığı olarak sayılabilir (KİGEM, 1997: 1).

9.2 Orman Ürünleri Sanayiinin Tarihsel Gelişimi

Odunun biçme ve işlenmesinin çok eskilere dayandığı, Mısır, Anadolu ve Mezopotamya'da ülkeler arası ticarete konu olduğu bilinmektedir. Önce tek kişi tarafından kullanılan el testereleriyle işlenen odun, sonraları geliştirilen, çerçeveye geçirilmiş el hızarlarıyla işlenmiştir. 16.yüzyılda Avrupa'da su hızarları görülmeye başlanmış, 19.yüzyılın ikinci yarısında biçme sanayii, büyük gelişme göstererek demir gövdeli katrak, daire ve şerit testere ile yan makineler üretime sokulmuştur. Bu biçme biçiminde önce su, rüzgar hayvan ve insan gücünden yararlanırken, 19.yüzyılın sonlarına doğru buhar gücüne dayalı teknolojiler gelişmiş, 20.yüzyılın başlarında elektrik motoru devreye girmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra teknolojik gelişme daha da hızlanmış, günümüzde bilgisayar kullanan kuruluşlara kadar varmıştır (KİGEM, 1997: 1).

Türkiye'de ise, ilk kereste fabrikası 1892 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Bu sanayiinin gelişiminden söz ederken, başlangıç noktası olarak 1937 yılında çıkartılan 3116 sayılı Orman Kanununu almak gerçekçi bir yaklaşım olur. Bu yasa, hem çağdaş orman işletmeciliğine geçiş, hem de orman ürünleri sanayiinin gelişmesine kaynak oluşturur. 1938 yılında Türkiye'de yalnızca 33 kereste fabrikasının bulunduğu belirtildiğine göre üretimin büyük çapta el hızarlarıyla yapıldığı ve kereste gereksiniminin bu yolla giderildiği anlaşılmaktadır. Bu yıllara ilişkin sanayiden söz ederken, bunun yalnızca biçme sanayii olduğunu belirtilmelidir. Biçme sanayii dışında, kontrplak sanayii de bu yıllarda çok az da olsa gelişme göstermiştir (KİGEM, 1997: 2).

Türkiye'de önce bıçkı sanayiinde başlayan gelişme 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren diğer kollarda da görülmeye başlanmıştır. Özellikle 1963 yılında planlı döneme geçişle

birlikte orman ürünleri sanayiinde sorunları da beraberinde taşıyan hızlı gelişme yaşanmıştır. 1981 yılında yapılan ve alanında tek çalışma niteliğini koruyan "Orman Sanayii Envanteri" ne göre ülkemizde 11.6 milyon m³/yıl kapasiteli 7988 kereste imalathanesi bulunmaktadır. Bu sayı 1994 yılında on bini geçmiştir. Halbuki işletme sayısı artarken 1990 yılında 5.2 milyon m³ kereste üretilmiştir. Burada kapasite kullanımı %50'nin altındadır (TMMOB, 1994: 8).

Türkiye'de orman ürünleri sanayi, imalat sanayii içinde ara malı üreten ağaç ve mantar ürünleri sanayii ve tüketim malı üreten mobilya sanayii olmak üzere iki alt sektör halinde temsil edilmektedir. Devlet Planlama teşkilatı 1994 program verilerine göre; imalat sanayiinin 1994 yılı üretim değeri yaklaşık 111 Trilyon Türk Lirasıdır(TL). Bunun 4.058 trilyon TL sı orman ürünleri sanayi tarafından üretilmiş olup, bu rakam toplam değerinin yaklaşık %3.66'sını oluşturmaktadır. Bu durumda orman ürünleri sanayii imalat sanayii içinde yer alan 36 sanayi dalı arasında, üretim değeri açısından 10'ncu sırada yer almaktadır (KİGEM, 1997: 2)

9.3 Orman Ürünleri Sanayii A.Ş. (ORÜS)

9.3.1 ORÜS'ün Kuruluş ve Gelişimi

Orman Genel Müdürlüğü, 1944 yılında, piyasada değerlendirilmeyen odun hammaddesinin değerlendirilmesi amacıyla bazı fabrikaları özel sektörden satın alarak orman ürünleri sanayii alanında devlet işletmeciliğine başlamış ve böylece ORÜS'ün temelleri atılmıştır. 1969 yılında Orman Bakanlığı kurulmuştur. Bakanlık kurulması ile 05.01.1970 tarihinde de, Orman Ürünleri Sanayii Genel Müdürlüğü (ORÜS) kurulmuştur (TMMOB, 1994: 9).

Bu amaçların gerçekleştirilmesi ve işletmecilik prensiplerinin uygulanabilmesi amacıyla 22.10.1983 tarih ve 18199 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2929 sayılı yasa ile ORÜS GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, Orman Ürünleri Sanayii Kurumu adıyla Resmi Gazetede tüzel kişiliğe sahip, faaliyetlerinde özerk ve sorumluluğu sermayesi ile sınırlı müstakil bir iktisadi devlet teşekkülü statüsüne kavuşturulmuştur. Bununla birlikte 14.11.1983 tarih ve 18221 sayılı yayımlanarak yürürlüğe giren 164 sayılı KHK ile Ana Statüsü belirlenen ORÜS Kurumunun merkezi Ankara iken 03.11.1984 tarih ve 18564 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Ana Statü ile ORÜS Kurumunun merkezi Bolu olarak belirlenmiştir. Bu kanunla birlikte ORÜS'ün kuruluş amacı ise; "Ülkedeki orman ürünleri sanayiinin dünyadaki gelişmelere uygun bir biçimde gelişmesine katkıda bulunmak, gelişen teknolojiyi kendi tesislerinde uygulayarak özel sektöre öncülük etmek, Orman Genel

Müdürlüğü'nden devraldığı fabrikaları işletmek, geliştirmek, ürün standartlarının uygulanmasına önderlik etmek ve kaynak yaratarak gerektiğinde yeni tesisler kurmaktır" şeklinde belirtilmiştir (KİGEM, 1997: 2).

Bu kanunda ORÜS'ün çalışma alanları da tespit edilmiştir. Bu kanuna göre;

- Hammadde temininde sürekliliği sağlamak amacıyla gerektiğinde fidanlıklar kurmak, orman yetiştirmek ve yetiştiriciyi teşvik etmek,
- Ülkedeki orman ürünlerine dayalı sanayiinin modern teknolojinin gerekleri doğrultusunda gelişmesine katkıda bulunmak,
- Yurtiçi ve yurtdışı firmalarla lisans, teknik beceri ve benzeri anlaşmalar yapmak; fabrika kurulması ile ilgili ihalelere ve taahhütlere girmek, bilgi ve teknoloji satmak ve satın almak,
- Yurtiçi ve yurtdışında her türlü mal ve hizmetin pazarlama faaliyetlerini yürütmek, bayilik, temsilcilik, büro, mağaza veya ticari müesseseler kurmak veya bu yönde faaliyet gösteren firmalarla ortak olmak şeklinde düzenlenmiştir (TMMOB, 1994: 10).

Bu kurumun 1985 yılının Temmuz ayında da ORÜS Kurumu Genel Müdürlüğü Ankara'dan Bolu'ya taşınmıştır. ORÜS Yönetim Kurulunun 12.12.1983 tarih ve 15 sayılı kararıyla ORÜS Kurumu 7 müessese ve bu müesseselere bağlı 13 işletme Müdürlüğünden oluşurken, 1985 yılında Ankara'da bir satış mağazası ile bir irtibat müdürlüğü kurulmuştur (Ağaç-iş, 2000: 2).

23.03.1992 tarihinde ise; ORÜS Kurumu ile ORKÖY Genel Müdürlüğü arasında düzenlenen bir protokol ile ARDANUÇ, KALKIM ve ŞAVŞAT İşletmeleri de 15.04.1992 tarihinde ORÜS Kurumuna devredilmiştir. 01.01.1993 tarihinden itibaren ise müesseselerin tüzel kişilikleri kaldırılmış ve İşletme statüsüne getirilerek 23 işletme de ORÜS Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlanmıştır. Bakanlar Kurulunun 20.05.1992 tarih ve 92/3088 sayılı kararı ile 3291 sayılı yasaya dayanılarak ORÜS KURUMU ÖZELLEŞTİRME kapsamına alınmış ve 21.02.1993 tarih ve 93/2 sayılı Yüksek Planlama Kurumu kararı ile ORÜS Orman Ürünleri Sanayii A.Ş. Adıyla şirket ana sözleşmesi imzalanmış ve 01.03.1993 tarih ve 3231 sayılı Türk Ticaret Sicili Gazetesinde yayımlanmıştır (KİGEM, 1997: 3).

9.3.2 ORÜS'ün Üretim Alanları

5 Ocak 1970'de Orman Genel Müdürlüğü'nden devraldığı 14 kereste 1 emprenye fabrikasıyla üretime başlayan ORÜS, büyük bir bölümü entegre biçiminde kurulmuş 21 Kereste, 3 Yonga Levha, 1 Çimentolu Yonga Levha, 1 Lif Levha, 3 Kontrplak, 2 Kaplama, 11 Parke, 1 Ambalaj Sandığı ve 1 Emprenye olmak üzere toplam 45 fabrikanın sahibidir. Ayrıca Bolu İşletme Müdürlüğü fabrikalarında kapı ve lambri üretimi de yapılmaktadır. ORÜS'ün tesislerinde 9 tür ürün üretilmekteydi ve ürün türlerine göre değişmekle birlikte, Türkiye Orman Ürünleri Sanayiinin %12-15'ine sahiptir (Ağaç-iş, 2000: 3).

1. Kereste: Genel olarak kereste; ağaç tomruklarının biçilerek belli ölçülerde yarı mamul hale getirilmesi ile ortaya çıkan ürüne denir. Ülke genelinde, 1953 yılı Orman Genel Müdürlüğü istatistik verilerine göre, özel kesimin 2494 işyerinde, 1.4 milyon m³ yuvarlak odun işlediği gösterilmektedir. 1937'lerden bu yıla kadar üretimin böyle bir ölçüde artması, şerit ve bıçkının katrakların üretimde daha çok kullanılmasının sonucudur. Ancak, aynı yılda fabrikaların bölgesel dağılımlarına bakıldığında ise, %31'nin Marmara, %45'inin Ege bölgesinde bulunduğu görülür. Toplam %76'yı bulan bu oran içinde, üretimin de %66'sı gerçekleşmiştir (TMMOB, 1994: 5).

Türkiye'de bu sanayi alanında en köklü çalışma, Orman Bakanlığınca, 1981'de yapılan "Sanayi Envanteri" dir. Bu verilere göre, özel sektörün 7960 kereste kuruluşunun toplam kapasitesi 10,6 milyon m³'tür. Aynı yıl, 3,2 milyon m³ hammadde işlendiğine göre, Kapasite Kullanım Oranı (KKO) %30 dolaylarındadır. Aynı yıl ORÜS'ün KKO, 534.000 m³'lük kereste üretimi ile %94'ün üzerindedir (KİGEM, 1997: 28).

1994 yılı başında hazırlanan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, orman ürünleri sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporuna göre, ülkemizde 12,9 milyon m³/yıl kapasiteli 8860 kereste fabrika ve imalathanesi vardır. Bunun 733.800 m³/yıl kapasiteli 21 tanesi ORÜS'e aittir. Türkiye'de 1994 yılında, 218.252 m³'ü ORÜS'e ait olmak üzere, toplam 5,8 milyon m³ kereste üretilmiş, toplam kapasitenin %6'sına sahip olan ORÜS, toplam üretimin %7'sini gerçekleştirebilmiştir. Sektörde KKO %45,4 iken, ORÜS'te iki katına yakın bir oranla %93 olmuştur (Ağaç-ış, 2000: 3).

ORÜS'ün kereste fabrikaları, kuruluş yeri yönünden, özel sektörle karşılaştırılmayacak biçimde, hammadde kaynaklarına yakındır. İşlenecek tomrukların sert ve yumuşak oluşlarına göre de, teknolojik açıdan fark vardır. Sert ağaç olan kayın, kesimden sonra işlenmeyip, uzun süre bekletilirse, ardaklanma denilen bir tür mantar çürüklüğüne uğrar ve ekonomik değerini yitirmektedir. Kayın tomruk piyasasının düzenli olmamasından dolayı, bu ekonomik kaybı önlemek için, devlet eliyle kayın tomruklarının işlenip piyasaya sürülmesi amaçlanmıştır (KİGEM, 1997: 29).

Kereste piyasasında ORÜS'ün payının %10'lar düzeyinde olmasına karşılık, büyük ölçekle çalışması, pazara daha güvenli mal sunması, ürünlerin standartlara uygun olması, fabrika

kuruluş yerlerinin uygun seçilmesi gibi işletmecilik açısından olumlu etkiler yapan nedenlerden, ülke çapında kereste fiyatlarının oluşumunda, piyasadaki ürün payından daha etkin bir duruma sahiptir. Özel sektör fiyatlarını oluşturanlar, büyük çapta ORÜS'ün fiyatlarını dikkate almaktadır (Ağaç-iş, 2000: 3).

2. Yonga Levha: Yonga levha sanayii, orman sanayii artıklarının değerlendirilmesi ve odunun yakacaktan, sanayiye kaydırılması amacıyla, 2.Dünya Savaşından sonra Almanya'da başlamış ve batı ülkelerinde hızla gelişmiştir. Ağaç malzeme kullanımında ikame maddesi olması yönünden önemlidir. 1953'te, özel sektöre İstanbul'da suni tahtanın kısaltılmışı olarak kurulan "SUNTA" fabrikasının adı, piyasada yonga levhanın adı olarak, yaygın biçimde kullanılmaktadır. Devletin önemli ölçüde teşviklerle desteklediği bu sanayi kolunun kapasitesi, 1,5 milyon m³'e ulaşmıştır. Yine "Orman Sanayii Envanteri, 1981"e göre, özel sektörün 19 fabrikasında 493.942 m³ yonga levha üretilmiştir. 1980-1990 yıllarını kapsayan ORÜS çalışmalarına ilişkin yayına göre, özel sektöre ait 27 yonga levha fabrikasının %75 kapasite ile çalışırken, ORÜS %100'lük KKO gerçekleştirmiştir. Ülke kapasitesi içindeki yeri %5 olan ORÜS'ün üretim içindeki yeri %7'dir. ORÜS'teki 3 fabrikada, sektörün yapısına uygun olarak entegredir. Türkiye'de 1994 yılında 40.260 m³'ü ORÜS tarafından, toplam 1.322.000 m³ yonga levha üretilmiştir (KİGEM, 1997: 29).

3. Lif Levha: Yine yakacak odunun ve orman sanayii artıklarının sanayide değerlendirilmesi amacıyla, uzun çalışmalar sonucu Avrupa'da geliştirilen teknoloji ile, ağaç malzemenin ikamesi olarak ortaya çıkmıştır. Bu ürün mobilya, ambalaj ve inşaat sektöründe kullanılmaktadır. Türkiye'de lif levha üretimi düşüktür. Özel sektöre 1958'de, İzmir'de SELÜLİT ve 1959'da da İstanbul'da ELKA kurulmuştur. Bunu SÜMERBANK'ın 1962'de Bolu'da kurduğu SÜMERLİT ve ORÜS'ün 1976'da üretime geçen Artvin fabrikası izlemiştir. Ancak, ülkemizdeki talep yetersizliği, bu kuruluşların üretimlerini etkilemektedir. Çalışan kuruluşların toplam kapasitesi 56.600 m³/yıdır. Bunun 28.600 m³'ü ORÜS'ün ARTVİN fabrikasında üretilmiştir.1994 yılı toplam lif levha üretimi 65.000 m³, ORÜS'ün üretimi 16.658 m³'tür. Toplam kapasitenin %54'üne sahip olan ORÜS, üretimin %32'sini gerçekleştirmiştir. KKO oranı sektörde %80,7, ORÜS'te %84'tür (Ağaç-iş, 2000: 4).

4. Çimentolu Yonga Levha: Çimento ile ağaç yongalarının birleştirilerek tabakalar halinde dökülmesi ile meydana gelmektedir. Genelde prefabrike inşaatlarda kullanılmaktadır. Hazır olması ve kullanımı kolay olmasından dolayı acil ve süratli inşaatlarda kullanılmaktadır. Ülkemizdeki 17 Ağustos 1999 depreminde ortaya çıkan barınma ve konut açığı bu malzeme ile süratle giderilmiştir. Biri TEPE grubu ve diğeri ORÜS ARHAVİ fabrikası olmak üzere Türkiye'de bu alanda üretim yapan iki fabrika vardır. Toplam üretim 49.000 m³/yıl, ORÜS'ün kapasitesi 27.000 m³/yıldır. Ürünün talebi az olduğu için, bu alandaki darboğazlar aşılammıştır. 1994'te ORÜS, tek vardiyada 5271 m³ çimentolu yonga levha üretmiştir (KİGEM, 1997: 30).

5. Kaplama: Kaplama; ağaçların kağıt gibi soyularak kesilmesi ile meydana gelen bir üründür. Yapılan bu işlemle ağacın ekonomik değeri çok artmaktadır. Ağaç m³ olarak satılırken, kaplama m² olarak satılmaktadır. Örneğin 4 m³ ağaçtan yüzlerce m² kaplama çıkmaktadır. Bu da ağacın değerinin yükselmesini sağlamaktadır. Kaplama mobilya üretiminde kullanılmaktadır.

Ülkemizde ikisi 4,6 milyon m²/yıl kapasite ile ORÜS'e ait olmak üzere, toplam 130 milyon m²/yıl kapasiteli 32 adet kaplama fabrikası vardır. 1994 yılında 179.017 m²'si ORÜS tarafından, 4,9 milyon m² kaplama üretilmiştir. Toplam kapasitenin %10'una sahip ORÜS, üretimin 1,6'sını gerçekleştirmiştir. Sektör genelinde %60 olan KKO, ORÜS'te %87'dir (Ağaç-iş, 2000: 30).

6. Kontrplak: Kontrplak; ağaç kaplamalarının belli ebatlarda üst üste yapıştırılması ile elde edilen üründür. Bu ürün yardımcı inşaat malzemesi, ambalaj, mobilya, dekorasyon ve nakliye araçlarının yapımında kullanılmaktadır. Sağlam bir yapıya sahiptir. Ayrıca ağaçların verimli kullanılmasının bir örneğidir.

Türkiye'de 1930'dan başlayarak önemli atılımlar yapan kontrplak sanayiinde, 1990 yılı itibariyle toplam kapasite 120.000 m³ ve fabrika sayısı 20'dir. Bunlardan ORÜS'e ait her biri 6.000 m³ yıllık kapasiteye sahip Bolu (1980), Yenice (1982) ve Vezirköprü (1983) fabrikalarının toplam üretimi 1994 yılında 9.008 m³, Türkiye'nin toplam üretimi ise; 74.000 m³'tür. ORÜS'ün toplam kapasite içindeki payı %15 iken, üretim içindeki payı %18'dir. Toplam KKO %78'dir (KİGEM, 1997: 30).

7. Parke: Parke; ağaçtan elde edilen konut ve işyerlerinde yer kaplama malzemesi olarak kullanılan bir üründür. Parke üreten kuruluşlara ilişkin sağlıklı bilgi oldukça zordur. Bu olay sektörün yapısından kaynaklanmaktadır. Kayıtlı olan üretimden çok kayıt dışı üretim mevcuttur.

ORÜS'ce yayınlanan İ.Ü. Orman Fakültesinden iki öğretim üyesinin çalışmalarına göre 73 adet özel kuruluş belirlenebilmiştir. 750.000 m²'si ORÜS'ün 11 fabrikasında olmak üzere toplam kapasite 5.507.000 m²/yıldır. Ancak 73 özel sektör fabrikasının 67'sinin çalıştığı 4.400.000 m²'lik kapasiteye karşılık 2.325.000 m²'lik parke ürettiği saptanmıştır.1994'te ORÜS'te 280.801 m² parke üretimi yapılmıştır. Ülke genelinde toplam kapasitenin %14'üne sahip olan ORÜS, üretimin %14,5'ini gerçekleştirmiştir. Sektör genelinde %56 olan KKO, ORÜS'te %76'dır (Ağaç-iş, 2000: 4).

Parke üretimi nedeniyle ormanlarda çok büyük tahribatlar olmuş, kaçak kesimler nedeniyle ormanlar ve doğa çok zarar görmüştür. Ancak zamanımızda parke kullanımı azaldığından üretimde azalmıştır.

8. Ambalaj Sandığı: Ülkede toplam ambalaj sandığı kuruluşlarının ve kapasitelerini saptamak güçtür. Küçük aile işletmeleri biçiminde çalışan ve büyük bölümü kayıt dışı çalışmaktadır. Bu durum büyük ölçekli çalışan ve sigortalı işçi çalıştıran kuruluşların zararına olmaktadır. “Orman Sanayii Envanteri 1981” verilerine göre saptanan 1671 kuruluş, 64 milyon sandık üretmiştir. 1982 yılında da 19 kuruluşun işletmeye alınacağı belirtilen bu çalışmadan sonra ambalaj sanayiinin gelişme gösterdiği; ama verileri elde etmenin kolay olmayacağı söylenebilir. ORÜS, 3 milyon adet/yıllık Antalya Fabrikasının bu nedenlerden dolayı Pazar payı %1 gibi düşük düzeydedir (KİGEM, 1997: 31).

1993 yılında ülkemizde 1.900 milyon m³/yıl kapasiteli 2.722 ahşap ambalaj tesisi olduğu saptanmıştır. Sektör genelinde KKO %50 olup, bu oran ORÜS'te arz talep dengesine göre yıldan yıla değişmektedir. 1994 yılında kapasitesi iki ayda 150.000 adet, ambalaj sandığı olarak belirlenmiş olan Antalya fabrikasında diğer 10 ayda kereste üretimi planlanmıştır. 1994 yılı üretim 92 m³'tür (Ağaç-iş, 2000: 5).

9. Emprenye: Emprenye;"Ahşabın ve her çeşit mamullerinin özelliklerini bozan veya tahrip eden zarar ve zararlılara (çürümeye, çatlamaya, renk bozukluklarına, yıpranmaya, yangın vb.) karşı girişilen her türlü önleyici veya kurtarıcı işlemlerdir" şeklinde tanımlanmaktadır (Toker, 1988: 122).

Orman ürünlerinin uzun ve güvenli kullanılması için gerekli olan bir koruma şeklidir. Bu işlem yapılmadığında ağaç çabuk bozulur ve emniyetli değildir. Bu işlemin yapıldığı orman ürünleri madenlerde destek direkleri, telefon ve elektrik direkleri olarak kullanılmaktadır. Yapılan bu işlemle ağacın ömrü 50 yıldan fazla olmaktadır. (Toker, 1988: 124).

Bu nedenlerden dolayı emprenye orman ürünleri sanayiinde önemli bir yer tutmaktadır. ORÜS bu alanda Bolu'daki fabrikayı kurmuştur. ORÜS'ün 35.000 m³/yıllık Bolu'daki fabrikası ile birlikte ülkede 19 adet işletmede 589.000 m³ yıllık emprenye kapasitesi bulunmaktadır. ORÜS genelde tel direği, maden direği gibi kamu kuruluşlarının mallarını emprenye etmektedir. Kurum %8'lik pazar payına karşılık %27 kapasite ile çalışmaktadır. Sektör genelinde %30 olan KKO ORÜS'te %37'dir (KİGEM, 1997: 31).

10. Kapı ve Lambri: Kapı ve lambri inşaat sektöründe kullanılmaktadır. Ülkede hazır kapı ve lambri talebi artmaktadır. Bolu fabrikasında kapı ve lambri üretimine ilişkin iki üretim hattı oluşturulmuş, 1993 yılında 9.864 kapı üretilmiştir (KİGEM, 1997: 31).

9.3.3 ORÜS İşletmelerinde Kapasite Kullanımı

ORÜS İşletmelerinde kapasite kullanımı aşağıdaki Tablo 4.1'de görüldüğü gibi en yüksek seviyelerde gerçekleştiği görülmektedir. Üretim içindeki oranı ise düşük olması ORÜS'ün, tekeli bir kuruluş olmadığını göstermektedir.

Tablo 4.1 Türkiye Orman Ürünleri Sanayiinde Üretimde Kapasite Kullanımı (%)

Üretim Alanı	ORÜS'ün Üretimde Kapasite (%)	Özel Sekt. Üretim Kapasite (%)	ORÜS'ün Kapasite Kullanımı (%)	Özel Sektörün Kapasite Kul. (%)	ORÜS'ün Toplam Üretimde Payı (%)	Özel Sektör Üret. Payı (%)
Kereste	8	92	93	50	9	91
Yonga Levha	5	95	100	75	7	93
Kontraplak	15	85	78	60	53	47
Kaplama	10	90	87	83	20	80
Parke	14	86	76	56	10	90
Lif Levha	54	46	-	-	19	81
Ambalaj San.	4.6	95.4	56	50	1	99
Emprenye	-	-	37	27	-	-

Kaynak: TMMOB, 1994: 14.

9.3.4 ORÜS'ün Sermaye Yapısı

Orman Bakanlığı bünyesinde 102 milyon TL döner sermaye ile faaliyetlerini sürdürürken İDT'ye dönüştürülen ORÜS'ün sermayesi 1983'te 25 milyar TL ye, 1984'te 50 milyar TL ye 1990'da da 200 milyar TL ye yükseltilmiştir. ORÜS'ün 1.000 TL lik 200 milyon hissesi yarı yarıya A ve B tertibi olarak ikiye ayrılmış, 7 kişilik yönetim kurulu üyelerinin her birine 5'er hisse verilmiştir. Geriye kalan 199.999.965 hisse KOİ'dedir. 5 Mayıs 1994'te 94/13v sayılı YPK kararıyla 1 trilyon TL ye çıkarılan sermayenin tamamı, gelir ortaklığı senetleri karşılığı Hazine tarafından karşılanmasına karar verilmiştir (KİGEM, 1997: 32).

9.3.5 ORÜS'ün Yatırımları

ORÜS'ün, İDT statüsüne geçirilmesinden sonra ARDANUÇ, KALKIM ve ŞAVŞAT fabrikaları dışında kapasite veya ürün çeşidini artırıcı herhangi bir yatırım yapılmaz iken, buna karşılık 1985-1990 arasında 260 lojman yapılmış ya da satın alınmış, 15 misafirhane ve eğitim tesisi yapılmıştır. Yaklaşık 250 milyar TL değerinde lojman ve sosyal tesisler ile hizmet araçları, iş makineleri, saha betonlama ve diğer hizmetler için harcanan 350 milyar TL bir araya getirildiğinde, toplam 550 milyar TL lik üretime yönelik olmayan yatırım yapılmıştır. Yukarıda belirtilen 3 fabrikaya ise, üretime geçiş için 1993 yılında 3 milyar TL

harcanmıştır. Özelleştirme kapsamına alınmadan önce 14 Mayıs 1992'de, 92/T-42 sayılı YPK kararı ile, Türkiye-Azerbaycan ortaklığında, ORÜS'ün %20 hissesi bulunan 50.000 m³/yıl hammadde işleme kapasiteli tesisin sözleşmesi imzalanmış. Ancak Azerbaycan'ın iç sorunları nedeniyle faaliyete geçirilememiştir (Ağaç-ış, 2000: 5).

9.3.6 ORÜS'ün Zarar Etmesinin Nedenleri

ORÜS'ün zarar etmesinde rol alan faktörleri sermaye, hammadde, rekabet ve yatırım yetersizliği şeklinde dört başlık altında toplanmaktadır.

1. Sermaye Yetersizliği: 1983 yılında 25 milyar TL sermaye ile İDT statüsüne geçirilen ORÜS'ün sermayesi 1984'te 50 milyar TL ye yükseltilmiştir. Ancak bu sermayenin 1990 yılı sonuna kadar 35 milyar TL si ödenmiştir. 1991 yılında dokuzuncu ayında 200 milyar TL ye çıkarılan sermayenin 110 milyar TL si aynı yıl içinde, 10 milyar TL si 1992 yılında ve 45 milyar TL si de 1993 yılında ödenmiş, yani sermaye ödenmesi iki yılda tamamlanmıştır. ORÜS'ün 1993'te 2.3 trilyon TL, 1994'te ise 3.8 trilyon TL nakit işletme bütçesi olduğu düşünüldüğünde, sermayenin bu tutarı % 10'una bile ulaşmadığı, üstelik bunun da gecikmeli ödendiği açıkça görülmektedir (KİGEM, 1997: 37).

ORÜS'ün özelleştirme kapsamına alındığı 20.05.1992 tarihinden itibaren sermaye artımına yönelik talepler sonuç vermeyince ORÜS, işletme faaliyetlerini yürütebilmek için, yüksek faizli banka kredisi kullanmak zorunda kalmış ve 1993 yılı içinde 300 milyar TL faiz borcu altına girmiştir. ORÜS'ün ilk kez zarar ettiği 1991'de 73 milyar TL faaliyet, 38 milyar TL faiz zararı olmak üzere toplam 111 milyar TL zararı vardır. Bunda, Körfez krizi, ücretlerdeki %120'nin üzerinde artış ve kalkınma hızının negatif olması sonucu iç talebin daralması gibi etkilerin rolü olmuştur. Nitekim, 1992'de işletme faaliyet karına geçmiş (43 milyar TL) ve bu 1993'te de devam etmiştir (30 milyar TL). Ancak, faaliyet dışı zararlar artarak (1992'de 80 milyar TL, 1993'te 301 milyar TL) büyümüştür. 1994 yılında ise ORÜS'ün zararı 3.6 Trilyon TL ye yükselmiştir. Kısaca ORÜS'ün bilançosunun son satırında görünen zarar işletmeden değil, işletmenin işlemesine izin verilmemesinden kaynaklanmaktadır. Kapatma ya da satış kapsamındaki KİT'lerin tümü için veriler aynıdır.

Bunlar bilerek ve istenerek özel kaynaklardan borçlanmaya itilmiş ve borçlar katlanarak büyüyünce, zarar gösteren bilançolarla satışa zemin hazırlanmıştır (Ağaç-iş, 2000: 6).

2. Hammadde Yetersizliği : ORÜS'ün üretim faaliyetlerinde karşılaştığı en büyük sorun, hammadde temininde yaşanan güçlüklerdir. Ülkemizde hammadde satışında tekel konumunda olan Orman Genel Müdürlüğü (OGM) ile ORÜS'ün arasında yapılan Protokoller, OGM'nin tek yanlı davranışları nedeniyle uygulanamamakta, protokolde öngörülen miktar ve kalite tomruk verilmediği gibi, fiyatlarda protokol dışı yükseltilmektedir (Ağaç-iş, 2000: 6).

3. Rekabet Yetersizliği : Piyasada tekel konumunda olmayan ORÜS'ün özel sektörün bir kez ödediği, hammadde satışında %3 Özel İdare Hissesi ve %3 ORKÖY fonunu 1992 yılı Haziran ayından 1994 yılı Temmuz ayına kadar hem alımda hem satışta olmak üzere iki kez ödemek zorunda kalmıştır. Ayrıca bütün KİT'ler gibi, emekli olan işçileri için özel sektörün ödemediği sosyal yardım zammı ödemiştir. ORÜS yine özel sektörden farklı olarak, ürünlerini standartlara uygun olarak ürettiğinden, maliyetleri %40-50 oranında yükselmektedir (KİGEM, 1997: 38).

4. Yatırım Yetersizliği : ORÜS'ün KİT statüsüne geçirildiği 1983 yılından itibaren ARHAVİ fabrikası dışında, teknolojik yenileme ve ürün çeşidini artırma konusunda yatırımlar yapmamış, yatırım talepleri ödenek yetersizliği gerekçesi ile geri çevrilmiştir (Ağaç-iş, 2000: 6).

9.4 Özelleştirme Nedenleri ve ORÜS

Özelleştirme nedenlerinden biri olan özel sektörün harekete geçirilmesi ve onlara yatırım imkanları sağlanması ilkesinin önündeki engel ORÜS olmadığı gözlemlenmiştir. Çünkü ORÜS, genelde gelişmemiş bölgelere yatırımlarını yapmış ve bu yörelere ekonomik ve toplumsal canlılık getirmiştir. Ayrıca yapılan yatırımla bulunduğu yöreye yeni sermaye akışını sağlamıştır. Çalışanların aldığı ücretler geri kalmış bölgenin kalkınması ve gelişmesinde önemli bir faktör olmuştur.

Özel sektör bu alandaki yatırımlarını daha çok Marmara bölgesine yığmıştır. Özel işletmelerin çoğu atıl kapasite ile çalıştığı tespit edilmiştir. Bu anlamda piyasa güçlerinin ekonomiyi yeterince harekete geçirmesi söz konusu olmazken, geri kalmış yörelerde kurulan ORÜS işletmelerinin özelleştirilmesi sonucunda hem işçiler hem de yöre halkı ekonomik açıdan kayıplara uğramış ve yörelerinden göç etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Ayrıca özel sektör ile ORÜS çalışanları arasındaki ücretleri çok farklı olduğu görülmüştür. Çalışanlar, ORÜS'te yüksek ücret alırken, özel sektörde asgari ücretle çalıştıkları tespit edilmiştir (TMMOB, 1994).

Özelleştirme nedenlerinden birisi olan verimlilik ve üretkenliğin artırılması ilkesi bu sektörde ORÜS öncülük etmektedir. Özel sektör bu alanda da atıl ve verimsiz çalışmakta olduğu tespit edilmiştir.

ORÜS'ün hammadde verimliliği, 1980 yılında %62,5 iken, düzenli bir yükselişle 1989'da %71,4'e ulaşmıştır. Aynı dönemde işgücü başına düşen katma değer de düzenli bir artış göstermiştir. Kapasite kullanım oranı ise hemen her ürün çeşidine özel sektörden daha fazlayken; yapılan özelleştirme neticesinde VEZİRKÖPRÜ, BARTIN, YENİCE ve ARHAVİ işletmelerinin haricindeki işletmeler çalıştırılmamış, çalıştırılan bu dört işletmede ise verimlilik %50'yi aşamamıştır (KİGEM, 1997: 38).

Özelleştirme nedenlerinin diğeri ise; özelleştirme sonrası özel sektör elinde kalite ve çeşitliliğin artacağı görüşüdür. Bu alanda da ORÜS diğerlerine göre öncü kuruluş olduğu gözlenmiştir.

Mal ve hizmet standardı konusunda özel sektöre uzun yıllar öncülük eden ORÜS standartlara uygun üretimini miktar ve nitelik olarak geliştirmiş, ölçek büyüklüğü ve ürün çeşitliliği yönünden Balkanlar ve Orta doğuda tek, Avrupa'da ise sayılı kuruluşlardandır. Mal satışında ebatlar tam olarak alıcıya teslim edilmektedir (Ağaç-iş, 2000: 7).

Özelleştirme nedenlerinden bir başkası da; özel sektörün modern teknoloji ve yönetim tekniklerini kullanarak üretim yapmasıdır. ORÜS'ün kuvvetli sermayesi ve araştırma imkanları ile teknolojiyi en iyi kullanan bir kurum olmuştur.

1970'li yıllardan başlayarak özel sektörden alınan kereste fabrikalarının teknolojik yenilenmesi 1983 yılına kadar yapılmış ve kapasiteleri arttırılmıştır. Kontrplak, yonga levha, lif levha ve çimentolu yonga levha gibi fabrikalar zamanlarının son teknolojilerine göre kurulmuş ve işletilmiştir (KİGEM, 1997: 39).

ORÜS yukarıda da belirtildiği gibi tekel değildir ve ürünleri sübvansede edilmemektedir. Özelleştirme nedenlerinden kabul edilen KİT'lerin tekel konumunda olmaları ve fiyatları tespit etmeleri ve bu şekilde dolaylı vergileri arttırdıkları ORÜS için geçerli olmamaktadır.

Bu nedenle maliyet ve fiyat artışı yoluyla dolaylı vergi oluşturmadığı gibi, özel sektörün fiyat ve ürün kalitesini belli bir dengede tutmasını sağlamaktadır. ORÜS'ün varlığı piyasada fiyatların aşırı yükselmesini önlemekte ve ürünlerin standarda uygunluğu özel sektörün de standarda önem vermesine yol açmaktadır (KİGEM, 1997: 39).

Kapasite yönünden ülke genelinde kereste %8, yonga levhada %5, lif levhada %54, çimentolu levhada %57, Kontrplakta %15, kaplamada %10, parkede %14, ambalaj sandığında %1, empenyede %6'dır (TMMOB, 1994: 14).

Görüldüğü gibi ülkemizde orman ürünleri sanayii özel sektör ağırlıklıdır ve denge kamu mülkiyeti aleyhindedir. Özelleştirme nedenlerinden olan endüstride kamu ve özel sektör arasındaki dengenin, özel sektör yönünde değiştirilmesi bu alanda uygulaması zaten yapılmış olduğu yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır.

9.5 ORÜS'te Özelleştirme Uygulamaları

ORÜS'te yapılan özelleştirme çalışmalarında genelde uygulanan metot, işletmelerin blok satışı yöntemidir. Özelleştirilen işletmelerde üretimin devam etmesi için satın alanlara üç yılı üretim zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca üretim için satın alanda belli bir miktar taahhüt alınmıştır. Bu taahhüdü yerine getirmeyenlere cezai müeyyideler uygulanmıştır. Satılan işletmenin devrinden üç yıl sonra satın alan istediğini yapabilecektir. AYANCIK, ESKİPAZAR ve YENİCE işletmeleri çalışanlar ve yöre halkının kurmuş oldukları şirketlere verilmiştir. ARDEŞEN işletmesi bedelsiz olarak Karadeniz Teknik Üniversitesine devredilerek özelleştirilmiştir. ORÜS'e bağlı olan işletmelerin özelleştirme öncesi ve sonrası olarak incelenmesi gerekmektedir. İşletmeler özelleştirildikten sonra

ORÜS Kurumu A.Ş. ÖİB'nin 24.09.1998 Tarih ve 992 Sayılı Kararı ile 28.02.2000 tarihinde Türkiye Selüloz ve Kağıt İşletmeleri A.Ş. ne (SEKA) bağlanmıştır.

ORÜS'ün özelleştirilen işletmelerinin satın alanların işletmeleri üç yıl işletmeleri ve bu zamanda taahhüt ettikleri yıllık üretim miktarlarını gerçekleştirmek mecburiyetindedir. Bu üretim gerçekleşmediği zaman ÖİB tarafından ceza uygulamasına gidilmektedir. Burada yapılan işletmelerin çok değerli durumda olan arazilerinin düşük fiyattan alınıp satılmasını önlemek ve bulunduğu yöreye ekonomik katkının devamını sağlamaktır.

9.5.1 ORÜS'ün Özelleştirme Kapsamında Olan ve Özelleştirilen İşletmeleri

ORÜS'e ait 23 işletme, 78 gayrimenkul ve 38 taşınmaz özelleştirme kapsamına alınmıştır. Yapılan özelleştirme çalışmaları sonucunda ORÜS'e ait 21 işletme özelleştirilmiş ve 2 işletmede SEKA'ya devredilmiştir. 78 gayrimenkul ve 38 taşınmaz ise satılmıştır. Ayrıca ORÜS'e ait bazı taşınmaz ve gayrimenkullar bedelsiz olarak diğer devlet kurum ve kuruluşlarına devredilmiştir. Bu işlemler sonucunda Mart 2000 tarihinde ORÜS A.Ş. tasfiye edilerek SEKA'ya bağlanmıştır.

1. AKKUŞ İŞLETMESİ

İli : Ordu

İlçesi : Akkuş

Kuruluş Yılı : 1957

Kuruluş Kapasitesi : 20.000 m3 tomruk/yıl kereste

İşletme Sahası Toplamı : 131.005 m2

Kapalı Alan Toplamı : 14.400 m3		Açık Alan Toplamı : 116.605 m2	
Yönetim Binaları	320 m2	Betonlanmış Alan	8.544 m2
İmalathane Binaları	2.423 m2	Betonlanmamış Alan	108.061 m2
Mamul Ambarları	8.503 m2		
Diğer Yrd. Hiz. Binaları	1.760 m2		
Lojmanlar	3.400 m2 (43 adet)		

Sosyal Binalar 620 m2

İşletme 1953'te projelendirilerek 1955'de kuruluş çalışmalarına başlamış ve iki yılda tamamlanarak 20.000 m3/yıl tomruk işletme kapasitesiyle üretime geçmiştir. 1971'de katarak makineleri kaldırarak şerit testereli makineler kurulmuş ve tomruk biçme kapasitesi 30.000 m3/yıla çıkarılmıştır. İşletmede ayrıca 50.000 m2/yıl kapasiteli bir parke ünitesi vardır (KİGEM, 1997: 23-24).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri: 12.986.000.000.-TL (1.517.942 ABD Doları)
Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi: 12.11.1999
Resmi Gazete Yayınlanma Tarih ve Sayısı: 17.11.1999/23879
Satış Tarihi: 27.12.1999
Satın Alan: GÜNER ÇAKIROĞLU
Onaylanan Satış Değeri: 195.120.000.000.-TL (360.000 ABD Doları)
Çalışan İşçi Sayısı: 83 (12.11.1999)

Yurtbank kredisi ile satın alınmak istenen işletme, devletin bu bankaya el koyması nedeniyle satış gerçekleşmemiştir (Ağaç-ış, 2000: 16).

2. ANTALYA İŞLETMESİ

İli : Antalya

İlçesi : Merkez

Kuruluş Yılı : 1970

Kuruluş Kapasitesi : 3 milyon adet/yıl ambalaj sandığı

İşletme Sahası Toplamı : 90.375 m2

Kapalı Alan Toplamı : 10.990 m2 **Açık Alan Toplamı : 79.385 m2**

Yönetim Binaları 450 m2 Betonlanmış Alan 5.950 m2

İmalathane Binaları 3.000 m2 Betonlanmamış Alan 73.435 m2

Mamul Ambarları	3.900 m2
Di. Yrd. Hiz. Binaları	210 m2
Lojmanlar	1.480 m2
Sosyal Binalar	960 m2
Eğitim Tesisleri	990 m2

Antalya'da ormanlarının bol olması ve sanayi odununun ambalaj sandığı olarak değerlendirilmesi amacıyla 1967'de kuruluş çalışmalarına başlanmış ve 1973'te fiilen üretime geçmiştir. Kurulduğu ilk yıllarda pazarlamadan kaynaklanan nedenlerle zarar eden tesise, 1983'te üretime geçen 20.000 m3/yıl tomruk biçme kapasiteli bir kereste ünitesi ilave edilmiştir. Tesis, 1988'de yeni yapılan imalathane binasına taşınmıştır. Diğer taraftan, 1981'de ambalaj sandığı üretim tesisine iki adet milimleme makinesi eklenerek daha kolay satılabilen demonte sandık üretimine geçilmiştir. Son yıllarda daha ucuz ve kullanımı daha kolay plastik ambalaj sanayiinin gelişmesiyle önce tel dikişli daha sonra da demonte ambalaj sandığının satışında duraklama olmuş ve buna bağlı olarak üretim düşürülmüştür (KİGEM, 1997: 4).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri:	102.126.000.000.-TL (11.950.000 ABD Doları)
Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi:	19.01.1996 -96/4
Resmi Gazetenin Yayın Tarihi ve No:	20.01.1996/22529
Satış Tarihi :	13.02.1996
Onaylanan Satış Değeri:	211.000.000.000.-TL (3.311.726 \$)
Satın Alan:	ÖZ MUTLU MADENCİLİK İNŞAAT ve TİCARET A.Ş.
Çalışan İşçi Sayısı:	63 (27.02.1996)
Özelleştir. İd. İş. Öde. Kıd. Tazminatı Tutarı:	33.000.000.000.-TL

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu:

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 25.000 m3/yıl tomruk biçme

Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktarı (m3): 500

İşletmenin Fiili Teslim Tarihi: 27.02.1996 (Üretime başlanmıştır)

Gerçekleşme	1. yıl (1997)	2. yıl (1998)	3. yıl (1999)
Miktarı (m3)	586	616	519

Oranı (%)	117	123	104
-----------	-----	-----	-----

Üç yıl çalışma zorunluluğu bittiğinden işletmede Mart 1999 tarihinden itibaren üretim durmuştur (ÖİB, 2001).

İşletmede faaliyet durduğundan çalışanların işine son verilmiştir (Türk-iş, 2000:217).

3. ARDANUÇ İŞLETMESİ

İli : Artvin

İlçesi : Ardanuç

Kuruluş Yılı : 1979

Kuruluş Kapasitesi : 20.000 m3 tomruk/yıl

İşletme Sahası Toplamı : 77.008 m2

Kapalı Alan Toplamı : 2.084 m2	Açık Alan Toplamı : 74.924 m2
Yönetim Binaları 204 m2	Betonlanmış Alan 680 m2
İmalathane Binaları 1.209 m2	Betonlanmamış Alan 74.244 m2
Sosyal Binalar 671 m2	

Orman köylülerin kalkınmasına katkıda bulunarak, mevcut ormanların korunmasını sağlamak amacıyla yapımı tamamlandıktan sonra Orman Köy Kalkındırma Kooperatiflerine devredilmek üzere ORKÖY Daire başkanlığınca 1979'da 12 adet orman ürünü entegre tesisinin yapımı ORKOP projesi olarak yatırım programına alınmıştır. DTP tarafından ORKOP projesinin ORKÖY adına ORÜS tarafından yapılması öngörülünce 22.06.1979 tarihli protokol ile projelerin yapımına başlanmıştır. ORKOP projelerinden birisi olarak 1979'da yapımına başlanan Ardanuç Kereste Fabrikası 1984'te tamamlanmış ve ORKÖY'e teslim edilmiş, ancak kuruluş amacı gereği Orman Köyleri Kalkındırma Kooperatifine devredilemediği için üretime geçememiş, 23.03.1992'de ORÜS'e devredilmiş ve 1993'te üretime başlayabilmiştir.

20 Ocak 1996 tarih ve 22529 Sayılı Resmi Gazete de Yayınlanan; 19.01.1996 tarih ve ÖİB-K-01 kararı ile 12.000.000.000.-TL. bedelle Nihat ARI'ya satılmasına karar vermiş

fakat fabrikanın arazisinin tapusu Orman Genel Müdürlüğüne ait olmasından dolayı devir teslim gerçekleştirilememiştir (Ağaç-iş, 2000: 17).

4. ARDEŞEN İŞLETMESİ

İli : Rize

İlçesi : Ardeşen

Kuruluş Yılı : 1958

Kuruluş Kapasitesi : 10.000 m³ tomruk/yıl kereste, 30.000 m²/yıl parke

İşletme Sahası Toplamı : 64.426 m²

Kapalı Alan Toplamı : 16.518		Açık Alan Toplamı : 47.908 m²	
Yönetim Binaları	600 m ²	Betonlanmış Alan	18.378 m ²
İmalathane Binaları	4.944 m ²	Betonlanmamış Alan	29.530 m ²
Mamul Ambarları	4.682 m ²		
Diğer Yrd. Hiz. Binaları	1.441 m ²		
Lojmanlar	2.552 m ² (24 adet)		
Sosyal Binalar	2.299 m ²		

İşletmenin inşaatına 1954'te başlanmış, 1958'de tamamlanmıştır. Başlangıçta 10.000 m³/yıl tomruk işleyen ve yılda 30.000 masif parke üreten fabrika, 1972'de teknolojik yenilemeye tabi tutulmuş ve 30.000 m³/yıl (tek vardiyada) kereste, 50.000 m²/yıl da parke üretecek hale getirilmiştir (KİGEM, 1997: 8).

Özelleştirme Yüksek Kurulunun 13.01.1998 Tarih ve 98/06 sayılı kararı ile kapatılıp arazisi Karadeniz Teknik Üniversitesine bedelsiz olarak devredilmiştir. Çalışan 73 işçinin işlerine son verilmiştir (ÖİB, 2001: 56).

5. ARHAVİ İŞLETMESİ

İli : Artvin

İlçesi : Arhavi

Kuruluş Yılı : 1987

Kuruluş Kapasitesi : 27.000 m3/yıl çimentolu yonga levha

İşletme Sahası Toplamı : 99.140 m2

Kapalı Alan Toplamı :	12.054 m2	Açık Alan Toplamı :	87.086 m2
Yönetim Binaları	700 m2	Betonlanmış Alan	12.000 m2
İmalathane Binaları	5.000 m2	Betonlanmamış Alan	75.086 m2
Mamul Ambarları	1.500 m2		
Diğer Yrd. Hiz. Binaları	800 m2		
Lojmanlar	2.254 m2 (23 adet)		
Sosyal Binalar	1.800 m2		

Artvin İşletmesi gibi yörenin artık sanayii odunlarını değerlendirmek amacıyla 1980'de inşaatına başlanmış, 1987'de üretime geçirilmiştir. Yıllık kapasitesi 3 vardiyada 27.000 m3/yıl olan tesiste, hammadde olarak yonga ile birlikte çimento da kullanılarak daha çok inşaat malzemesi niteliğinde levha üretilmektedir (KİGEM, 1997: 7).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri:	37.320.000.000.-TL (4.362.361 ABD Doları)
Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi:	23/02/1998-98/15
Resmi Gazetenin Yayın Tarihi:	25.02.1998/23269
Satış Tarihi:	25.03.1998
Alıcı Firma:	ÇELİKLER TURİZM ve GIDA SAN. Ve TİC. LTD. ŞTİ.
Onaylanan Satış Değeri:	694.608.000.000.-TL (2.900.000 ABD Doları)
Çalışan İşçi Sayısı:	49 (26.03.1998)
Ödenen Kıdem tazminatı tutarı:	77.485.620.800.-TL (Ağaç-ış, 2000: 15).

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu:

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 27.000 m3/yıl çimentolu yonga levha

Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktar: 2.728 m3 çimentolu yonga levha vb.

İşletmenin Fiili Teslim Tarihi: 26.03.1998 (üretim başlamıştır).

Gerçekleşme	1. yıl (1998)	2. yıl (1999)	3. yıl (2000)
-------------	---------------	---------------	---------------

Miktarı (m3)	7.094	14.242	-
Oranı (%)	260	522	-

İkinci yıl sonunda üretim durmuştur ve çalışanların işlerine son verilmiştir (ÖİB, 2001).

6. ARTVIN İŞLETMESİ

İli : Artvin

İlçesi : Merkez

Kuruluş Yılı : 1968

Kuruluş Kapasitesi : 28.600 m3 tomruk/yıl lif levha

İşletme Sahası Toplamı : 68.935 m2

Kapalı Alan Toplamı :	18.307 m2	Açık Alan Toplamı :	50.628 m2
Yönetim Binaları	700 m2	Betonlanmış Alan	45.000 m2
İmalathane Binaları	7.875 m2	Betonlanmamış Alan	5.628 m2
Mamul Ambarları	2.388 m2		
Diğer Yrd. Hiz. Binaları	1.449 m2		
Lojmanlar	4.095 m2 (39 adet)		
Sosyal Binalar	1.800 m2		

İşletme Türk-Sovyet Hükümetleri arasında imzalanan 11.08.1967 tarihli sözleşme ile temin edilen krediden yararlanarak yapılmıştır. 1968 yılında inşaatına başlanılan bu tesis 20.04.1976 tarihinde üretime geçmiştir. Tesisle kereste üretimine elverişli olmayan odunlar ile kereste artıkları hammadde olarak kullanılıp lif levha üretilmektedir. Yakılabilecek odunlar ile sanayi artıklarının değerlendirildiği bu fabrika; 3 vardiyada 28.600 m3/yıl lif levha üretim yapabilecek kapasitededir (Ağaç-ış, 2000: 14).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri: 155.907.000.-TL (18.224.079 A.B.D. Doları)
 Özelleştirme Yüksek Kurulunun Karar No: 07.09.1998-98/65

Resmi Gazetenin Yayın Tarihi:	08.09.1998/23457
Satış Tarihi:	09.10.1998
Onaylanan Satış Değeri:	547.860.000.000.TL (2.000.000. ABD Doları)
Satın Alan:	ARTVİN İMALAT ve SANAYİİ TİCARET A.Ş.
Çalışan İşçi Sayısı:	68 (15.10.1998)
Kıdem Tazminatı Tutarı	286.876.164.000.-TL (Ağaç-iş, 2000: 14)

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu :

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 28.600 m3/yıl lif levha

Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktarı: 11.566 m3/yıl lif levha

İşletmenin 15.10.1998 tarihinde satın alana teslim edildiği halde üretime başlanmamıştır. ÖİB satın alana şartnamede mevcut olan cezai müeyyideyi uygulamıştır. Bu işlemden sonra işletme 19.11.1999'da üretime başlamıştır. İşletmede çalışanların sayısı 68'de 5 kişiye düşmüştür (ÖİB, 2001).

Mobilya sektöründe kullanılan bu işletmenin ürettiği lif levhalar, kalite yönünde üstündür. Ancak işletme özelleştirildikten sonra üretime ara vermesi ve hammadde yetersizliğinden ve kalitenin düşmesinden pazar payını da kaybetmiştir.

7. AYANCIK İŞLETMESİ

İli : Sinop

İlçesi : Ayancık

Kuruluş Yılı : 1929

Kuruluş Kapasitesi : 40.000.m3 tomruk/yıl kereste

İşletme Sahası Toplamı : 190.161 m2

Kapalı Alan Toplamı : 38.003 m2 **Açık Alan Toplam : 152.158 m2**

Yönetim Binaları 560 m2 Betonlanmış Alan 25.463 m2

İmalathane Binaları	14.454	Betonlanmamış Alan	126.695 m2
Mamul Ambarları	15.541 m2		
Di. Yrd. Hiz. Binaları	228 m2		
Lojmanlar	4.970 m2	(60 adet)	
Sosyal Binalar	750 m2		
Eğitim Tesisleri	1.500 m2		

Kereste fabrikası bir Belçika firmasının önderliğinde Zingal (Zindan ve Çangal Ormanları Türk Anonim Şirketi) tarafından kurulmuş ve 18 yıl işletilmiştir. Şirketin sözleşmesi 1945 yılında feshedilerek, İşletme Devlet Orman İdaresince çalıştırılmaya başlanmıştır. 1972'ye kadar şirketten devralındığı durumuyla işletilen fabrika, daha sonra teknolojik yenilemeye tabi tutularak ana ve tali kesici makinelerin konulmasıyla 100.000 m3/yıl tomruk işleme kapasitesine kavuşturulmuştur. Sonradan yurt içi yonga levha ihtiyacının ön plana geçmesiyle kereste fabrikasının artıklarını işlemek üzere entegre çalışan yonga levha fabrikası kurulmuş ve 1975'te üretime geçmiştir. Yonga levha fabrikasının üretim kapasitesi 23.000 m3/yıl yonga levhadır. İşletmenin ayrıca 125.000 m2/yıl kapasiteli bir parke tesisi vardır (KİGEM, 1997: 11).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptanan İşletme Değeri:	170.771.000.000.-TL (19.970.000 ABD Doları)
Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi:	19.01.1996-96/4
Resmi Gazetenin Yayın Tarihi:	20.01.1996/22529
Satış Tarihi:	05.02.1996
Onaylanan Satış Değeri:	200.000.000.000.-TL (3.180.560 ABD Doları)
Satın Alan:	AYORSAN A.Ş.
Çalışan İşçi Sayısı:	214 (19.01.1996)
Özelleştirme İd. İş. Öde. Kıd. Tazminatı Tutarı:	97.920.000.000.-TL

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu:

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 40.000 m3/yıl kereste
Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktar: 10.000 m3/yıl kereste
İşletmenin Fiili Teslim Tarihi: 12.03.1996 (üretim başlamıştır)

Gerçekleşme	1. yıl (1998)	2. yıl (1999)	3. yıl (2000)
Miktarı (m3)	14.846	15.469	16.444
Oranı (%)	148	155	164

İşletmede üretim devam etmektedir. Çalışan işçi sayısı 90'a düşmüştür (ÖİB, 2001).

İşletmede çalışanlardan sendikalı işçi kalmamıştır (Türk-iş, 2000: 217).

8. BAFRA İŞLETMESİ

İli : Samsun

İlçesi : Bafra

Kuruluş Yılı : 1929

Kuruluş Kapasitesi : 15.000 m3 tomruk/yıl kereste

İşletme Sahası Toplamı : 246.293 m2

<u>Kapalı Alan Toplamı : 12.580 m2</u>		<u>Açık Alan Toplamı : 97637 m2</u>	
Yönetim Binaları	130 m2	Betonlanmış Alan	20.925 m2
İmalathane Binaları	2.941 m2	Betonlanmamış Alan	212.248 m2
Mamul Ambarları	5.740 m2		
Diğer Yrd. Hiz. Binaları	1.607 m2		
Lojmanlar	2.082 m2 (31 adet)		
Sosyal Binalar	620 m2		

Özel teşebbüsçe kurulan fabrikanın inşaatına 1929'da başlanmış, 1931'de üretime geçilmiş, 1944'te de devlet tarafından satın alınmıştır. 1977'de teknolojik yenilemeye tabi tutulan tesise ana ve tali kesici makineler ilave edilmiş ve 1982'de 30.000 m3/yıl tomruk işleme kapasitesine ulaştırılmıştır. Daha sonra fabrikaya 50.000 m2/yıl kapasiteli bir de parke tesisi eklenmiştir (KİGEM, 1997: 12).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri: 71.771.000.000.-TL (8.395.000 ABD Doları)

Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi: 19.01.1996-96/4

Resmi Gazetenin Yayın Tarihi: 20.01.1996/22529
Satış Tarihi: 12.02.1996
Onaylanan Satış Değeri: 201.000.000.000-TL (3.168.248 ABD Doları)
Satın Alan: KURPA PAZARLAMA VE TİC. A.Ş. Çalışan
İşçi Sayısı: 100 (19.01.1996)
Öz. İd. İş. Öde. Kıd. Tazminatı Tutarı: 52.855.000.000.-TL (Ağaç-iş, 2000: 18).

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu:

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 30.000 m3/yıl kereste

Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktar: 2.000 m3/yıl kereste

İşletmenin Fiili Teslim Tarihi:28.02.1996 (üretim başlamıştır).

Gerçekleşme	1. yıl (1997)	2. yıl (1998)	3. yıl (1999)
Miktarı (m3)	6.142	2.337	2.034
Oranı (%)	307	117	102

İşletme Mart 1999 tarihinde üç yıl üretim taahhüdü bittiğinden üretim durmuştur.
Çalışanların işlerine son verilmiştir ve işletme üretime kapatılmıştır (ÖİB:2001).

9. BARTIN İŞLETMESİ

İli : Bartın

İlçesi : Merkez

Kuruluş Yılı : 1970

Kuruluş Kapasitesi : 30.000 m2 tomruk/yıl kereste, 100.000 m2/yıl mozaik parke,
50.000 m2/yıl masif parke

İşletme Sahası Toplamı : 110.145 m2

Kapalı Alan Toplamı : 12.508 m2	Açık Alan Toplamı : 97.637 m2
Yönetim Binaları 600 m2	Betonlanmış Alan 23.262 m2
İmalathane Binaları 3.655 m2	Betonlanmamış Alan 74.375 m2
Mamul Ambarları 4.648 m2	
Diğer Yrd. Hiz. Binaları 855 m2	
Lojmanlar 1.550 m2 (15 adet)	

Sosyal Binalar 1.200 m2

Kereste fabrikasının yapımına 1967'de başlanmış, 1970'te üretime geçmiştir. Kapasitesi tek vardiyada 30.000 m3/yıl tomruk karşılığı kerestedir. İşletmede ayrıca, yılda tek vardiyada 50.000 m2/yıl masif parke, 100.000 m2/yıl mozaik üretebilecek tesisler vardır (KİGEM, 1997: 13).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri: 23.679.000.000.-TL (2.767.855 ABD Doları)
Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi: 30.08.1997-97/28
Resmi Gazetenin Yayın Tarihi: 09.09.1997/23105
Satış Tarihi: 31.10.1997
Onaylanan Satış Değeri: 297.020.400.000.-TL (1.640.000 ABD Doları)
Satın Alan: ÖZDEMİR İNŞAAT-ORFEN LTD ŞTİ ORT. GİRİŞİM
Çalışan İşçi Sayısı: 76 (09.09.1997)
Öz. İd. İş. Öde. Kıd. Tazminatı Tutarı: 101.402.000.000.-TL

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu:

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 30.000 m3/yıl kereste
Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktar: 9.740 m3/yıl kereste ve parke
İşletmenin Fiili Teslim Tarihi:12.11.1997 (üretim başlamıştır).

Gerçekleşme	1. yıl (1999)	2. yıl (2000)	3. yıl (2001)
Miktarı (m3)	12.653	25.677	-
Oranı (%)	130	264	-

İşletme Mayıs 1998'de Bartın bölgesinde meydana gelen sel nedeniyle bir yıl geç üretime başlamıştır. Çalışan işçi sayısı artmıştır (164). Üretime devam edilmektedir (ÖİB,2000)
İşletmede sendikalı işçi kalmamıştır (Türk-iş, 2000:217).

10. BOLU İŞLETMESİ

İli : Bolu

İlçesi : Merkez

Kuruluş Yılı : 1923

Kuruluş Kapasitesi : 40.000 m3 tomruk/yıl kereste

İşletme Sahası Toplamı : 274.253 m2

Kapalı Alan Toplamı : 33.167 m2		Açık Alan Toplamı : 241.086 m2	
Yönetim Binaları	600 m2	Betonlanmış Alan	40.284 m2
İmalathane Binaları	14.101 m2	Betonlanmamış Alan	200.802 m2
Mamul Ambarları	10.069 m2		
Diğer Yrd. Hiz. Binaları	3.699 m2		
Lojmanlar	5.177 m2 (52 adet)		
Sosyal Binalar	3.352 m2		

İşletme 1923 yılında özel bir şirket olan Titaş tarafından kurulmuş, 1944'te devlet tarafından satın alınmıştır. 1970'te teknolojik yenilemeye başlanan işletmenin bünyesinde bugün kontrplak, kaplama, yonga levha, iki adet kereste ve emprenye fabrikası vardır. Yeni imalatta kereste ünitesinin tek vardiya 70.000 m3 tomruk/yıl, yonga levha ünitesinin 2 vardiyada 15.000 m3/yıl kontrplak, kaplama ünitesinin iki vardiyada 2.250.000 m2/yıl, emprenye ünitesinin 35.000 m3/yıl kapasitesi vardır (Ağaç-iş, 2000: 20).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri:	150.646.000.000.-TL (17.609.117 ABD Doları)
Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi:	27.12.1999-99/89
Resmi Gazetenin Yayın Tarihi:	02.01.2000/23924
Onaylanan Satış Değeri:	5.800.000 ABD
Satış Tarihi:	27.09.2000
Satın Alan:	BAKSAŞ-ORFEN ORTAK GİRİŞİM GRUBU

İşletmenin devri çalışmaları devam ettiğinden dolayı henüz bir üretim olmamıştır.

1. BOLU Emprenyeleme Tesisinin Satışı

Satış Tarihi: 19.03.1998
Onaylanan Satış Tutarı: 50.013.330.000.-TL (211.000 ABD Doları)
Satın Alan: BAKSAŞ AHŞAP KORUMA SAN.A.Ş.
Çalışan İşçi Sayısı: 6 (23.03.1998)

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu:

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 35.000 m3/yıl kereste
Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktar: 7.014 m3/yıl kereste
İşletmenin Fiili Teslim Tarihi: 23.03.1998 (üretim başlamıştır)

Gerçekleşme	1. yıl (1999)	2. yıl (2000)	3. yıl (2001)
Miktarı (m3)	2.211	4.821	-
Oranı (%)	32	69	-

İşletmeyi alanın taahhüdünü yerine getirmediğinden iki yılda ceza uygulaması yapılmıştır.
İşletmede çalışanların sayısı 13'e çıkmıştır (ÖİB,2000).
İşletmede çalışan sendikali işçi kalmamıştır (Türk-iş, 2000: 218).

11. BORÇKA İŞLETMESİ

İli : Artvin

İlçesi : Borçka

Kuruluş Yılı : 1953

Kuruluş Kapasitesi : 15.000 m3 tomruk/yıl kereste

Kapalı Alan Toplamı :	6.388 m2	Açık Alan Toplamı :	33.432 m2
Yönetim Binaları	150 m2	Betonlanmış Alan	1.365 m2
İmalathane Binaları	1.000 m2	Betonlanmamış Alan	32.067 m2

Mamul Ambarları	2.978 m2
Diğer Yrd. Hiz. Binaları	200 m2
Lojmanlar	1.600 m2 (18 adet)
Sosyal Binalar	460 m2

Fabrikanın inşaatına 1951'de başlanmış, 1953'te üretime gerçekleştirilmiştir. Üretimi katraş makinelerle yapılan tesise 1963 ve 1964 yıllarında birer katraş daha ilave edilerek kapasite tek vardiyada 25.000 m3/yıl çıkarılmıştır. Fabrikada ibreli tomruk işlenmektedir. Tesis 1990'da yeni yapılan imalathane binasına taşınmış ve gerekli modern ilaveler yapılarak yenilenmiştir (KİGEM, 1997: 10).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri:	66.260.000.000.-TL (7.745.178 ABD Doları)
Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi:	15.08.1998-ÖİB-K-09
Onaylanan Satış Değeri:	221.520.000.000.-TL (750.000 ABD Doları)
Satış Tarihi:	16.11.1998
Satın Alan:	ARTVİN İMALAT SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.
Çalışan İşçi Sayısı:	76 (24.11.1998)
Öz. İd. İş. Öde. Kıd. Tazminatı Tutarı:	270.000.000.000.-TL

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu:

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 25.000 m3/yıl kereste
Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktar: 4.859 m3/yıl kereste
İşletmenin Fiili Teslim Tarihi: 24.11.1998 (üretim başlamıştır)
İşletme fiili teslim tarihinden sonra üretim faaliyeti bulunmamaktadır. Birinci yıl için ceza uygulaması yapılmıştır. İşçilerin akıbeti ise bilinmemektedir (ÖİB, 2000).

12. CİDE İŞLETMESİ

İli : Kastamonu

İlçesi : Cide

Kuruluş Yılı : 1957

Kuruluş Kapasitesi : 10.000 m3 tomruk/yıl kereste

İşletme Sahası Toplamı : 119.184 m2

<u>Kapalı Alan Toplamı : 17.370 m2</u>		<u>Açık Alan Toplamı : 101.814 m2</u>	
Yönetim Binaları	600 m2	Betonlanmış Alan	22.500 m2
İmalathane Binaları	7.100 m2	Betonlanmamış Alan	79.314 m2
Mamul Ambarları	5.000 m2		
Diğer Yrd. Hiz. Binaları	2.100 m2		
Lojmanlar	1.470 m2 (15 adet)		
Sosyal Binalar	1.100 m2		

İşletmenin inşaatına 1955'te başlanmış, 1957'de iki katrakta 10.000 m3/yıl tomruk biçme kapasiteli olarak işletmeye alınmıştır. Daha sonra iki katrak kaldırarak yerine iki arabalı ve bir yarma şerit testere tezgahı monte edilmiş ve yardımcı makinelerle bir vardiyada 30.000 m3/yıl tomruk biçecek kapasiteye çıkarılmıştır. Ayrıca bir vardiyada 50.000 m2/yıl masif parke üretecek tesisler ilave edilmiştir (Ağaç-iş, 2000: 22).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri:	34.473.000.000.-TL (4.029.573 ABD Doları)
Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi:	12.11.1999-ÖİB-K-05
Resmi Gazete Yayınlanma Tarihi:	17.11.1999/23879
Onaylanan Satış Değeri:	499.919.550.000.-TL (975.000 ABD Doları)
Satış Tarihi:	01.12.1999
Satın Alan:	NECATİ ASLAN
Çalışan İşçi Sayısı:	91 (17.11.1999)
Özel. İd. İş. Öde. Kıd. Tazminatı Tutarı	499.761.252.-TL

İşletmenin devir sonrası yaptığı taahhüt ve üretimlerin süresi tamamlanmadığından elde bir veri bulunmamaktadır.

13. DEMİRKÖY İŞLETMESİ

İli : Kırklareli

İlçesi : Demirköy

Kuruluş Yılı : 1971

Kuruluş Kapasitesi : 30.000 m3 tomruk/yıl kereste, 50.000 m2/yıl parke

İşletme Sahası Toplamı : 96.180 m2

<u>Kapalı Alan Toplamı : 13.566 m2</u>		<u>Açık Alan Toplamı : 82.614 m2</u>	
Yönetim Binaları	370 m2	Betonlanmış Alan	32.500 m2
İmalathane Binaları	3.519 m2	Betonlanmamış Alan	50.114 m2
Mamul Ambarları	4.471 m2		
Diğer Yrd. Hiz. Binaları	1.851 m2		
Lojmanlar	1.955 m2 (20 adet)		
Sosyal Binalar	1.000 m2		
Eğitim Tesisleri	400 m2		

Orman Bakanlığının 1962'de Demirköy ormanlarında yaptırdığı etüt neticesinde düzenlenen rapor ile 30.000 m3/yıl hammadde kapasiteli bir kereste fabrikası kurulmasına karar verilmiştir. Projesi 1963'te hazırlanarak inşaatı 1971'de tamamlanan fabrika aynı yıl üretime geçmiştir. Kuruluş kapasitesi ek olarak parke makineleriyle entegre edilmiş ve yıllık parke kapasitesi 50.000 m2/yıl iken sonradan 125.000 m2/yıl çıkarılmıştır (Ağaç-ış, 2000: 23).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri: 15.352.000.000.-TL (1.794.506 ABD Doları)

Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi: 30.08.1997-97/28

Resmi Gazete Yayınlanma Tarihi: 09.09.1997/23105

Onaylanan Satış Değeri: 135.832.500.000.-TL (750.000. ABD Doları)

Satış Tarihi: 31.10.1997

Satın Alan: DEMİRKÖY OR.ÜR.TEŞEBBÜS GRUBU

Çalışan İşçi Sayısı: 80 (06.11.1997)

Özel. İd. İş. Öde.Kıd. Tazminatı Tutarı:

89.900.000.-TL

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu:

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 32.000 m3/yıl kereste ve parke

Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktar: 5.499 m3/yıl kereste ve parke

İşletmenin Fiili Teslim Tarihi:06.11.1997 (üretim başlamıştır)

Gerçekleşme	1. yıl (1998)	2. yıl (1999)	3. yıl (2000)
Miktarı (m3)	6.282	9.120	-
Oranı (%)	114	166	-

İşletmede üçüncü yılda üretim olamamıştır. İşçi sayısı 81 olmuştur (ÖİB, 2000).

İşletmede mevcut olan sendikalı 80 işçinin işine son verilmiştir (Türk-iş, 2000: 218).

14. DEVREK İŞLETMESİ

İli : Zonguldak

İlçesi : Devrek

Kuruluş Yılı : 1953

Kuruluş Kapasitesi : 12.000 m3 tomruk/yıl kereste

İşletme Sahası Toplamı : 91.615 m2

Kapalı Alan Toplamı : 10.578 m2	Açık Alan Toplamı :	81.037 m2
Yönetim Binaları 600 m2	Betonlanmış Alan	16.418 m2
İmalathane Binaları 1.900 m2	Betonlanmamış Alan	64.619 m2
Mamul Ambarları 4.010 m2		
Diğer Yrd. Hiz. Binaları 1.563 m2		
Lojmanlar 1.955 m2		
Sosyal Binalar 550 m2		

1951'de yatırımına başlayan fabrika, 1953'te 12.000m³/yıl kapasite ile üretime başlamış, 1954'te parke tesisi eklenmiştir. Faaliyete kataraklarla başlamış, 1967'de teknolojik yenilemeye tabi tutulmuş, kataraklar kaldırılarak iki adet otomatik arabalı şerit ve bir adet yarma şerit konulmuştur. Bu yenileme ile kapasitesi 30.000m³ tomruk/yıl kereste ve 50.000 m²/yıl parkeye çıkarılmıştır (KİGEM, 1997: 21).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri: 58.789.000.000.-TL (6.916.352 ABD Doları)
Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi: 19.01.1996-96/4
Resmi Gazetenin Yayın Tarihi: 20.01.1996/2259
Satış Tarihi: 05.02.1996
Onaylanan Satış Değeri: 86.000.000.000.-TL (1.367.641 ABD Doları)
Satın Alan: MEHMET ZEKİ HACIKULAOĞLU
Çalışan İşçi Sayısı: 89 (29.02.1996)
Öz. İd. İş. Öde. Kıd. Tazminatı Tutarı: 51.111.000.000.-TL

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu:

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 31.000 m³/yıl kereste ve parke
Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktar: 5.000 m³/yıl kereste
İşletmenin Fiili Teslim Tarihi:26.02.1996 (üretim başlamıştır)

Gerçekleşme	1. yıl (1997)	2. yıl (1998)	3. yıl (1999)
Miktarı (m ³)	6.193	7.680	8.758
Oranı (%)	124	154	175

İşletmede üretim devam etmektedir. Üç yıllık taahhüt üretimini gerçekleştirmiştir. Çalışan işçi sayısı 32'ye düşmüştür (ÖİB, 2000).

15. DURSUNBEY İŞLETMESİ

İli : Balıkesir

İlçesi : Dursunbey

Kuruluş Yılı : 1942

Kuruluş Kapasitesi : 15.000 m3 tomruk/yıl kereste

İşletme Sahası Toplamı : 115.346 m2

<u>Kapalı Alan Toplamı : 10.544 m2</u>		<u>Açık Alan Toplamı : 104.802 m2</u>	
Yönetim Binaları	429 m2	Betonlanmış Alan	20.237 m2
İmalathane Binaları	1.043 m2	Betonlanmamış Alan	84.565 m2
Mamul Ambarları	4.175 m2		
Diğer Yrd. Hiz. Binaları	1.102 m2		
Lojmanlar	2.505 m2 (26 Adet)		
Sosyal Binalar	750 m2		

Dursunbey İşletmesi, 1942 yılında ormanlardaki yanık, devrik ağaçları değerlendirmek ve kendi ihtiyacını karşılamak için kurulmuştur. 1951 yılında kapatılan işletme 1956 yılında tekrar faaliyete geçmiştir. 3 ana kesici katrakla tek vardiyada 15.000 m3/yıl tomruk biçen fabrikaya 1985 yılında yarma ve arabalı şerit ilave edilerek tek vardiyada 50.000 m3/yıl tomruk biçme kapasitesine çıkarılmıştır (Ağaç-iş, 2000: 26).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri:	16.581.000.000.-TL (1.938.164 ABD Doları)
Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi:	30.08.1997-97/28
Resmi Gazetenin Yayın Tarihi:	09.09.1997/23105
Onaylanan Satış Değeri:	93.384.300.000.-TL (470.000 ABD Doları)
Satış Tarihi:	15.12.1997
Satın Alan	OR-SA AĞAÇ SAN. VE TİCARET A.Ş.
Çalışan İşçi Sayısı	109 (18.12.1997)
Öz. İd. İş. Öde. Kıd. Tazminatı Tutarı	136.000.000.000.-TL

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu:

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 50.000 m3/yıl kereste

Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktar: 7.328 m3/yıl kereste

İşletmenin Fiili Teslim Tarihi: 18.12.1997 (üretim başlamıştır)

Gerçekleşme	1. yıl (1998)	2. yıl (1999)	3. yıl (2000)
-------------	---------------	---------------	---------------

Miktarı (m3)	7.564	14.591	-
Oranı (%)	103	199	-

İşletmede üretim devam etmektedir. Ancak çalışan işçi sayısı 45'e düşmüştür (ÖİB, 2000).

16. DÜZCE İŞLETMESİ

İli : Bolu

İlçesi : Düzce

Kuruluş Yılı : 1945

Kuruluş Kapasitesi : 30.000 m3 tomruk/yıl kereste

İşletme Sahası Toplamı : 95.567 m2

Kapalı Alan Toplamı : 15.416 m2 **Açık Alan Toplamı : 80.151 m2**

İşletme Sahası Toplamı 15.416 m2

Yönetim Binaları 380 m2

Betonlanmış Alan 27.505 m2

İmalathane Binaları 4.331 m2

Betonlanmamış Alan 52.646 m2

Mamul Ambarları 7.844 m2

Diğer Yrd. Hiz. Binaları 2.335 m2

Lojmanlar 2.955 m2 (29 adet)

Sosyal Binalar 1.050 m2

Fabrika 1945'te katrakla çalışan bir tesis olarak hizmete girmiş, 1963'te yenileme ve idame tamamlama projesi dahilinde teknoloji yenilemeye tabi tutularak katrakların yerine Belçika malı arabalı otomatik şeritler kurularak yardımcı tesisleri ile birlikte tek vardiyada 30.000 m3/yıl sert tomruk işleyebilecek kapasiteye getirilmiştir. Ayrıca yılda 50.000 m2 (tek vardiyada) masif parke işleyecek bir ünite, 720.000 adet/yıl (çift vardiyada) ambalaj sandığı üretim kapasitesinde bir tesis ile 2 imalathane mevcuttur. Ambalaj sandığı ünitesi şu anda çalışmamaktadır (KİGEM, 1997: 18).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri:	89.340.000.000.-TL (10.449.122 ABD Doları)
Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi	19.01.1996-96/4
Resmi Gazetenin Yayın Tarihi	20.01.1996/22529
Onaylanan Satış Değeri:	151.000.000.000.-TL (2.401.323 ABD Doları)
Satış Tarihi:	05.02.1996
Satın Alan:	YILMAZ TRANS ULUSLARARASI TAŞIMACILIK A.Ş.
19.01.1996 Çalışan İşçi Sayısı	98 (26.02.1996)
Öz. İd. İş. Öde. Kıd. Tazminatı Tutarı	45.095.000.000.-TL

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu:

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 30.000 m3/yıl kereste
Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktar: 10.000 m3/yıl kereste
İşletmenin Fiili Teslim Tarihi:26.02.1996 (üretim başlamıştır).

Gerçekleşme	1. yıl (1997)	2. yıl (1998)	3. yıl (1999)
Miktarı (m3)	10.147	10.916	13.385
Oranı (%)	101	109	134

İşletme üç yıllık taahhüt dönemini bitirmiştir. Ancak 12.11.1999 tarihinde meydana gelen Düzce'deki depremden beri kapalıdır ve üretim durmuştur (ÖİB, 2000).

17. ESKİPAZAR İŞLETMESİ

İli : Çankırı

İlçesi : Eskipazar

Kuruluş Yılı : 1942

Kuruluş Kapasitesi : 15.000 m3 tomruk/yıl kereste

İşletme Sahası Toplamı : 225.414 m2

Kapalı Alan Toplamı : 7.670 m2	Açık Alan Toplamı : 217.744 m2
Yönetim Binaları 200 m2	Betonlanmış Alan 10.837 m2

İmalathane Binaları	1.947 m2	Betonlanmamış Alan	206.907 m2
Mamul Ambarları	2.525 m2		
Diğer Yrd. Hiz. Binaları	1.408 m2		
Lojmanlar	2.633 m2	(31 adet)	
Sosyal Binalar	522 m2		

Özel sektör tarafından 1942'de 15.000 m³/yıl tomruk biçme kapasitesi olarak kurulan kereste fabrikası, 1945'te Orman Genel Müdürlüğü tarafından satın alınmıştır. 1987'de başlatılan teknolojik yenileme çalışmalarıyla yeni yapılan binaya taşınan fabrika modern bir işletme haline getirilmiş ve kapasitesi tek vardiyada 25.000 m³/yıla çıkarılmıştır (Ağaç-ış, 2000:27).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri:	20.252.000.000.-TL (2.367.270 ABD Doları)
Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi:	30.08.1997-97/28
Resmi Gazetenin Yayın Tarihi:	09.09.1997/23105
Satış Değeri:	51.840.000.000.-TL (300.000 ABD Doları)
Satış Tarihi:	25.09.1997
Satın Alan:	CESURLAR SANAYİ VE TİC. A.Ş.
Çalışan İşçi Sayısı:	73 (25.09.1997)
Öz. İd. İş. Öde. Kıd. Tazminatı Tutarı:	93.000.000.000.-TL

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu:

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 25.000 m³/yıl kereste
 Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktar: 7.435 m³/yıl kereste
 İşletmenin Fiili Teslim Tarihi:25.09.1997 (üretim başlamıştır)

Gerçekleşme	1. yıl (1999)	2. yıl (2000)	3. yıl (2001)
Miktarı (m ³)	7.474	7.533	-
Oranı (%)	101	101	-

İşletmede üretim devam etmektedir. Bu işletmeyi fabrikada çalışan işçilerin oluşturduğu girişim grubu almıştır. İşletmede çalışanların sayısı 38'e düşmüştür. Ancak 1998 yılında

bölgede meydana gelen sel felaketi sebebiyle işletmeyi satın alanların taahhüt süresi uzatılmıştır (ÖİB, 2000).

18. KALKIM İŞLETMESİ

İli : Çanakkale

İlçesi : Yenice

Kuruluş Yılı : 1979

Kuruluş Kapasitesi : 20.000 m³ tomruk/yıl kereste

İşletme Sahası Toplamı : 313.000 m²

Kapalı Alan Toplamı : 8.301 m² **Açık Alan Toplamı : 304.699 m²**

Yönetim Binaları 205m²

İmalathane Binaları 7.776m²

Sosyal Binalar 320m²

ORKOP projelerinden biri olan Kalkım fabrikasının 1979'da Panayır Ormanı namı ile tahdidi yapılmış ve kesinleşmiş devlet ormanı içinde Orman Bakanlığının 27.3.1979 tarihli izin irtifak oluru ile kurulmuştur. ORKÖY Daire Başkanlığınca aynı tarihte Orman Bakanlığından 49 yıllık irtifak hakkı alınmıştır. Yapımı 1984'te biten ve 15.04.1992'de ORÜS'e devredilen fabrika 1993'te üretime geçmiştir (Ağaç-ış, 2000:28).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri: 7.940.000.000.-TL (928.112 ABD Doları)

Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi: 30.08.1997-97/28

Resmi Gazetenin Yayın Tarihi: 09.09.1997/23105

Onaylanan Satış Değeri: 87.025.000.000.-TL (500.000 ABD Doları)

Satış Tarihi: 01.10.1997

Satın Alan: KALKIM ORMAN ÜRÜNLERİ A.Ş.

Çalışan İşçi Sayısı: 35 (14.10.1997)

Öz. İd. İş. Öde. Kıd. Tazminatı Tutarı: 13.485.000.000.-TL

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu:

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 20.000 m3/yıl kereste

Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktar: 1.852 m3/yıl kereste

İşletmenin Fiili Teslim Tarihi: 14.10.1997 (üretime başlama Mayıs 2000)

Gerçekleşme	1. yıl (1998)	2. yıl (1999)	3. yıl (2000)
Miktarı (m3)	-	5	810
Oranı (%)	-	-	43

İşletmede üretim devam etmektedir. Bu işletmeyi fabrikada çalışan işçilerin oluşturduğu girişim grubu almıştır. İşletmede çalışanların sayısı bilinmemektedir. İlk iki yıl üretim taahhüdünü yerine getirmediği için satın alanlara ceza uygulanmıştır (ÖİB, 2000).

19. PAZARKÖY İŞLETMESİ

İli : Isparta

İlçesi : Eğridir

Kuruluş Yılı : 1945

Kuruluş Kapasitesi : 3.500 m3 tomruk/yıl kereste

İşletme Sahası Toplamı : 66.181 m2

Kapalı Alan Toplamı : 7.868 m2	Açık Alan Toplamı : 58.313 m2
Yönetim Binaları 200 m2	Betonlanmış Alan 900 m2
İmalathane Binaları 1.050 m2	Betonlanmamış Alan 57.413 m2
Mamul Ambarları 2.996 m2	
Diğer Yrd. Hiz. Binaları 1.102 m2	
Lojmanlar 925 m2 (11 adet)	
Sosyal Binalar 300 m2	

1936 yılında özel teşebbüsçe 3.500 m3 yıl tomruk biçme kapasiteli olarak kurulan fabrika, 1945 yılında devlet tarafından satın alınmıştır. 1973 yılında 12.000 m3/yıl kapasiteye ve 1984 yılında da 15.000 m3/yıla çıkartılmıştır.

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri: 6.594.000.000.-TL (770.777 ABD Doları)
Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi: 19.01.1996-ÖİB-K-01
Resmi Gazete Yayınlanma Tarihi: 20.01.1996/22529
Onaylanan Satış Değeri: 11.000.000.000. -TL
Satış Tarihi: 05.02.1996
Satın Alan: YÜCE İNŞAAT A.Ş.
19.01.1996 Tarihinde Çalışan İşçi Sayısı: 58 (29.02.1996)
Özel. İd. İş. Öde. K1d. Tazminatı Tutarı: 29.829.460.00.-TL

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu:

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 15.000 m3/yıl kereste
Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktar: 1.500 m3/yıl kereste
İşletmenin Fiili Teslim Tarihi: 14.10.1997 (üretim başlama Mayıs 2000)

Gerçekleşme	1. yıl (1998)	2. yıl (1999)	3. yıl (2000)
Miktarı (m3)	2.500	2.420	4.180
Oranı (%)	167	161	279

İşletmede üretim devam etmektedir. Ancak çalışan işçi sayısı 17'ye düşmüştür (ÖİB, 2000).

İşletmede üç yıllık mecburi faaliyet sona erdikten sonra sendikalı işçi kalmamıştır (Türk-iş, 2000: 218).

20. ŞAVŞAT İŞLETMESİ

İli : Artvin

İlçesi : Şavşat

Kuruluş Yılı : 1979

Kuruluş Kapasitesi : 10.000 m3 tomruk/yıl kereste

İşletme Sahası Toplamı : 38.516 m2

Kapalı Alan Toplamı : 2.084 m2		Açık Alan Toplamı : 36.432 m2	
Yönetim Binaları	204 m2	Betonlanmış Alan	1.381 m2
İmalathane Binaları	1.209 m2	Betonlanmamış Alan	35.051 m2
Sosyal Binalar	671 m2		

ORKOP projelerinden biri olan Şavşat fabrikasının da yapımı 1984'te bitirilmiş, ancak kooperatiflere devredilmeyince üretime geçilememiştir. 15 Nisan 1992'de ORÜS'e devredilen fabrika, 1993'te üretime geçmiştir (KİGEM, 1997: 26).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri: 2.633.000.000.-TL (307.773 ABD Doları)

Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi: 26.01.1998-ÖİB-K-03

Resmi Gazetenin Yayın Tarihi: 28.01.1998/23244

Onaylanan Satış Değeri: 35.581.800.000.-TL (155.000 ABD Doları)

Satış Tarihi: 27.02.1998

Satın Alan: TALAŞ AĞAÇ SANAYİİ TURİZM VE TİCARET A.Ş.

Çalışan İşçi Sayısı: 32 (27.08.1998)

Öz. İd. İş. Öde. Kıd. Tazminatı Tutarı: 20.801.687.000.-TL

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu:

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 10.000 m3/yıl kereste

Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktar: 1.782 m3/yıl kereste

İşletmenin Fiili Teslim Tarihi: 05.03.1998 (üretim başlamıştır)

Gerçekleşme	1. yıl (1999)	2. yıl (2000)	3. yıl (2001)
Miktarı (m3)	2.012	2.655	-
Oranı (%)	113	150	-

İşletmede üretim devam etmektedir. Üç yıllık taahhüt dönemi bitmemiştir. Ancak çalışan işçi sayısı 7'ye düşmüştür (ÖİB, 2000).

21. ULUPINAR İŞLETMESİ

İli : Zonguldak

İlçesi : Ulus

Kuruluş Yılı : 1930

Kuruluş Kapasitesi : 12.000 m³ tomruk/yıl kereste

İşletme Sahası Toplamı : 44.250 m²

Kapalı Alan Toplamı : 8.674 m²		Açık Alan Toplamı : 35.576 m²	
Yönetim Binaları	150 m ²	Betonlanmış Alan	8.000 m ²
İmalathane Binaları	1.830 m ²	Betonlanmamış Alan	27.576 m ²
Mamul Ambarları	3.500 m ²		
Diğer Yrd. Hiz. Binaları	1.084 m ²		
Lojmanlar	1.560 m ² (17 Adet)		
Sosyal Binalar	550 m ²		

İşletme 1930'da özel sektör tarafından iki katraktan oluşan 12.000 m³/yıl kapasite ile kurulmuştur. 1935'ten 1941'e kadar, Türk Ticaret Bankası tarafından kurulan Ormancılık ve Endüstri Ltd. Şti. (Ovel) çalıştırılmıştır. 1942'de Karabük Orman İşletme Müdürlüğü tarafından satın alınmış, 1947'de Bartın Orman İşletmesine devredilmiştir. 1953'te makineleri yenilenmiş, 1954'te müstakil müdürlük haline getirilmiştir. Fabrikada mevcut iki katraktan biri 1983'te kaldırılarak yerine bir adet 1200'lük arabalı ve 1100'lük yarma şerit ilave edilmiş ve işletmenin kapasitesi 20.000 m³/yıl'a çıkarılmıştır. 1990'da yeni imalat binası ve buharlaşma hücreleri yapılmıştır (Ağaç-iş, 2000: 31).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri: 6.087.000.000.-TL (711.513 ABD Doları)

Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi: 19.01.1996-ÖİB-K-01

Resmi Gazete Yayınlanma Tarihi:	20.01.1996/22529
Onaylanan Satış Değeri:	23.110.000.000. -TL (367.514 ABD Doları)
Satın Alan:	ÇEVİK ORMAN ÜRÜNLERİ LTD. ŞTİ.
Çalışan İşçi Sayısı:	59 (05.03.1996)
Özel. İd. İş. Öde. Kıd. Tazminatı Tutarı	29.006.000.00.-TL

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu:

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 20.000 m3/yıl kereste

Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktar: 2.000 m3/yıl kereste

İşletmenin Fiili Teslim Tarihi: 05.02.1996 (üretim başlamıştır)

Gerçekleşme	1. yıl (1997)	2. yıl (1998)	3. yıl (1999)
Miktarı (m3)	8.725	12.773	7.834
Oranı (%)	436	639	392

İşletme üç yıllık mecburi faaliyet süresini doldurduktan sonra (Mart 1999) üretimi durdurmuştur. Üretim durduğu için çalışanların akıbetleri bilinmemektedir (ÖİB, 2000).

22. VEZİRKÖPRÜ İŞLETMESİ

İli : Samsun

İlçesi : Vezirköprü

Kuruluş Yılı : 1983

Kuruluş Kapasitesi: 50.000 m3 tomruk/yıl kereste, 6.000 m3/yıl kontrplak,
40.500m3/yıl yonga levha

İşletme Sahası Toplamı : 205.154 m2

<u>Kapalı Alan Toplamı : 31.800 m2</u>		<u>Açık Alan Toplamı : 173.354 m2</u>	
Yönetim Binaları	858 m2	Betonlanmış Alan	36.000 m2
İmalathane Binaları	10.739 m2	Betonlanmamış Alan	137.354 m2
Mamul Ambarları	12.556 m2		

Diğer Yrd. Hiz. Binaları	3.704 m2	
Lojmanlar	4.840 m2	(40 adet)
Sosyal Binalar	1.966 m2	

İşletme 50.000 m3/yıl tomruk biçme kapasiteli kereste, 6.000 m3/yıl kapasiteli kontrplak ve ünitelerin artıklarını değerlendirmek üzere 7.500 m3/yıl kapasiteli okal tipi yonga levha tesislerinden oluşan entegre bir proje olarak ele alınmıştır. 1971'de yatırım programına alınan fabrikanın yapımına finansman yetersizliği nedeniyle 1973'te başlanılmıştır. Bolu'da yapımına başlanan okal tipi yonga levha yerine, 40.500 m3/yıl kapasiteli normal yonga levha tesisi kurulması kararlaştırılmıştır. 1982'de kontrplak ve kereste fabrikasının şerit hattı, 1983'te yonga levha ve 1985'te de kereste fabrikasının katrağ hattı tamamlanarak üretime geçilmiştir. Halen Vezirköprü İşletmesinde 50.000 m3/yıl tomruk biçme kapasiteli kereste, 3 vardiyada 6.000 m3/yıl kapasiteli kontrplak ve 3 vardiyada 40.500 m3/yıl kapasiteli normal yonga tesisleri üretim yapmaktadır (KİGEM, 1997: 23-24).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri:	96.011.000.000.-TL (11.222.793 ABD Doları)
Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi:	19.01.1996-96/4
Resmi Gazetenin Yayın Tarihi:	20.01.1996/22529
Onaylanan Satış Değeri:	364.000.000.000.-TL (5.788.620 ABD Doları)
Satış Tarihi:	05.02.1996
Satın Alan:	VEZİRKÖPRÜ ORMAN ÜRÜNLERİ A.Ş.
Çalışan İşçi Sayısı:	394 (26.02.1996)
Öz. İd. İş. Öde. Kıd. Tazminatı Tutarı:	181.611.000.000.-TL

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu:

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 50.000 m3/yıl kereste
 Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktar: 20.000 m3/yıl kereste
 İşletmenin Fiili Teslim Tarihi: 26.02.1996 (üretim başlamıştır).

Gerçekleşme	1. yıl (1997)	2. yıl (1998)	3. yıl (1999)
Miktarı (m3)	28.083	36.169	36.569
Oranı (%)	140	181	183

İşletmede üretim üç yıl sonunda devam etmektedir. Çalışanların sayısı 195'e düşmüştür. İşletme ÖİB'nin kontrolünden çıkmıştır (ÖİB, 2000).
İşletmede sendikalı işçi sayısı 133'e inmiştir (Türk-iş, 2000, 217).

23. YENİCE İŞLETMESİ

İli : Zonguldak

İlçesi : Devrek

Kuruluş Yılı : 1955

Kuruluş Kapasitesi : 12.000 m³ tomruk/yıl kereste

İşletme Sahası Toplamı : 111.961 m²

Kapalı Alan Toplamı : 17.571 m²		Açık Alan Toplamı : 94.390 m²	
Yönetim Binaları	741 m ²	Betonlanmış Alan	50.054 m ²
İmalathane Binaları	9.091 m ²	Betonlanmamış Alan	44.336 m ²
Mamul Ambarları	5.561 m ²		
Diğer Yrd. Hiz. Binaları	1.838 m ²		
Lojmanlar	2.171 m ² (22 Adet)		
Sosyal Binalar	800 m ²		

1955'te üretime başlanmıştır. 12.000 m³/yıl tomruk biçme kapasiteli olarak kurulan fabrikada, 1965'te teknoloji değiştirilerek, katraklar kaldırılmış yerine iki adet arabalı ve bir adet yarma şerit konularak 30.000 m³/yıl tomruk biçme kapasitesine yükseltilmiştir. Ayrıca fabrika entegre olarak 50.000 m²/yıl kapasiteli masif parke tesisi ilave edilmiştir. 1977'de yatırımına başlanan kontrplak ve kesme kaplama tesisi de iki vardiyada 2.250.000 m²/yıl üretim kapasitesine sahiptir (Ağaç-iş, 2000: 33).

İşletmenin Özelleştirme Süreci:

1992 KOİ Saptadığı İşletme Değeri: 79.501.000.000.-TL (9.292.928 ABD Doları)

Özelleştirme Yüksek Kurulunun Onay Tarihi: 18.09.1997-97/39

Onaylanan Satış Değeri: 107.490.000.000.-TL (600.000 ABD Doları)

Satış Tarihi: 20.10.1997

Satın Alan: (YORÜS) YENİCE ORMAN ÜRÜNLERİ SANAYİİ A.Ş.

Çalışan İşçi Sayısı: 220 (20.10.1997)
Özel. İd. İş. Öde.Kıd. Tazminatı Tutarı: 315.000.000.000.-TL

İşletmenin Özelleştirme Sonrası Durumu:

İşletmenin Mevcut Üretim Kapasitesi: 30.000 m3/yıl kereste

Satın Alanın Taahhüt Ettiği Üretim Miktarı: 14.780 m3/yıl kereste

İşletmenin Fiili Teslim Tarihi: 20.10.1997 (üretim 20.02.1998'de başlamıştır)

Gerçekleşme	1. yıl (1999)	2. yıl (2000)	3. yıl (2001)
Miktarı (m3)	19.540	19.730	-
Oranı (%)	132	133	-

İşletmede üretim üç taahhüt yılında devam etmektedir. Çalışanların sayısı 142'ye düşmüştür (ÖİB, 2000).

İşletmede sendikalı işçi sayısı 104'e inmiştir (Türk-iş, 2000, 217).

9.5.2 ORÜS'ün Özelleştirilen Diğer Varlıkları

ORÜS'e ait 78 gayrimenkul ve 38 taşınmaz özelleştirme kapsamına alınmıştır. Yapılan özelleştirme çalışmaları sonucunda ORÜS'e ait 78 gayrimenkul 07-16.10.1998 tarihleri arasında ÖİB tarafından satışa çıkarılarak satılmıştır. Bu satıştan 117.305.195.660 TL (638.353 ABD Doları) gelir elde edilmiştir. Ayrıca ORÜS işletmelerinin bulunduğu yerlerde olan 38 taşınmaz ise 18.01-10.02.2000 tarihleri arasında yapılan ihalelerle 338.758.282.380 TL (613.648 ABD Doları) bedelle satılmıştır. Ayrıca ORÜS'e ait bazı taşınmaz ve gayrimenkullar bedelsiz olarak diğer devlet kurum ve kuruluşlarına devredilmiştir. Bu işlemler sonucunda Mart 2000 tarihinde ORÜS A.Ş. tasfiye edilerek SEKA'ya bağlanmıştır.

9.5.3 ORÜS'ün Özelleştirilmesinde Mali Olumsuzluklar

ORÜS İşletmeleri ve varlıkları satışından elde edilen satış bedeli 32.263.564 ABD Doları olmuştur. Bu satış tutarına dahil olmayan iki ORÜS İşletmesi vardır. ÖİB kurulmadan önce

aynı işlevi gören KOİ, ORÜS özelleşme kapsamına alındıktan sonra kuruma bağlı işletmelerde 1992 yılında yaptırılan işletme değerleri verilerine göre;

- İşletme alanı (arsa olarak) : 2.941.824 m²
- Belediye Arsa Rayiç Değeri : 113.623.720 ABD Doları
- KOİ Saptadığı Arsa Değeri : 80.092.694 ABD Doları
- KOİ Saptadığı İşletme Değeri : 155.962.555 ABD Doları
- Satış Hasılası : 32.263.564 ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Bu

tespitler sonucunda ORÜS özelleştirmesinde devletin zarar ettiği görülmektedir. Bu zararın nasıl olduğu Tablo 4.2'de ayrıntılı bir şekilde görülecektir.

Tablo 4.2 ORÜS'ün İşletme Alanları ve Tespit Edilen Değerleri (KOİ-Belediye)

İŞLETMENİN ADI	İşletme Alanı m2	1992 Belediye Arsa Rayiç Tutarı (Milyar TL)	1992 KOİ'nin Saptadığı Arsa Tutarı (Milyar TL)	1992 KOİ'nin Saptadığı İşletme Değeri (Milyar TL)
AKKUŞ	131.005	3.930	1.965	12.986
ANTALYA	90.375	132.375	90.375	102.126
ARDANUÇ *	77.008			2.984
ARDEŞEN	64.426	96.239	96.639	114.670
ARHAVİ	99.140	14.871	9.914	37.320
ARTVİN	68.935	10.340	48.230	155.907
AYANCIK	190.161	57.048	95.079	170.777
BAFRA	246.147	123.147	61.573	71.659
BARTIN	110.145	5.507	5.544	23.679
BOLU	274.253	54.851	57.672	150.646
BORÇKA	39.820	39.820	59.820	66.260
CİDE	119.184	11.918	21.600	34.473
DEMİRKÖY	96.180	2.885	0.962	15.352
DEVREK	91.615	91.615	45.808	58.789
DÜZCE	95.567	143.351	71.682	89.340
DURUNBEY	115.346	5.767	5.767	16.581
ESKİPAZAR	225.414	9.017	13.525	20.252
KALKIM	313.000			7.940
PAZARKÖY	66.181	1.324	0.132	6.594
ŞAŞAT **	38.516	0.405		2.633
ULUPINAR	44.250	1.106	0.089	6.087
VEZİRKÖPRÜ	205.154	41.031	8.447	96.011
YENİCE	111.961	111.961	44.784	79.501
GEN. MÜDÜRLÜK	27.895	13.948	2.758	14.849
TOPLAM	2.941.678	972.051	685.193	1.342.567
ABD Doları (1992)		113.623.720	80.092.694	155.962.555

*Araziler OGM'ye Aittir.

Arsa Rayiç Tutarları (Belediye tespitleri)

** 1993 yılında Milli Emlak Genel
Müdürlüğüne ödenen paradır.

1992 yılı: 976.043 Milyar TL

1993 yılı: 1.659.273 Milyar TL

1ABD Doları (1992 yılı ortalaması) 8.555.- TL

1994 yılı: 2.820.764 milyar TL

Kaynak: KİGEM, 1997: 36.

ORÜS İşletmelerinin iki işletmesi hariç satış bedeli ile 1992 yılında KOİ'nin saptadığı değer arasına 5/1 oranında fark oluşmuştur. İşletmeler satılırken borçları ve kıdem tazminatları ödendikten sonra devredilmiştir. Bu rakamlarda düşüldükten sonra aradaki fark daha da büyümektedir. Ayrıca işletmeler üretimleri faal durumda devredilmiştir. Ancak bilinen sadece üç tane işletme üretime devam etmektedir. Ayrıca ORÜS İşletmeleri,

şehir merkezlerinde kaldıklarından arsa değerleri çok yüksektir. Ancak yapılan özelleştirmelerde bu durum göz önünde bulundurulmadığı görülmektedir. Bu yüzden gelişmemiş yörelere kurulan işletmeler, yörenin gelişmesine katkı sağladıkları inkar edilemez bir gerçektir. Ancak işletmeler kapatıldıklarından bu gelişme yavaşlamış hatta durma noktasına gelmiştir. Özelleştirme uygulamalarının kamuoyu açısından tepkisini alan bu durumlar diğer özelleştirme çalışmalarında da devam etmektedir.

9.5.4 ORÜS'te Özelleştirme Uygulamalarında Çalışanların Durumu

ORÜS'te özelleştirme başlamadan önce çalışanların sayısı 1.897 kişidir. Özelleştirmeden sonra işletmelerde çalışanların sayısı 877 kişiye düşmüştür. İşletmelerin çoğunluğu da üç yıllık çalışma mecburiyeti bittiğinden işletmeler kapatılmıştır. İşletmelerin satış sonu devrinden itibaren satın alanlar, sendikalı işçi sayısını en aza indirmişlerdir. ÖİB satıştan önce çalışanlardan başka kurumlara gitmek isteyenlerin nakillerinin sağlamıştır. Çalışanlardan emeklilik süresi dolanların tazminatlarını ödeyerek işletmenin devrinden önce emeklilik işlemlerini bitirmişlerdir. Bazı işletmeler devirden sonra, işten çıkardıkları çalışanlarını tekrar düşük ücretle işe aldıkları tespit edilmiştir. Çalışanlar ve bölge ortak girişim grupları ile alınan işletmelerde işçi sayıları korunmuştur.

Ancak ORÜS işletmelerinde özelleştirme öncesi çalışan 1.987 sendikalı işçi sayısı halen çalışmaya devam eden sendikalı işçi sayısı 237 olarak tespit edilmiştir. Buradaki çalışanların değişim oranı %-880 olmuştur. Bazı işletmelerde üretimin devam ettiği düşünülürse sendikasızlaşma da bu orandır (Türk-iş, 1999: 217-218).

Tablo 4.3 ORÜS'te Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Çalışanların Durumu

İŞLETMENİN ADI	Özelleştirme Öncesi Çalışan Sayısı	Özelleştirme Sonrası Çalışan Sayısı	Özelleştirme Öncesi Sendikalı Çalışan Sayısı	Özelleştirme Sonrası Sendikalı Çalışan Sayısı	Çalışanların Değişim Oranı ÖİB(%)
AKKUŞ	-	-	83	-	
ANTALYA	63	-	67	0	-100
ARDEŞEN	-	-	73	0	-100
ARHAVİ	49	48	49	0	-2
ARTVİN	68	5	92	0	-92,6
AYANCIK	214	90	222	0	-57,9
BAFRA	100	-	106	0	-100
BARTIN	76	164	79	0	115,8
BOLU Emp.	6	13	-	-	116,7
BORÇKA	76	-	68	0	-100
CİDE	-	-	91	-	-
DEMİRKÖY	80	81	80	0	1,3
DEVREK	89	32	100	-	-64
DÜZCE	98	-	93	0	-100
DURSUNBEY	109	45	114	0	-58,7
ESKİPAZAR	73	38	73	0	-47,9
KALKIM	35	0	34	0	-100
PAZARKÖY	58	17	58	0	-70,7
ŞAVŞAT	30	7	32	0	-76,7
ULUPINAR	59	-	59	0	-100
VEZİRKÖPRÜ	394	195	399	133	-50,5
YENİCE	220	142	224	104	-35,5
TOPLAM	1.897	877	1.573	237	-53,8

Kaynak: ÖİB ORÜS Raporu, 2000 - Türk-iş, 1999: 217-217 - Ağaç-iş, 2000.

9.5.5 ORÜS İçin Özelleştirme Modeli

İşletmelerin geri kalmış bölgelere kurmasının amacı; bölgede değerlendirilmesi gereken orman emvalini ekonomiye katmak, yöredeki göçü durdurmak, bölge halkına istihdam sağlamak ve yörenin kalkınmasına katkıda bulunmak diye sıralamak mümkündür. Bu düşünce ile kurulan işletmelerle buldukları yerlerde geri kalmışlığın önüne geçilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. İşletmelerin ürettikleri mamullerin ihtiyaç duyulan yerlere taşıma ihtiyacı, taşıma sektörünü ortaya çıkarmıştır. Bu taşıma sektörü, buldukları yörede

istihdamın artmasına etki etmiştir. İşletmelerin buldukları yörelerde çalışanların kazançları ile de bölge ticareti hareketlenmiş ve özel sektörün gelişimini sağlayan bir etken olmuştur. Yeni iş imkanları nedeniyle yöreye göçler başlamıştır. İşletmelerin ihtiyacı olan orman emvalinin kesimi ve işletmelere getirilmesi Orman Genel Müdürlüğünün işi olması sebebiyle yöre için ayrı bir iş ve istihdam sahası olmuştur.

ORÜS'ün özelleştirileceğinin açıklanması ile çalışanlar işletmeleri almak için harekete geçmişlerdir. Özelleştirme amaçlarından biri de, işletmenin faaliyetine devam etmesidir. Bunu sağlayabilecek olan çalışanların, ORÜS'ü alma istekleri devlet tarafından genelde kabul görmemiştir. ORÜS çalışanları, buldukları yörenin kalkınmasını devam ettirmek için, işletmeler hakkında bilgi sahibi olma avantajını kullanarak üretim faaliyetinin devamını sağlama düşüncesiyle işletmeleri satın almayı istemekteydiler. Ancak bu istek gerçekleşmemiş ve ORÜS'ün çoğu işletmelerinde üretim faaliyetleri sona ermiştir.

Burada çözüm ne olmalıydı? Bu sorunun cevabını vermek için, öncelikle "ORÜS'ün ülke kalkınmasına katkıları ne olmuştur?" sorusunu cevaplanmalıdır. Bir ülkenin gelişimini etkileyen faktörlerden birisi, ekonomik olarak güçlü devlet yapısıdır. Gelişmiş olan ülkelerde devlet gücünü toplamış olduğu vergilerden almaktadır. Yeni sistemde devlet, üretim alanlarını özel sektöre devrederek, onlardan tahsil edeceği vergilerle gerekli olan alt yapı yatırımlarını gerçekleştirecektir. Bu durumda ORÜS'ün devlete ne kadar vergi ödediğine bakılması gerekmektedir. Devlette bir önceki yıl ödenen vergi gelecek yıl için yapılacak bütçe için kaynak oluşturmaktadır. Burada 1980-1990 yılları arası incelendiğinde ORÜS; (TMMOB, 1994: 24)

- 1984-1990 yılları arasında 84.700.000 ABD Doları vergi ödemiş,
- 1980-1990 yılları arasında 135.400.000 ABD Doları net kar etmiş,

olduğu görülmektedir. Devlete 7 yılda bu kadar katma değer kazandıran bir kuruluşun, üretime devam etmesi gerektiği bir gerçektir. Dünya uygulamalarında görüldüğü gibi üretimin devamı esastır. Şili ve Meksika'da devlet özelleştirme sonrası zarar eden kuruluşları geri almış ve rehabilite ederek tekrar üretime katılmalarını sağlamıştır.

Özelleştirme hedeflerinde devletin beklentileri, üretim de verimi ve katma değeri artırması, istihdamı genişletmesi ve kalitenin artması olarak belirlenmiştir. Bunların gerçekleşmesi için gerekli olan en önemli husus, üretimin devamıdır. ORÜS özelleştirmesinde üretimin

devamını sağlayabilecek olanların ancak çalışanlar olduğudur. Çünkü yıllardan beri işlettikleri ve karını katlamasına çalışmaları ile etki ettikleri kurumun üretime devamını istediklerini açıkça dile getiren çalışanlardı. Bu isteğe onlarla birlikte büyüyen yöre halkı destek vermekteydi. ORÜS'te üretimin durması yıllık ortalama 12 milyon ABD Doları katma değerın devlet bütçesine gitmemesidir. Çalışanların almış olduğu Karabük Demir Çelik İşletmesi yıldan yıla büyüyerek karını katlamıştır. Karabük örneği, çalışanlar için bir umut olduğu söylenmiştir.

ORÜS'te blok satış yöntemi uygulanmış ve açık artırmada işletmelere yüksek fiyat verene satış yapılmıştır. Genelde devlet için gerekli olan, kurumun en iyi fiyat verene satılması olarak görülmektedir. İşletmelerin özelleştirme sonrası ne olacağı düşünülmediği ORÜS'te görülmektedir. Özelleştirme sonrası ÖİB tarafından şart koşulan üç yıl üretim şartı genelde gerçekleşmemiştir. Ayrıca üç yıl sonra işletmeler, kapatılmış ve çok değerli olan arazileri satılmıştır. Buna karşın çalışanlara ve yöre halkına satılan işletmelerde üretim devam etmektedir. Fakat diğer işletmeleri satın alanların çoğunluğu üretime ara vermişler ya da durdurmuşlardır.

İşletmelerin buldukları yörede her yönüyle özel sektörün gelişmesine etki etmesi, özelleştirme çalışmalarında dikkate alınmadığı görülmektedir. Bu yüzden özelleştirme sonrası işletmeleri alanların üretimi durdurmaları sonucunda bölgedeki ekonomik gelişme durmuş ve gerileme sürecine girmiştir. İşletmelerin kapatılması ile işçiler işlerinden çıkarılmış, üretim ve buna bağlı olan diğer faaliyetler durmuştur. Bu olumsuzluklar sonucu ortaya çıkan ekonomik daralmanın önüne geçilememesi nedeniyle bölge esnafı işletmesini kapatmıştır. ORÜS kurulurken hedeflenen amaçların yok olması işletmelerin olduğu yerlerden geriye dönüşü başlatmış ve tekrar bölgeden dışarıya göç başlatmıştır.

ORÜS İşletmeleri Karabük Demir Çelik İşletmelerindeki model gibi çalışanlara devredilseydi yukarıda belirtilen olumsuzlukların önüne geçilebilirdi. Çünkü AYANCIK, ESKİPAZAR ve YENİCE İşletmeleri, çalışanlar ile yöre halkının ortaklığındaki şirketlere satılmıştır. Bu işletmeler üretime devam etmektedirler. Dünya özelleştirme uygulamalarında üretimin devamı esas alındığına göre burada yapılan özelleştirme amacının dışında bir uygulama olduğu görülmüştür. ORÜS İşletmelerinin incelendiği bölümlerde görüldüğü gibi kalite, verimlilik, kapasite, kapasite kullanım oranı ve

teknolojinin yüksek olması faktörleri ile alanında öncü kuruluş olmasının devamı sağlanmalıydı. Ancak satış sonrası işletmelerin kapatılması ya da üretimin durması ile bu olumlu gelişme engellenmiştir. Bu da ülke ekonomisi ve sanayisi için bir kayıp olmuştur. Karabük örneği gibi ORÜS'te bir özelleştirme yapılabilseydi işletmelerde üretim devam edecek ve ülke ekonomisi ve ağaç endüstrisine olumlu katkıları devam edebilecekti. Ancak bu gerçekleşmemiş ve devlet kendisi hazırladığı planlar ve kanunların aksine bir karar ile üretimin devamını sağlayıcı yaptırımlar almadan bu alanı özel sektöre bırakmıştır. Sonuçta verimli, katma değer üreten, istihdam imkanları ve kalite işletmelerin kapatılmıştır.

9.5.6 ORÜS'teki Özelleştirme Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Ülkemizde orman ürünleri sanayii genel olarak küçük ölçekli işletmeler şeklindedir. 1985 yılında DİE tarafından yapılan araştırmalara göre işletmelerin %98,7'si 10 ve daha az işçi çalıştırmaktadır. Bu işletmeler ancak yılın belirli aylarında üretim yapmaktadırlar. Kuruluş yeri seçimleri teknik kriterlerden genelde uzaktır. İşgücü olarak sosyal güvenceden yoksun niteliksiz işgücü kullanılmaktadır. Verimlilik düzeyleri düşük ve çağdaş üretim ve yönetim tekniklerini kullanmamaktadır. Standart mal üretimi, pazarlama ve serbest piyasada rekabet unsurları gelişmemiştir. Genelde yöresel talebin karşılanması ağırlık taşımaktadır. ORÜS standardındaki işletmelerin sayısı azdır.

ORÜS ise; ürettiği ürün çeşitliliği, büyük ölçekli kuruluşları, her aşamada yeterli ve eğitilmiş iş gücüne sahip olması, standart mal üretme konusundaki uygulamaları, gelebilecek büyük talepleri nitelik ve nicelik olarak karşılayabilme kapasitesi, araştırma ve geliştirme çabalarındaki öncü konumu, işletmelerin dağılımında hammadde ve pazara yakınlık özellikleriyle ülkemiz imalat sanayiinde önemli yeri bulunan bir kuruluş olduğu gözlenmiştir. ORÜS'ün genelde ara mal sağladığı inşaat sektörü ülkemizde giderek artan bir ivme kazanmaktadır. Kurulan büyük yapı kooperatiflerinin yanında Silahlı Kuvvetler, Devlet Demir Yolları, Karayolları gibi kuruluşlarca istenen çeşitli ürünlerin istenilen zamanda, istenilen miktar ve kalitede sağlanması için ülkemizdeki özel sektör kuruluşlarının bugün için kapasite ve yapılarının uygun olmadığı bilinmektedir. ORÜS bu yapıyla ithalat ve ihracatta söz sahibi olabilecek kapasite, nitelik ve niceliğe sahip olmaktadır. Ayrıca ORÜS, standardizasyonu, kalitesi ve görece düşük maliyetli üretimi ile özel sektörü bu yönde zorlamıştır. Piyasada istikrar unsuru olması ve ürettikleri TSE

belgeliyken, özel sektörde sadece iki kuruluşun TSE belgesi bulunduğu görülmektedir. ORÜS İşletmeleri yörece gelişmemiş ve ormana yakın yerlere kurulmuştur. Özel sektör ise, ağırlıklı olarak Marmara ve Batı Karadeniz bölgesine üretim alanlarını kurmuştur.

ORÜS piyasada %10'luk pazar payı ile tekel olmamasına karşın, orman ürünlerinin serbest piyasada fiyat oluşumuna pazar payı oranından daha büyük etki yapmaktadır. Tüketici lehine fiyat dengelemesi yanında, her türlü alıcıya uygun satış şartları uygulayabilecek esnekliğe sahip olduğu bilinmektedir. Özel kesimin nitelikli iş gücü ve teknolojik bilgi gereksinimine de kaynaklık etmiştir.

ORÜS resmi bir kurum olarak yasalara uygun çalışmaktadır. Ülkemizde yasal olmayan yollardan hammadde sağlayan, sigortasız işçi çalıştıran, çalışmalarının bir bölümünü muhasebe dışı tutan işletmelerin olduğu inkar edilmeyecek bir gerçektir. ORÜS'ün farkı ise, orman varlığının korunması ve işçilerin sosyal güvenliğini sağlayan bir kuruluş olmasıdır. Geri kalmış yörelere işletmelerin kurulması ile gelir dağılımındaki eşitsizliği giderici bir faktör olduğu gözlenmiştir.

ORÜS'ün üretiminde bilgi birikimleri olan çalışanlar, işletmelerin üretime devam etmesini sağlama yönünde özelleştirmede ilk hak sahibi olmaktadırlar. Kamu Ortaklığı Fonu Yönetmeliğinin 18. maddesi ve Morgan Guaranty master planında ; "Çalışanlara öncelik ve özel şartlar getirilebilir. Bu kolaylıklar yöre halkında sağlanabilir" denilmektedir. Bu madde ve plan doğrultusunda çalışanların isteklerine cevap verilerek üretimin devamı sağlanabilirdi. Bu kuruluşun ülke menfaati için üretimine devam etmesi gerekmektedir. Zira ORÜS'ün üretim kapasitesi ile karayolları, demiryolları ve silahlı kuvvetlerin büyük çaptaki istekleri karşılanabilmektedir. Ancak bu gerçekleşmemiştir. Özelleştirmede diğer dünya ülkelerinde olduğu gibi üretimin devamı esas alınmamış, satın alacak olanın bu alandaki bilgi ve birikimine bakılmamış ve yüksek fiyat verene satış yapılması ile bu işletmelerde sonuçta kapatılmasına sebep olunmuştur.

ORÜS'ün sahip olduğu 2.941.824 m2 rantı yüksek arazileri sebebiyle genelde satın alındığı, özelleştirme sonrası bu arazilerin satılması ile anlaşılmıştır. Satın alınıp kapatılarak üretimine son verilen işletmelerin makine ve ekipmanları satılmıştır. Üretim taahhüdü olan üç sene sonunda da arazileri de satılarak işletmelerin üretim faaliyetleri

bitmiştir. Bazıları bu üç seneyi de beklememişlerdir. Üretim yapılmaması nedeniyle ÖİB tarafından belli oranlarda verilen cezalar satın alanlarca ödenerek araziler elden çıkarılmıştır. Genelde alanların bu üretim sektörü hakkında bilgileri bulunmadığı bilinmektedir.

Sonuçta ise; özelleştirme amaçlarından olan, işletmelerin özel sektöre devredilerek teknik, ekonomik ve toplumsal yönden kalkınmaya etki etmesi gerçekleşmemiştir.

KİT'lerin özelleştirme gerekçeleri ORÜS özelleştirmesi ile karşılaştırıldığında;

- Verimlilik ve üretimin artmayıp düştüğü,
- Mal ve hizmetlerin nitelikleri iyileşmediği, nicelik ve çeşitlerini artmayıp eksildiği,
- Modern teknoloji ve yönetim tekniklerini mevcut olmasına rağmen üretimin azaldığı,
- ORÜS'te teknelci fiyatlar, sübvansiyon, maliyet ve fiyat artışları yoluyla oluşturdukları dolaylı vergiler mevcut olmadığı,
- Endüstrideki kamu ve özel mülkiyet arasındaki dengenin yönünü ORÜS İşletmelerinin kapatılması ile değiştiği,
- Mülkiyetin tabana yayılması gerçekleşmediği
- ORÜS İşletmelerinde üretimin genelde devam etmediği görülmüştür.

Bu özelleştirme gerekçeleri ORÜS'e uygulandığında, bunların hiçbirinin uymadığı görülmüştür. Bütün özelleştirme gerekçelerinde hedeflen zaten ORÜS'te mevcuttur. Anlaşılacağı üzere özelleştirilirken bu üstün durumda olan işletmelerin üretime devamı sağlanması gerekmektedir. Bu da ancak çalışanlara devredilerek bu sistemi en iyi bilenlere verilmesinin uygun olacağı kanaatine varılmıştır.

SONUÇ

Sanayileşme için büyük sermaye gerektiğinden bunu yapacak olanların az olması devletleri kamu girişimciliğine itmiştir. Hızlı sanayileşmek için gerekli yatırımların devlet eliyle yapılması ekonomide kamu sektörünün payını gittikçe büyütmiştir. Bu yatırımları, özel sektörün yatırım gücünün yetersiz olmasından dolayı devlet kendi çabalarıyla yürütmüştür. Bu yatırımların ülkelerin kalkınma çabalarına vermiş olduğu faydaları unutmamak gerekir.

1970'li yıllarda Şili'de başlayan kamu işletmeciliğinden devlet elinin çekilmesi işlemi zamanla özelleştirme uygulamaları olarak literatüre geçmiştir. Kamu işletmeciliğinin yoğun olduğu ülkelerde özelleştirme uygulamaları en geniş Şili'de gerçekleşmiştir. Şili'den sonra özelleştirme uygulamalarını yoğun olarak yapan ülke İngiltere'dir. Özelleştirme uygulamalarının amaçlarından biri sermayenin tabana yayılmasıdır. Ancak bunun tamamıyla gerçekleşmediği görülmektedir. Örneğin; İngiltere özelleştirme uygulamalarında hisse senetleri halka satılmaya çalışılmış, ancak sonuçta çoğunluk hisseleri az sayıda girişimcinin eline geçmiştir. Hisse senetlerinin halka satışı ile yapılan özelleştirme uygulamalarının sonucu genelde bu şekilde olmuştur.

Türkiye sanayileşme süreci özel sektörün gerekli sermaye birikimine sahip olmamasından dolayı kamu yatırımları ile başlamıştır. Bu yatırımlar neticesinde kamu kesimi büyük kuruluşlar haline gelmiştir. Özel sektör, 1950 sonrası yeterli sermaye birikimi elde ederek yatırımlarına başlamıştır. Bu ortamda ülke gündemine özelleştirme girmiştir.

Türkiye'de özelleştirme uygulamalarının ana felsefesi, devletin asli görevleri olan adalet ve güvenliğin sağlanması yolundaki harcamalar ile özel sektör tarafından yüklenilemeyecek altyapı yatırımlarına yönelmesi, ekonominin ise pazar mekanizmaları tarafından yönlendirilmesidir. Ayrıca özelleştirmenin temel amacında, devletin ekonomide işletmecilik

alanından tümüyle çekilmesini sağlamaktır. Bu düşüncelerle başlayan çalışmalar sonunda KİT'lerin ekonomideki ağırlıkları azaltılmıştır. Kamu işletmelerinin çoğunluğu özelleştirilmiş, ancak beklenen olumlu sonuçlar elde edilememiştir.

Bunları yapılan çalışma çerçevesinde şu şekilde sıralamak mümkündür.

- a- Özelleştirme amaçlarında belirtilen, devlet bütçesindeki KİT'lerin finansman yükünün azaltılması ilkesi gerçekleşmiştir. Özelleştirme gelirin %10.79'u KİT'lerin borçlarının ödemesine harcanması, bu kuruluşlarının söylendiği kadar zarar etmediklerini göstermektedir.
- b- Devlet, KİT'ler için kendisi yaptırdığı fiyat tespit çalışmaları neticesinde ortaya çıkan bedellerin üzerinden değil, işletmeleri arsa bedelinin yarısına satmıştır. ORÜS'te tespit edilen işletme değerlerinin 5/1 fiyatına, arsa bedelinin 3/1 fiyatına işletmeleri özelleştirmiştir.
- c- ORÜS'te yapılan özelleştirmeler de genelde blok satış yöntemi uygulandığından sermayenin tabana yayılması ilkesinin gerçekleşme oranı düşük olmuştur.
- d- Özelleştirme sonrası genelde istihdam %34 düşmüştür. Bu oran ORÜS'te %90'ları bulmaktadır.
- e- Özelleştirme sonrası yapılan çalışmalar sonunda bazı sektörlerde üretimde kapasite kullanım oranlarının artmasıyla verimliliği de etkilemiştir. Örneğin; Çimento ve Madenler gibi.
- f- ORÜS'te özelleştirme sonrası işletmelerden bazıları zarar etmiş, bazıları da ekipmanları ve arsaları satılmak suretiyle kapatılmıştır.

Yukarıda vurgulandığı gibi, yapılan özelleştirmelerde KİT'ler değeri altında satılmış olmasına rağmen siyasilerin elindeki KİT'lere ilişkin sınırsız erkin alınması bağlamında "özelleştirme uygulamaları doğrudur" denilebilir. Genel olarak Türkiye'de özelleştirme uygulamalarındaki yanlışlıklar ve KİT'lerde çalışanlarının geleceğinin ne olacağının belirsizliği nedeniyle özelleştirme yapılmasına karşı çıkmaktadır. Bu da özelleştirmenin yavaş yapılmasına neden olmaktadır.

Türkiye dışında özelleştirme yapılan ülkelerde, halkın tepkisini çeken uygulamalardan kaçınılmaktadır. Yapılan özelleştirme ile işletmelerdeki devlet faktörünün en aza indirilerek üretimin devamının sağlanmasıdır. Ancak ülkemizde genelde bu dikkate alınmadığı görülmektedir. Devletin aradan çekilmesi sağlanırken kurumun üretimde

devamlılığı dikkate alınmamaktadır. Bu yüzden özelleştirme uygulamalarının yapıldığı ülkelerde ve Türkiye'de, özelleştirme sonrası çalışmalar hakkında çok spekülasyonlar yapılmıştır. ORÜS'te bu durum aynı olmuştur. Çünkü devletin bu alandan çekilmesi sağlanırken üretimin devamı sağlanamamıştır. Ayrıca ORÜS sübvansede edilen bir kuruluştadır değildi. Bu gibi durumların önlenmesi için Türkiye'deki özelleştirmelerin de şeffaf olarak yapılması gereği ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden; dünyadaki özelleştirme uygulamalarının esasını teşkil eden, üretimin devamının sağlanması ilkesi, ORÜS özelleştirmesinde dikkate alınmaması nedeniyle işletmelerin kapatılıp üretimin durduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

- Alper, Y., (1993), **Özelleştirme**, Ankara: Türkiye Sağlık-İş Sendikası Yayını.
- Atasoy, V., (1993), **Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme Sorunu**, Ankara.
- Başaran, F., Ö. Özdemir, (1998), **Telekomünikasyonda Özelleştirme**, Ankara: KİGEM.
- Bayat, B., Ö.T., Durusoy, (1996), **Taşeronlaştırma Modern Çağın Kölelik Sistemi**, Ankara: Çimse-iş Yayını No:2.
- Berberoğlu, N., (1992), **Türkiye Ekonomisi**, Eskişehir: A. Üniversitesi Yayınları No:119.
- Birleşik Metal İşçileri Sendikası, (1996), **Özelleştirme Eğitim Notları 4**, İstanbul: Birleşik Metal İşçileri Sendikası Yayını.
- Çimse-İş, (1998), **Eğitim Çalışmaları Ders Notları**, Ankara: Çimse-iş Sendikası

- Yayını.
- DİSK/BANK-SEN, (1995), **Özelleştirme Yasasının Eleştirisi**, İstanbul: Disk/Bank-Sen. Yayını
- DİSK/Genel-iş, (1997), **Taşeronlaştırma ve İşçi Hakları**, Ankara: Disk/Genel-iş Yayını.
- Gökman, M., (1973), **50 Yılın Tutanağı**, İstanbul: Hürriyet Yayınları No: 59.
- Kafaoğlu, A.B. (1994), **KİT Gerçeği ve Özelleştirme**, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- KİGEM, (1997), **Kamu Hizmetinde Özelleştirme**, Ankara: KİGEM Yayını.
- KİGEM/Genel-iş, (1998), **Yerelleştirme, Özelleştirme, Yabancılaştırma**, Ankara: KİGEM/Disk/Genel-iş Sendikası Yayını.
- Martin, B., (1994), **Özelleştirme Kamu Yararına mı?**, Ankara: Türk Harb-İş Sendikası.
- Oyan, O., (1999), **Özelleştirme**, Ankara: Türk-iş Yayını.
- Özmen, S., (1987), **Türkiye'de ve Dünyada KİT'lerin Özelleştirilmesi**, İstanbul: Met/er Matbaası.
- Özveri, M., **Özelleştirme Nedir**, Ankara: T. Selüloz-iş Sendikası Yayını.
- Petrol-iş, (1989), **Özelleştirme Üzerine**, İstanbul: Petrol-iş Sendikası.
- Petrol-iş,(2000), **Özelleştirme Sürecinde POAŞ ve TÜPRAŞ Dosyaları**, İstanbul: Petrol- iş Sendikası Yayını.
- Sağlam, D., (1989), **Türkiye Ekonomisi**, Eskişehir: A. Üniversitesi Yayınları No: 119.
- Savas, E.S., (1999), **Daha İyi Devlet Yönetiminin Anahtarı Özelleştirme**, 2. Basım, Ankara: MPM Yayınları No: 517.
- Suiçmez, H., Ş., Yıldırım, (1993), **Dünyada ve Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları**, Ankara: MPM Yayınları:508.
- T. Sağlık-İş, (1998), **Dünyada ve Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları**, Ankara: Türkiye Sağlık-iş Sendikası Yayını.
- Tes-iş, (1998), **Hediyelik Santral Enerjinin Özelleştirmesine Hayır**, Ankara.
- TİSK Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu 5-6 Aralık 1998**, Ankara.
- Tuncay, A.C., (1996), **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, İstanbul: Beta Yayınları.
- Türk-iş, (1998), **Özelleştirmeye Karşı KİT'leri ve Sosyal Devleti Korumak ve Geliştirmek**, Ankara: Türk-iş Yayını.
- Türk-İş, (1999), **KİT'ler ve Özelleştirme, İddialar ve Gerçekler**, Ankara: Türk-İş. **Türkiye Deri-iş Sendikası 26. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, (1999)**,

İstanbul.

TÜSİAD, (1992), **Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları**, İstanbul: TÜSİAD Yayını.

2. Makaleler ve Tebliğler

- Aktan, C.C., (1990), "Morgan Guaranty Bank Özelleştirme Master Planı", **Dokuz Eylül Üni. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı: 1-2.
- Al, H., (1997), "Belediye Hizmetlerinde Özelleştirme: Adapazarı Örneği", **Dünden Bugüne Adapazarı Sempozyumu**, Adapazarı: SAÜ. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Ayçin, A., (1993), **Dünyada ve Türkiye'de Özelleştirme ve Küreselleşme Panelinde Sunulan Tebliği**, Ankara: Hava-iş Sendikası.
- Boratav, K., (1997), "Özelleştirme, Kaynak Transferleri ve Yozlaşma", **Türk KİT Sisteminin İktisadi Değerlendirilmesi**, Ankara: KİGEM Yayını.
- Bozkurt, İ., (1996), "Özelleştirme Çalışmaları", **Türkiye'de Özelleştirme**, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Erçel, G., (1996), "Özelleştirme Üzerine", **Türkiye'de Özelleştirme**, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Gülünay, E., (1998), "Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Tarihsel Oluşumu, Gelişimi ve Sonuçları", **Dünyada ve Türkiye'de Kamu Girişimciliğinin Geçmiş Bugünü ve Geleceği Sempozyum Bildirileri 6-7 Ekim 1997**, İstanbul: TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Yayını 2. Cilt.
- İmren, A., (1996), "Türkiye'de "Özelleştirme"de Nereden Nereye", **Türkiye'de Özelleştirme**, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kafaoğlu, A.B., (1993), **Dünyada ve Türkiye'de Özelleştirme ve Küreselleşme Panelinde Sunulan Tebliği**, Ankara: Hava-iş Sendikası.
- Kılıç, M., (1995), **Özelleştirmede Meksika Deneyimi**, Ankara: DİSK/ Genel-iş Bülteni.
- Oyan, O., (1999), "Devleti Yeniden Biçimlendirme Çabaları ve Sendikal Tavrı",

- 1997'den 1999'a Değişim Dinamikleri Türk-iş 1999 Yıllığı**, Ankara: Türk-iş Yayını.
- Önder, İ., (1995), "Özelleştirme", **Petrol-iş 93-94 Yıllığı**, İstanbul: Petrol-iş Sendikası Yayını.
- Özdemir, M., (1999), "Özelleştirme Denetimi", **1997'den 1999'a Değişim Dinamikleri, Türk-iş 1999 Yıllığı**, Ankara: Türk-iş Yayını.
- Sönmez,S., (1998),"Küreselleşme Söylem ve Politikalarında Özelleştirmeye Verilen İşlev: İdeolojik, Ekonomik ve Mali Boyutlar", **Dünyada ve Türkiye'de Kamu Girişimciliğinin Geçmişi Bugünü ve Geleceği Sempozyum Bildirileri 6-7 Ekim 1997**, İstanbul: TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Yayını 2. Cilt.
- Taymaz, E., (1997), "KİT'lerin Çimento, Gübre, Kağıt ve Petrokimya Sektörlerindeki Performansı: Mülkiyet ve Özelleştirmenin Etkinlik Üzerindeki Etkileri" **Türk KİT Sisteminin İktisadi Değerlendirilmesi**, Ankara: KİGEM
- Toker, R., (1988), "Ahşap Koruma, Türk Standartları ve Uygulama Durumları", **Ahşap Malzemenin Korunması Sempozyumu 1987** , Ankara: MPM Yayını No: 338 2.Basım.
- Yaralıoğlu, K., (1990)," Özelleştirme ve Türkiye'deki Uygulamaları", **Dokuz Eylül Üni. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** , Cilt:5, Sayı: 1-2.

3. Süreli Yayınlar ve Gazeteler

- ÖİB, (2001), **Türkiye'de Özelleştirme Bülteni**, Ankara: ÖİB Yayını.
- Sönmez, M., (Eylül 2000), "İstanbul Özelleştirmenin Neresinde", **Power Dergisi İstanbul Eki**, İstanbul: Sabah Yayınları.
- Büyük Ekonomi Ansiklopedisi** , Sabah Gazetesi Yayını

4. Yıllıklar

- Ekonomist Dergisi Yıllığı, (1995)**, İstanbul: Hürriyet Yayınları
- Petrol-iş Yıllığı, 1993-1994, (1995)** İstanbul:Petrol-iş Sendikası Yayını.
- Petrol-İş Yıllığı, 1995-1996, (1997)**,İstanbul: Petrol-İş Sendikası Yayını.
- Petrol-İş Yıllığı, 1997-1999, (2000)**, İstanbul: Petrol-İş Sendikası Yayını.
- Türk-iş Yıllığı, 1997-1999, (1999)**, Ankara: Türk-iş Yayını.

5. Tezler

Çatalbaş, K., (1997), **Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları ve Türk Telekom A.Ş. Örneği**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adapazarı.

6. Raporlar

Ağaç-ış Sendikası, (2000), **Orman Ürünleri Sanayii (ORÜS)**, Yayınlanmamış Rapor, Ankara.

KİGEM Vakfı, (1997), **ORÜS'te Özelleştirme**, Yayınlanmamış Sektör Raporu, Ankara: KİGEM Yayını.

TMMOB, (1994), **ORÜS ve Özelleştirme Sektörel Rapor Dizisi**, Ankara: TMMOB Yayını.

ÖİB, (2000), **Bozüyük Seramik Sanayii A.Ş. Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Raporu**, Ankara: ÖİB Yayını.

_____, **ÇİNKUR Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Raporu**, Ankara: ÖİB.

_____, **ÇİMENTO Sektörü (ÇİTOSAN) Raporu Özelleştirme Öncesi ve Sonrası**, Ankara: ÖİB Yayını.

_____, **FİLYOS Ateş Tuğlası A.Ş. Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Raporu**, Ankara: ÖİB Yayını.

_____, **Havaalanları Yer Hizmetleri (HAVAS) Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Raporu**, Ankara: ÖİB.

_____, **Karabük Demir Çelik Sanayii A.Ş. Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Raporu**, Ankara: ÖİB Yayını.

_____, **Konya Krom Magnezit Sanayii A.Ş. Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Raporu**, Ankara: ÖİB Yayını.

_____, **Kütahya Manyezit İşletmeleri A.Ş. Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Raporu**, Ankara: ÖİB Yayını.

_____, **7 Limanın Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Raporu**, Ankara: ÖİB

Yayını.

_____, **PETLAS Lastik Sanayii A.Ş. Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Raporu,**

Ankara: ÖİB Yayını.

_____, **ORÜS İşletmeleri A.Ş. Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Raporu,**

Ankara: ÖİB Yayını.

_____, **SÜMER HOLDİNG İşletmelerinin Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Raporu,** Ankara: ÖİB Yayını.

_____, **SÜT İşletmeleri A.Ş. (SEK) Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Raporu,**

Ankara: ÖİB Yayını.

_____, **USAŞ İşletmesinin Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Raporu,** Ankara:

ÖİB Yayını.

ÖZGEÇMİŞ

1966 Yılında Adapazarı'nda doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Adapazarı'nda tamamladı. 1986 yılında Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İş İdaresi bölümüne kayıt oldu. Ekim 1992'de mezun oldu. 1989-1991 yılları arasında yabancı dil eğitimi için Almanya'da bulundu. Nisan 1993- Ağustos 1994 tarihleri arasında askerlik görevini Yedek Subay olarak tamamladı. Ekim 1998'de Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana bilim Dalı Sosyal Siyaset Bölümünde Yüksek Lisans Eğitimine başladı. 1981 yılından beri de mobilya ticareti yapmaktadır. Trafik Eğitimi ve Çevre Bilgisi ile Direksiyon Eğitimi öğreticisidir. Evli ve iki çocuk sahibidir. Almanca, İngilizce ve Arapça bilmektedir.

ÖZELLEŞTİRME İŞLEMLERİ SONUCU HİÇ KAMU PAYI KALMAYAN
KURULUŞLAR

	Özelleştirilen Pay (%)
1) Adıyaman Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00
2) AnadoluBank A.Ş.	100,00
3) Aşkale Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00
4) Bozüyük Seramik San. Tic. A.Ş.	100,00
5) ÇİTOSAN T.Çimento ve Toprak San.A.Ş.	100,00
6) Denizbank A.Ş.	100,00
7) Denizli Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00
8) Ergani Çimento Sanayi A.Ş.	100,00
9) Etibank Bankacılık A.O.	100,00
10) Filyos Ateş Tuğlası Sanayi A.Ş.	100,00
11) HAVAŞ Havaalanları Yer Hiz. A.Ş.	100,00
12) İskenderun Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00
13) Karabük Demir Çelik Müessesesi	100,00
14) Kars Çimento Sanayii ve Tic. A.Ş.	100,00
15) Konya Krom Man. Tuğla San. Tic. A.Ş.	100,00
16) Kurtalan Çimento Sanayi Tic. A.Ş.	100,00
17) Ladik Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00
18) Lalapaşa Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00
19) Ordu Soya Sanayii A.Ş.	100,00
20) ORÜS Orman Ürünleri A.Ş.	100,00
21) Sivas Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00
22) Sümerbank A.Ş.	100,00
23) Şanlıurfa Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00
24) Trabzon Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00
25) Türkiye Süt Ürünleri A.Ş.	100,00
26) USAŞ Uçak Servisi A.Ş.	100,00
27) Van Çimento Sanayii T.A.Ş.	100,00
28) Yarımca Porselen Sanayi T.A.Ş.	100,00
29) YEMSAN Yem Sanayii A.Ş.	100,00
30) Deniz Nakliyatı T.A.Ş.	99,99
31) Sivas Demir Çelik İşletmeleri A.Ş.	99,99
32) PETLAS Lastik Sanayi A.Ş.	99,92
33) Güven Sigorta T.A.Ş.	99,91
34) Trakya (Pınarhisar) Çimento San. T.A.Ş.	99,90
35) Elazığ Çimento Sanayii T.A.Ş.	99,89
36) Çorum Çimento Sanayii T.A.Ş.	99,85
37) KÖYTEKS Yatırım Holding A.Ş.	99,84
38) Niğde Çimento Sanayii T.A.Ş.	99,84
39) Bartın Çimento Sanayii T.A.Ş.	99,79
40) Gaziantep Çimento Sanayii T.A.Ş.	99,73
41) TESTAŞ T. Elektronik San. Tic. A.Ş.	99,62
42) Söke Çimento Sanayii T.A.Ş.	99,60
43) Afyon Çimento Sanayii T.A.Ş.	99,60

44) Ankara Çimento Sanayii T.A.Ş.	99,30
45) KÜMAŞ Kütahya Manyezit İşl. A.Ş.	99,28
46) GİMA Gıda ve İhtiyaç Mad. T.A.Ş.	98,53
47) ÇİNKUR Çinko Kurşun Metal San. A.Ş.	98,41
48) Balıkesir Çimento Sanayii T.A.Ş.	98,30
49) Asil Çelik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	96,64
50) Meysu A.Ş.	96,15
51) Gümüşhane Çimento Sanayii T.A.Ş.	95,46
52) NİMSA Niğde Mey.Su ve Gıda San.A.Ş.	92,67
53) ANSAN Ankara Meşrubat Sanayii A.Ş.	88,33
54) KÖYTAŞ Köy Tarım Makinaları A.Ş.	85,59
55) Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi	84,50
56) Güneysu A.Ş.	67,31
57) Tüstaş Sınai Tesisler A.Ş.	63,87
58) Adana Kağıt Torba Sanayii T.A.Ş.	60,00
59) Bursa Soğuk Depoculuk Ltd. Şti.	52,00
60) İpragaz A.Ş.	51,00
61) Ray Sigorta A.Ş.	49,65
62) ÇEMAŞ Döküm Sanayi A.Ş.	49,61
63) Ünye Çimento Sanayii T.A.Ş.	49,21
64) Çaybank A.Ş.	49,00
65) NETAŞ Northern Elektrik Telekom A.Ş.	49,00
66) BİNAŞ Bingöl Yem San. A.Ş.	47,50
67) Adana Çimento Sanayii T.A.Ş.	47,28
68) Mardin Çimento Sanayii A.Ş.	46,23
69) Eskişehir Yem Fabrikası A.Ş.	45,00
70) Trakmak Traktör ve Zirai Mak. A.Ş.	45,00
71) PAN Tohum Islah ve Üretim A.Ş.	43,93
72) Konya Çimento Sanayi A.Ş.	43,91
73) Kepez Elektrik A.Ş.	43,68
74) TELETAŞ Telekomünikasyon A.Ş.	43,29
75) Migros Türk T.A.Ş.	42,22
76) İstanbul Demir Çelik Sanayi A.Ş.	40,00
77) Biga Yem Fabrikası A.Ş.	40,00
78) Aksaray Yem Fabrikası A.Ş.	40,00
79) SUNTEK Ağır Isı Sanayi A.Ş.	39,00
80) AEG Eti Elektrik A.Ş.	38,96
81) Türkkablo A.O.	38,00
82) Kars Yem Fabrikası A.Ş.	37,07
83) Bolu Çimento Sanayii A.Ş.	35,54
84) Türk Traktör ve Ziraat Makinaları A.Ş.	33,73
85) Çimhol Çimento ve Yan Mam. San. Hold.	30,42
86) Polinas Plastik Sanayi T.A.Ş.	30,00
87) Güneş Sigorta A.Ş.	30,00
88) Çorum Yem Fabrikası A.Ş.	30,00
89	ALTEK Elek.Sant. Tes.İşlet. ve Tic. A.Ş.	30,00

90) Çelik Halat ve Tel Sanayii A.Ş.	29,57
91) MEKTA Ticaret A.Ş.	28,00
92) Çamsan Ağaç Sanayi T.A.Ş.	26,83
93) Çukurova Elektrik A.Ş.	25,40
94) ÇANTAŞ Çankırı Tuz Ürün Üre. ve Dağ. A.Ş.	25,00
95) Toros Zirai İlaç ve Pazarlama A.Ş.	25,00
96) SAMAŞ Sanayi Madenleri A.Ş.	25,00
97) Bandırma Yem Fabrikası Ltd. Şti.	24,62
98) Konya Şeker Fabrikası A.Ş.	24,00
99) YEMTA A.Ş.	20,00
100) Köy-tür Ana Dam. Tav. San. ve Tic. A.Ş.	20,00
101) Etüdaş Erzincan Tar. Ürün. Üre. Değ.A.Ş.	18,76
102) Metal Kapak Sanayii A.Ş.	18,66
103) Tat Konserve Sanayii A.Ş.	17,27
104) ÖBİTAŞ İnşaat ve Tic. A.Ş.	16,74
105) Pancar Motor Sanayii A.Ş.	16,00
106) Fruko Tamek Meyve Suları San. A.Ş.	15,66
107) Manisa Yem Fabrikası A.Ş.	15,00
108) Isparta Yem Fabrikası A.Ş.	15,00
109) TUNGAŞ Tunceli Gıda Sanayi A.Ş.	15,00
110) Olgun Çelik San. ve Tic. A.Ş.	15,00

**ÖZELLEŞTİRME
İŞLEMLERİ SONUCU
HİÇ KAMU PAYI
KALMAYAN
KURULUŞLAR (devam)**

	Özelleştirilen Pay (%)
111) DİTAŞ Doğan Yedek Parça İmalat A.Ş.	14,73
112) Toros Gübre ve Kimya Endüstrisi A.Ş.	14,48
113) ABANA Elektromekanik San. A.Ş.	13,50
114) Şeker Sigorta A.Ş.	13,37
115) Kayseri Yem Fabrikası A.Ş.	13,33
116) Aymar Yağ Sanayii A.Ş.	11,06
117) TOE – Türk Otomotiv Endüstrileri A.Ş.	10,31
118) Şekerbank T.A.Ş.	10,00
119) Pancar Ekicileri Birliği A.Ş.	10,00
120) Aroma Bursa Meyve Suları San. A.Ş.	9,17
121) Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	8,24
122) Ege Et ve Mamülleri Yem San. ve Tic. A.Ş.	7,71
123) Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.	5,80
124) Pınar Entegre Et ve Yem San. A.Ş.	5,76
125) Tamek Gıda Sanayii A.Ş.	5,54
126) Hektaş Ticaret T.A.Ş.	5,47

127)	Layne Bowler Dik Türbin Pomp. A.Ş.	4,17
128)	Ankara Halk Ekmek ve Un Fabrikası A.Ş.	3,80
129)	Sivas Yem Fabrikası A.Ş.	3,57
130)	Hascan Gıda Endüstrisi A.Ş.	3,40
131)	Mars Ticaret ve Sanayi A.Ş.	3,33
132)	MAKSAN Malatya Makina Sanayii A.Ş.	2,50
133)	ÇESTAŞ Çukurova Elektrik San. A.Ş.	2,29
134)	Balıkesir Pamuklu Dokuma San. T.A.Ş.	1,25
135)	İMSA İstanbul Meşrubat Sanayii A.Ş.	1,01
136)	Liman İşletmeleri ve Nak. San. ve Tic. A.Ş.	0,84
137)	Ülfet Gıda ve Sabun San. A.Ş.	0,68
138)	MAN Kamyon ve Otobüs San. A.Ş.	0,37
139)	OYTAŞ İç ve Dış Ticaret A.Ş.	0,05
140)	Ceyhan Sanayi ve Ticaret A.Ş.	0,04
141)	Dosan Konserve San. ve Ticaret A.Ş.	0,04
142)	Karadeniz Çimento Kireç ve Ürün. San. A.Ş.	0,01
143)	Aydın Tekstil İşletmesi A.Ş.	0,015